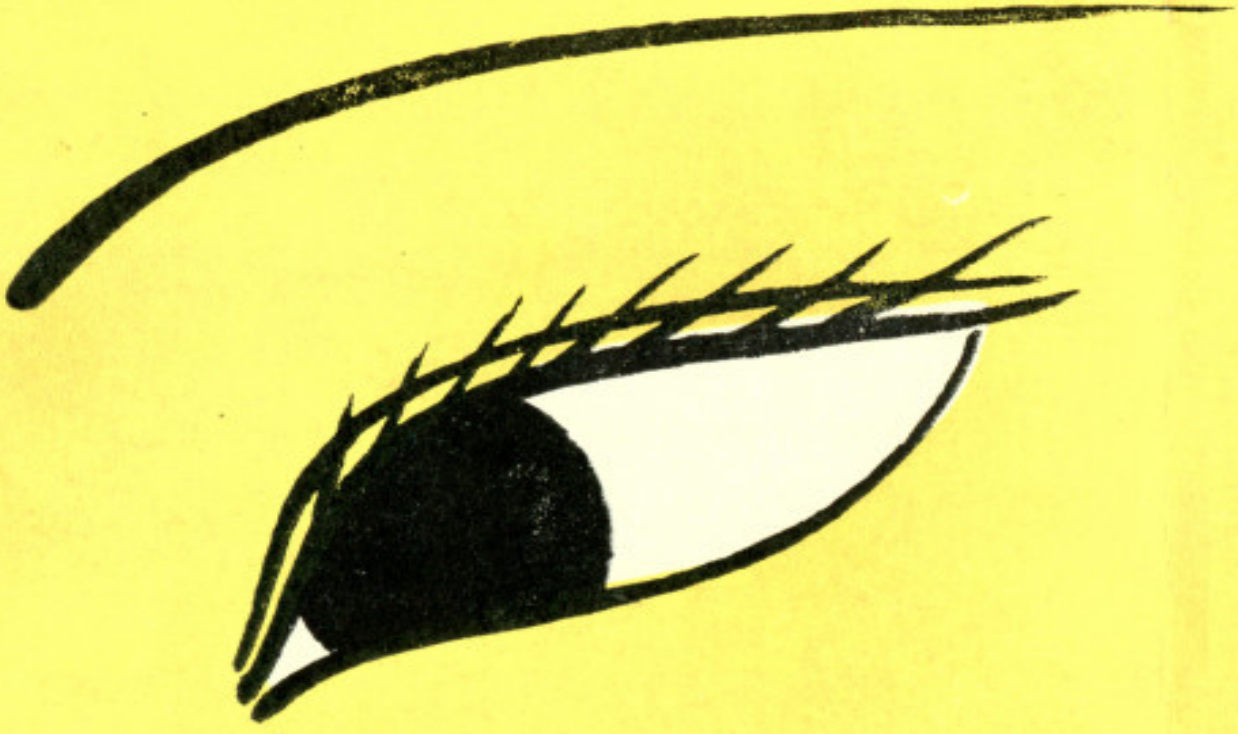

ХАЧШИ
КЪОКО
ИПЪВАХ

ПЛОЩАДКАТА
НА
ПРАЗНИЧЕСТВАТА

ВОЕННО
ИЗДАТЕЛСТВО

ХАЯШИ КЪОКО ПЛОЩАДКАТА НА ПРАЗНЕНСТВАТА

Превод: Нели Чалъкова

chitanka.info

Тази книга на японската писателка Хаяши Кьоко представлява развълнуван разказ за събитията, последвали първия атомен взрив над Нагасаки. Повестта е монолог за ужасите, сполетели мирното население, за бавната смърт на много и много хора, за продължилата агония и тежките последствия от лъчевата болест, тъй дълго продължили и след трагичния 9 август 1945 година.

Ала каквито и да са последствията, с целия им ужас, тази книга ни напомня, че всички описани страдания са нищо в сравнение с възможните нови, чийто размер би бил и чудовищен.

ПЛОЩАДКАТА НА ПРАЗНЕНСТВАТА

В сондата за изследване на действието на взривната вълна, предизвикана от атомната бомба, хвърлена над Нагасаки, било намерено писмо, адресирано до професор Сагане. Авторите на това писмо призовали Япония към капитулация. Изпратено било от трима американски учени, приятели на професор Сагане от годините, когато той учил в САЩ.

Това писмо беше публикувано в „Записки на атомната бомбардировка в Хирошима и Нагасаки“. Ето неговия текст:

„До професор Сагане,

Централно управление по атомните изпитания в САЩ, от трима учени, приятели на професор Сагане от времето на неговото пребиваване в САЩ.

9 август 1945 г.

С това послание ние се обръщаме лично към вас — именития учен, специалист по атомна физика — и ви призоваваме да положите всички усилия, за да накарате японските управляващи кръгове да осъзнаят, че ако Япония продължи войната, вашият народ неизбежно ще стане жертва на големи страдания.

През последните три седмици в пустинните райони на САЩ бяха проведени първите в историята атомни изпитания. Беше хвърлена бомба над японския град Хирошима, а тази сутрин беше хвърлена и трета бомба. Ние се обръщаме към вас с молба да направите всичко възможно японското правителство да разбере и осъзнае случилото се. Съветваме ви да посветите цялата си енергия на борбата за предотвратяване на разрушаването на стотици, хиляди градове и села във вашата страна, на погубването на милиони хора, което е неизбежно, ако

Япония продължи войната. Като учени ние съжаляваме, че нашето забележително откритие се използва за такива цели, но заявяваме открито, че ако Япония не капитулира незабавно, това ще разпали нашия гняв и атомният дъжд ще се превърне в порой.“

Аз съм една от тези, които пострадаха при атомната бомбардировка в Нагасаки, затова не мога спокойно да чета това писмо, което заплашва моите близки и познати с атомната смърт. Особено трудно е за мен да чета думите „това ще разпали нашия гняв“ — свидетелско показание на отминалата история. В паметта ми изплува онзи 9 август в Ураками, когато атомният дъжд отне живота на моите приятели. Потръпвам при мисълта за тримата учени, които пишат за това като за нещо напълно нормално и естествено при мисълта за Америка, която ги е вдъхновила. Те може би са синове на боговете, щом като техният гняв е тъй космичен!

И още нещо, за което не мога да не спомена. В писмото не се уточнява названието на обекта, където е трябвало да бъде пусната третата бомба — същата, за която те пишат „беше хвърлена тази сутрин“. Ако се допусне, че са били набелязани няколко евентуални обекта, нали е било възможно да се случи така, че това да не е било именно Нагасаки? Още повече, щом бомбата е била пусната с цел да се сложи край на войната, да се ликвидира военното огнище. Но въпреки това, върху който и град да е бил паднал изборът, жребият на трагедията е бил вече хвърлен.

Преди бомбардировката на Хирошима и Нагасаки на 8 август военното командване на САЩ издава заповед № 17, с която за основен обект на атомната бомбардировка се определя град Кокура, а като втори вариант — град Нагасаки. На 9 август в 2 часа и 49 минути следобед от базата на Теан по посока към Кокура излита бомбардировач Б-29.

Когато бомбардировачът се приближил към местоназначението си, небето над Кокура било натежало от гъсти облаци. Направил три кръга над града, но нямало никаква видимост, а пилотът се опасявал, че горивото може да свърши, затова взел решение да хвърли бомбата над Нагасаки, който бил определен като резервен вариант.

За разлика от непрогледната облачност над Кокура небето над Нагасаки било по-чисто. Б-29 излязъл от зоната на безветрие над Чиджива, прелетял над полуостров Шимабара и в 10 часа и 58 минути се озовал над Нагасаки.

В писмото на американските учени се казва, че видимостта била твърде ограничена. В други документи този ден се описва като тих и безветрен. Неколцина от пострадалите по време на бомбардировката също пишат в дневниците си, че времето на 9 август е било безоблачно и ведро.

В паметта ми 9 август е останал като горещ ясен ден. Имаше и облаци, но те бяха толкова гъсти, че да покрийт земята с пелена от мрак.

Самолетите, проникнали в небето над Нагасаки, били два — и двата Б-29. Първият хвърлил сондата за изследване, прикрепена към парашут. След това пилотът на бомбардировача забелязал през поразкъсалите се облаци завода за производство на стомана в Нагасаки и мигновено натиснал копчето за изхвърляне на бомбата. Заводът за производство на стомана в Нагасаки беше разположен в района на Хамагучи, близо до гарата в Ураками.

В 11 часа и 2 минути хвърлената с бял парашут бомба се взриви над предградието Мацуяма на височина 490 метра.

Същия ден сутринта към 10 часа обявиха въздушна тревога, но току преди взрива дадоха отбой.

Военият завод на Мацубиши в Охаши, където работеха учениците, мобилизирани, за да отбият трудова повинност, в това число и аз, беше отдалечен на разстояние 1,4 км от епицентъра на взрива. Сутринта на 9 август ние бяхме в най-северната част на територията на завода, но даже в това отдалечено крило загинаха 45,5% от хората, които се намираха там в момента. По онова време в завода работеха 7500 работници и мобилизирани учащи се. Съдбата на 6200 от тях е неизвестна. Тези цифри са резултат от разследването, проведено през септември 1945 г. — 24 дена след бомбардировката. Не е доказано, че всичките 6200 души са загинали, но с увереност може да се твърди, че почти всички са станали жертва на атомната бомба. В същност цифрата 6200 далеч надхвърля онези 45.5%, за които съобщава статистиката. На 15 ноември 1945 г. заводът на Мицубиши за производство на оръжие в Нагасаки беше закрит.

И в Кокура, и в Нагасаки, в квартали, чиито имена вече са потънали в забвение, всеки от нас живееше ден след ден, без дори да предусеща, че „силният гняв“ ще превърне атомния дъжд в порой, без да разбира, какво е предизвикало този гняв. Ние хранехме надежда, че ще живеем и утре, и вдругиден, но над нас беше вече надвиснала сянката на смъртта.

Като погледнали към небето и видели разтворения парашут да се спуска надолу, някои понечили да кажат, че вероятно американците хвърлят продукти за военнопленниците. Не си спомням точно дали в Хамагучи или в Мацуяма — в един от тези райони беше разположен лагерът за американските военнопленници. Край него минаваше трамвайната линия, която водеше към Охаши. Около лагера се издигаше ограда от тел. Заобиколени от всички страни с висока телена мрежа, също като на игрище за голф, затворниците постоянно нещо копаеха. Ограденият участък не приличаше нито на нива, нито на градина. Може би те копаеха гробове?

Понякога им разрешаваха да си починат малко. Тогава те се доближаваха към оградата, вкопчваха белите си пръсти в решетката и гледаха нас, минавачите, които сновяха насам-натам. Сини, пепелносиви, избелели очи следяха с поглед японците, разхождащи се свободно извън оградата. Затворниците бяха млади, около двадесетгодишни. Вероятно те също са загинали на 9 август, и те са станали жертва на атомния взрив. Ако по това време са работели, няма съмнение, че ги е сполетяла именно такава участ. Геройска смърт, доблестна смърт на бойното поле. Какви ли некролози са получили близките им?

Исахая е стар град, възникнал около средновековен замък на около 7 ри^[1] от Нагасаки. По железопътната линия той идва след Ураками, Мичино, Нагайо, Огуса и Кикицу. С влак до Исакхая се стига приблизително за един час.

В Исакхая бяха евакуирани майка ми и сестра ми. Градът е разположен близо до устието на р. Хомьо, затова в него постоянно се чувствуват мирисът на море откъм залива Ариакемоуми и дъхът на езерото Ариаке.

По онова време баща ми не беше в Япония — той работеше в една търговска фирма и пътуваше извън страната. Аз живеех на квартира в Нагасаки, където ходех на училище. Девическата гимназия се намираше в Нишияма, в съседство с храма Сува, от търговския колеж я делеше пътечка от бетон. Нишияма се намира на цели три километра по права линия от епицентъра на взрива.

На работа в завода ни изпратиха последната военна година през месец май. По това време в Нагасаки е най-приятно, огрените от яркото майско слънце улици тънат в свежа зеленина.

На 9 август майка ми и сестра ми излезли на работа на полето още в ранни зори. Часът е около девет. Нивицата, на която те работят, е съвсем малка, такива са всички участъци, които се дават на евакуираните. Десетина бразди по пет-шест метра на дължина — и толкова, не повече. Нивата беше кацнала на хълма, издигащ се отдясно на автобусния път, който минава покрай река Хомьо. На този скромен участък майка ми отглеждаше не съвсем лоши картофи, макар да не разбираше твърде от земеделие.

Нивата беше разположена на открито, проветриво място, откъдето се виждаше военноморската болница по-нагоре по реката, виждаше се и гарата в Исахая.

„Внимавай да не повредиш корените“ — говорела майка ми на по-малката ми сестра, ровейки лехата с пръсти. Когато ги вадят през месец август, бататите са не по-големи от палеца на възрастен човек. Простият народ нарича тези батати „картофче играчка“, обикновено тях ги поднасят на Буда по време на празника „бон“^[2] като дар от новата реколта. Смята се за голямо разточителство да се използват за ядене — ами че с тях човек даже не може да си напълни стомаха.

Майка ми ровела меката земя с пръсти, като се стараела да не засегне коренчетата на картофите, които вадела. Намери ли десетина картофа, това е вече напълно достатъчно, затова не е нужно човек да се мъчи да ги копае с лопата, но понеже се вадят бавно, едно по едно, тази работа изисква доста време. Откъм река Хомьо и залива Ариакемоуми полъхвал ветрец, сутринта на нивата било доста прохладно. Но когато приближило пладне и слънцето се издигнало в зенита точно над главите им, започнало да става доста горещо. Листата на червеникавите твърди картофи се сбръчкват и клюмват, земята се напича, задушно е, та чак да се свариш от топлина.

Сестра ми по онова време учеше в четвърти клас в едно държавно училище. Вместо да се рови в пръстта и да вади картофи, тя дърпала майка ми за шалварите, искала да си тръгват — вече се била уморила. Майка ми с неохота погледнала циферблата на хромирания си часовник. Единайсет часа.

Майка ми се изправила и взела бамбуковата кошница с картофите. В същия миг реката, която лъкатуши покрай хълма, започнала ослепително да блести, откъм Кикицу по небето запълзяла бяла светлина, постепенно обгръщайки целия небосвод.

„Мамо, нещо свети!“ — извикала с тънко гласче сестра ми.

Светлината не пламтяла с резките очертания на мълния, тя избухнала като светлинна ракета, прорязала небето и угаснала.

В безоблачното небе над Исахая слънцето ярко блестяло, озарени от внезапната светлина, планината и реката побелели посред бял ден. Грохот разтърсил земята. Проехтал боботец тътен, отеквайки в утробата на всяко живо същество. Не минали и няколко минути и се извил свиреп вятър, който блъснал майка ми в лицето. Листата и картофените стебла потънали в браздата, след миг вихрушката ги подела и понесла нагоре във въздуха.

Майка ми сграбчила кошницата, вкопчила се в ръката на сестра ми и те хукнали по пътечката, която минавала по синора. Мястото, където избухна бомбата, беше далеч от Кикицу. Взривната вълна и подземният тътен дошли от голямо разстояние, а Огуса им се виждала близко. Като тичали по синора, майка ми и сестра ми хвърлили поглед нагоре и видели, че всичко наоколо пламтяло в кървавочервени огньове. По въздуха се носели облаци от черни капки, сякаш рояк малки мушици. Хребетът на планината в Кикицу бил обвит в червено-черен облак, който набъбвал все повече и повече.

„Ти можеш бързо да тичаш, иди да предупредиш чичо си, кажи му, че бомба е паднала в Кикицу.“

В Кикицу живееше на квартира синът на брата на майка ми. Неотдавна той беше постъпил в медицинския институт в Нагасаки. Кикицу е тихо селце на морския бряг, единият му край опира в планината. Планината е отдалечена от брега и там е много приятно да седиш с книга. Братовчед ми живееше сам в стая под наем и пътуваше до института.

Когато излезли на пътя, по който минава автобусът, майка ми и сестра ми се озовали сред тълпи хора, смаяни, от сиянието, които вдигали врява и всички сочели нагоре към небето. Над главите им се извисявал огромен димен облак. Полите на облака, опасващ хоризонта, все още били обагрени в пурпур.

„Какво се е случило?“ — обърнала се майка ми към един мъж с желязна каска на главата, като посочила с пръст облака.

„Нямам представа! Същинска страхотия!“ — отвърнал той, като гледал нагоре към облака.

Някакъв селянин с лопата на рамо се намесил: „Както гледам, май че Кикицу гори.“

И на никого дори не му минавало през ума, че в Нагасаки може да е хвърлена бомба, че в този момент на седем километра от тях гори Нагасаки.

Следобед сестра ми, която играела на синора, изтичала при майка ми, показала ѝ парцалче от копринен плат с нарисувани глицинии и казала: „Виж какво падна ей сега от небето!“

Парцалчето трябва да е било парче плат, откъснато от женско кимоно. Сигурно било откъснато с голяма сила, понеже конците по края били доста раздърпани. На майка ми ѝ се сторило малко вероятно от небето да пада коприна и само промърморила: „Хм, гледай ти!“

„А пък колко вестници и разни хартии долетяха откъм Кикицу!“ — разперила ръце сестра ми, за да покаже на майка ми, която не изглеждала особено удивена от това съобщение, че хартиите са наистина много. „И ей това също падна от небето.“ — И тя ѝ протегнала някакъв малък предмет.

Когато майка ми го взела, видяла, че това е парче от дървена рамка. На лакираното дърво били написани с четка йероглифите „Нагасаки“. Тушът бил изгорял, станал черен като въглен. Останалата част била потъмняла, кафява от обгарянето и не можело да се разбере, дали това е било снимка или някакъв текст.

И парченцето копринена тъкан, и късчето дърво от рамка, които намерила сестра ми, били долетели от Нагасаки. Коприненото парцалче с глициниите, откъснато от женско кимоно, летяло отдалече, понесено от взривната вълна, изминало било цели осем ри. Коя ли е била жената с това кимоно, по коя ли улица е вървяла в Нагасаки?

Скоростта на вятъра в места, отдалечени на половин километър от епицентъра на взрива, е 360 м/сек. С такава скорост се движи звукът. Смята се, че най-голямата скорост, която може да достигне вятърът, предизвикан от природни фактори, е 70 м/сек. Тайфуните в залива Исе, на брега, на който е разположен г. Нагоя, се придвижват с 45 м/сек. Ако човек се движи срещу вятъра, носещ се с 360 м/сек, той ще бъде моментално разкъсан на парчета. Сондата, хвърлена от самолета, който е извършил наблюдения на взрива, беше намерена в околността на квартал Мацухара в Исахая.

След атомния взрив черният дъжд, наречен заради силната му радиоактивност „дъжд на смъртта“, се излял и в Исахая. Майка ми тъкмо миела до кладенеца картофите, които била събрала сутринта. Дъждът намокрил и ръцете, и врата ѝ.

Това, което хората нарекоха „дъжд“, в същност повече приличаше на мъгла, разпръсната през пулверизатор. Черният дъжд започва да вали два-три часа след атомния взрив.

Когато свърши войната, хората бяха обзети от тревога — всички повтаряха само това: „Дъжд на смъртта! Черен дъжд!“ А по онова време се чудехме — ама че странен дъжд, мислехме ние, гледайки с неприятно чувство черните следи, които оставяха дъждовните струи, но не му обръщяхме особено внимание. Майка ми също забелязала, че дъждът е навалял прането, и го изстискала, без да го изплакне повторно.

След два-три дена тръгва мълвата, че бомбата, която падна в Нагасаки, била от нов вид, непознат дотогава. Когато майка ми извадила праните дрехи, видяла, че черният дъжд проял нишките на плата като плесен и оставил тук-там петна.

Дали тези черни капчици, които висяха във въздуха и кръжаха около слънцето, се бяха превърнали в черен дъжд?

Праните дрехи, върху които дъждът бил оставил следи, майка ми изгорила на двора.

Черните дъждовни капки приличаха на човешка кръв. В един миг тази бомбардировка отне 73 889 човешки живота. Даже днес, когато всички знаят, че това беше радиоактивен прах, майка ми твърди, че дрехите били изцапани с кръв.

Същия ден следобед се разнесъл слух, че бомбардировката не била засегнала нито Кикицу, нито Огуса и че вероятно бомбата е паднала в Нагасаки. Преди още сестра ми да успее да му съобщи новината, чичо ми скочил в ръждясалата си кола и се понесъл към Кикицу.

Той се върнал към пет часа много разстроен и разказал, че в Кикицу всичко е наред: „И мандарините, и къщите, всичко си е на мястото.“ Кикицу е вторият след Огуса район по отглеждане на мандарини.

Като белел една мандарина, донесена от Кикицу, чичо ми рекъл: „Не ще да е отишъл в института.“ После помълчал и добавил: „Но ако е отишъл, значи е в Нагасаки!“

Оставил настрана мандарината, отпуснал ръце и се умислил.

„Е, Нагасаки е толкова голям град, няма пък някаква си там бомба да засегне чак и института, и завода, я.“

Майка ми не се страхувала за мене, макар аз да работех точно в оръжейния завод.

Щом дадох сигнал за въздушна тревога, ученичките побягнаха към скривалището, което се намираше под хълма зад завода. Скривалището за ученичките от девическата гимназия представлява траншея, изкопана в подножието на планината. Входът е затрупан с мъх за маскировка, вътре в скривалището се стича на струи планинска вода, но затова пък там човек е извън всякаква опасност, понеже е доста дълбоко. Ученичките вярваха, че когато се обяви тревога, влязат ли там, нищо лошо вече не ги заплашва.

В подножието на Сугияма се намираха газовите цистерни, които снабдяваха кухните на Нагасаки. На върха на Сугияма имаше малко скривалище, укрепено с дървени дъски, широко четири и половина татами. Ученичките разправяха помежду си, че това е склад за боеприпаси на пехотните войски. От мястото, където работеха, до скривалището може да се притича за десетина минути. На майка ми не бях разказвала всички тези подробности.

Ранна сутрин на другия ден, десети август. Навън е още тъмно. На разсъмване майка ми отворила очи, събудена от чукане на външната врата. Някакъв мъжки глас я викал по име: „Сае-сан, Сае-сан!“^[3]

Майка ми познала гласа на Такано, журналист от „Сейнихон шимбунша“. Отворила вратата на стаята, надникнала от коридора и чула Такано да вика от входната врата: „Сае-сан, целият Нагасаки е разрушен! Ученичките в оръжейния завод са загинали до една!“

Без да добави нищо повече, той се скрил. Тропотът на бягащи стъпки заглъхнал по посока на река Хомьо.

Смисълът на това, което казал Такано — загинали всички до един, — дълго не стигал до съзнанието на майка ми. Когато проумяла, че думата „разрушен“ означава смъртта на дъщеря ѝ, майка ми се свлякла на пода.

Чичо ми и леля ми чули думите на Такано и притичали веднага. Леля през сълзи се вайкала: „Ами ако е изгорял и медицинският, а, Сае-сан!“

„Никой не е казал, че е умряло момчето“ — карал ѝ се чичо ми. Той бил облечен във военна униформа, с желязна каска на главата, а на рамото му висял мегафон.

„И военния завод са разрушили“ — треперейки, повтаряла майка ми. Чичо се опитвал да я успокои: „Че те няма да убиват и ученичките, я!“. Но утешенията му били не твърде убедителни.

Откакто избухна бомбата на девети август, връзката с Нагасаки била прекъсната, спрени били и влаковете. Като че ли само до Нагайо или до Мичино ходел един влак, без да спазва разписанието.

Вечерта на девети август към Нагасаки се отправил спасителен отряд — петдесет души от Военноморската болница в Исахая, с които тръгнали и трима души от военната част в Омура и десетина лекари от медицинския съвет в Исахая (по „Записки за атомната бомбардировка в Хирошима и Нагасаки“). Пожарите попречили на спасителния отряд да влезе в Нагасаки и затова през тази нощ те оказали първа помощ на пострадалите, които били изнесени извън града. От близките до Нагасаки селища била дошла единствено тази спасителна команда, не стигали лекари, нямало достатъчно хора, които да облекчат страданията на пострадалите.

Видях един лекар да оказва първа помощ на ранени в едно пепелище. Това беше веднага след бомбардировката. Той беше сам, седеше на една печка, оцеляла от покъщнината на някакъв разрушен дом, и преглеждаше поред пострадалите, които се тълпяха на опашка наоколо. Лекарят мажеше раните им с йод от някакво алуминиево

канче. Тези, които чакаха да бъдат прегледани, бяха повечето леко ранени. Без да могат да се вдигнат, между краката им се гърчеха тежко пострадалите. Самият лекар беше ранен в главата и от раната му, превързана с хавлиена кърпа, струеше кръв. Помислих си: „Какво ли се е случило с близките му? Вероятно са загинали или пък са тежко ранени.“ Съдейки по всичко, той беше от Нагасаки, значи семейството му е било в града по време на бомбардировката. В него имаше нещо прекрасно, героично. Даже в такава трагична обстановка, каквато човешкото въображение е безсилно да си представи, лекарят е преди всичко Ескулап. Той беше способен да изпита жалост към войскаря, робуващ на представата, че трябва да остане воин докрай. Лекарят искаше да окаже първа помощ на един военен, чиято ръка беше откъсната, но военният избяга, без да го прегледат — нямал време за губене, трябвало да се обади в щаба.

Войната е сцена, на която се разиграват необикновени човешки драми: едни от героите забравят за всички наоколо и треперят единствено за собствената си кожа, други пък посвещават цялата си енергия на една-единствена цел — да облекчат страданията на себеподобните си.

Една младежка бригада от Аино и Чиджива се отправила на помощ на пострадалите в Нагасаки малко по-късно след спасителната команда. Пътували с камион.

Според получените указания, всеки от тях трябвало да носи със себе си хавлиена кърпа за лице, която да използва като санитарна маска, защото щели да погребват труповете. В младежката бригада бил и Инатоми. Инатоми учеше в медицинския институт. В деня на бомбардировката не бил отишъл на занятия, защото бил настинал — това спасило живота му. Сутринта стигнал до гарата в Аино, но видял големи тълпи от пътници, почувствувал се зле и се върнал обратно. Инатоми беше връстник на братовчед ми, познавах го съвсем бегло.

Камионът, натоварен с лопати, мотики, лекарства, варен ориз и вода, се отправил от Исахая към Кикицу, обиколил Яками, минал покрай Нишияма, от другата страна на Ураками, като се гледа откъм минералния извор, покрай девическата гимназия и най-сетне навлязъл в града. Районът на Нишияма не беше засегнат от пожарите, затова

рано сутринта на десети август бригадата на Инатоми успяла да проникне в Ураками.

На девети август отидох на работа с черни шалвари, блуза с къси ръкави и гета^[4] на бос крак. Над шалварите бях сложила престилка, в нашия край такива престилки се шият от памучен плат. Сестра ми я беше ушила от един плат, който беше изпратил баща ми.

Блузката с къси ръкави, която облякох онази сутрин, беше от бял поплин с отворена яка. Под нея нямах никакво бельо. Тогава и сутиени не се носеха. Гащетата ми бяха от бяло хасе — като спортни шорти, стегнати с ластик в кръста в едър набор.

На лявата си ръка носех часовник немска изработка — часовниче с кръгъл циферблат, на сребърна гривна, което ми беше изпратено също от баща ми. Други обгаряния нямах, само на това място на китката ми стана мехур. Месото под изгорялата кожа се поду. Забелязах това, когато свалих часовника си — на китката ми се беше образувал мехур с диаметър три-четири милиметра. Докато се излекува напълно, изпитвах постоянна болка. Тази рана се оправи, без да гнояса.

Имах дълга коса, която стигаше до кръста ми. Този ден я бях сплела на три плитки. Опасно беше, когато плитките се заплитат в машината — случи ли се такова нещо, може да ти се удаде да спреш машината веднага, но може и да ти изтръгне косата с корените. В никакъв случай не ни разрешаваха да си разпускаме косите в завода. Имаше и смъртни случаи — няколко ученички бяха загинали от това, че косите им се бяха оплели в машината.

Дългата коса непременно трябва да се заплита на три плитки, ако не е достатъчно дълга за плитки, да се връзва с ластик. За това имаше строго нареждане.

Ако не си бях сплела три плитки през оня ден, взривната вълна щеше да разроши косата ми като сторъката Каннон, да я намотае на нападалите дъски, да ме прикове към тях и аз нямаше да мога да избягам веднага.

В отдел „А“ се занимават с преработка на отпадъци. Там подлагат на вторична обработка отпадъците от хартия, метал, въглища и др., които изхвърлят останалите цехове и отдели в завода. Хората в

този отдел бяха като отпадъците — хора от втори сорт. Една глуповата жена, един сакат, едноръкият помощник-началник и още един, който винаги се хилеше. Първия ден, когато отидохме на работа, всички ме посрещнаха с любопитство, но аз веднага се отдръпнах от тях. Не че се отвращавам от хора с физически недостатъци, не, но тези тук не бяха така нещастни на вид, че да предизвикат у мен съчувствие. В същност бяха толкова здрави, та чак пращяха от здраве. Бяха страшни и неприятни само с недъзите си. Единствен началникът на отдела имаше приятен външен вид. Изглеждаше доста як, беше ми дори чудно защо не са го призовали в армията. На възраст беше около четиридесетгодишен.

Като че ли в завода съществуваше традиция да разпределят на работа в отдел „А“ онези, които имат някакви телесни увреждания. Във всеки ъгъл тук се беше притаил ужас.

Няколко дена след като постъпих на работа, се случи една неприятна история. Бях отишла при машината за преработка на хартиени отпадъци, която се намираще в едно помещение, наподобяващо камера. Вратата се отваряше толкова, колкото да може да мине само един човек. До нея стояха куцията и оня, който постоянно се смееше. Единият от тях влезе в стаичката, разпери ръце и ме притисна до стената. Глуповатата жена надничаше през рамото на другия, който стоеше отвън, и гръмко се кикотеше. Както се бях вцепенила в ъгъла, мъжът посегна да ме прегърне. „Не се бой, де“ — каза той, като поглади с ръка бедрото ми. Такива бяха те — за тях нищо не съществуваше, нито чест, нито приличие. Понятие за дисциплина по това време не съществуваше във фабриката, всичко се беше объркало. „Империята“ беше една далечна абстракция.

В отдел „А“ бяхме разпределени три ученички от девическата гимназия — Йоко, Акико и аз. Като си помисли човек, в същност ние бяхме хора втора категория.

Преди да ни разпределят кой къде ще работи, устройха ни медицински преглед. Най-тежка беше работата при машините, където въздухът беше пращен и замърсен и не се дишаше от прах, затова там избягвах да пращат болнавите и по-слабите ученички. Последни накрая останахме ние, трите. Измериха ни температурата и кръвното налягане, видяха ни и на рентген. Стана ясно, че не ставаме за каквато и да било работа, тогава решиха да ни изпратят в отдел „А“, там по

можело да допуснат такива като нас, понеже работата не била чак дотам тежка и уморителна.

Споменах вече, че отдел „А“ беше дървена постройка, но, точно казано, той приличаше на хамбар. Щом работата му е свързана с отпадъци, естествено е и сградата да бъде съответна. До остъклени набързо прозорци по ъглите работят от кол и въже събрани човешки дрипи. Стъклата на прозорците наподобяват витраж — разноцветни, помътнели, триъгълни. Когато нямаше работа, отивах до прозореца, гледах навън през стъклото и в главата ми се рояха мисли за разни неща, за това, което беше преди, и ми ставаше хубаво и приятно. Приятелките ми наричаха отдел „А“ „сиромашка колиба“.

Сигурно е било голям късмет за мене, че по време на бомбардировката се намирах в тази сиромашка колиба, която можеше да се разпадне само ако я духнеш. Трите ми приятелки работеха на третия етаж на една сграда с дебели тухлени стени, те всичките загинаха в пожара, затрупани от тухлите. В производствените цехове прозорците бяха от хубаво стъкло, за да се осигури по-добро осветление, затова приятелките ми станаха като таралежи — телата им бяха надупчени, хиляди стъкълца се набодоха, в тях като иглички.

И сега, тридесет години след трагедията, тези от тях, които са живи, имат в телата си парчета стъкло. Понякога стъкълцата се раздвижват в месото и предизвикват непоносима болка. Те не стоят на едно място, местят се постоянно и режат месото.

Лекарят им казал: „Оставете ги по-добре така, те са ви нещо като медал.“ На други това може да се стори забавно!

Бомбардировачът доближава Нагасаки. Десет часа и 58 минути.

Седяхме в канцеларията на отдел „А“. Бяхме всичко шест души — освен нас там се намираха началникът, едноръкият помощник-началник, а също така и Ямагучи от женския доброволен отряд от Кагошима.

Прозорецът от разноцветни стъкла гледа към Ураками. На разстояние около десетина метра от прозореца се издигаха три заводски комина, високи към двайсет метра. Пред тях имаше бетонен плац.

На плаца се бяха събрали в кръг ученици и ученички, изглеждаше, че танцуваха. Изпращат на фронта приятелите си. Техният танц е прощален ритуал при изпращането. По онова време всеки ден за фронта заминаваха ученици и заводската площадка, която имаше вид на бетонна тава и от която лъхаше на нещо злоещо, се беше превърнала в тържествен площад, място на тържествата.

Седях пред бюрото и виждах вляво прозореца и комините. Пред мен се беше разположил началникът. Беше гол до кръста, по мощните му гърди се стичаше пот. Вдясно, близо до прозореца, седи Акико, Йоко е обърнала гръб на гледката, която се открива през стъклото. Едноръкият помощник е долепил рамо до началника. Обикновено той се мъкне неотлъчно след началника, ето, и сега седи и му вее с една тетрадка, за да го прохлажда. Ямагучи стои от лявата ми страна с ръце, опрени на бюрото, точно до прозореца.

До обедната почивка има още доста време. Общи теми за разговор не може да се намерят, събрани сме много различни хора.

„Поразхладихте ли се малко?“ — попита едноръкият. Началникът преглътна залька си и отговори: „Аха!“ Единствен той в момента ядеше.

С неговия отговор разговорът се изчерпа и в помещението настана тишина.

На бялата площадка отвън танцът в кръг продължава — сякаш се разиграва безмълвна пантомима. Откъм Мичино се долавя бръмчене на мотор, звукът се приближава. „Дали не е самолет?“ — попита Ямагучи, като погледна началника в лицето. Началникът извърна ухо към прозореца и рече: „Я погледни, май на самолет прилича.“ Ямагучи се подаде през прозореца до кръста, втренчи се в небето и каза „Нищо няма“, след което се върна на мястото си.

„Нали имаше въздушна тревога, да не би да е вражески самолет?“ — попита и помощникът. Бръмченето на мотора, което ни беше разтревожило, секна. Измина един миг в мълчание.

Изведнъж тътен раздра небесата — грохот на самолет, който или стремително лети надолу, или рязко се издига нагоре. „Въздушна атака!“ — пронизително изпищя жената. Не чухме нищо повече. Буквално казано, това беше мигновението, в което падна атомната бомба. После всичко свърши. Нито гръм, нито трясък. Не

почувствахме взривната вълна със скорост триста и шейсет метра в секунда. Докато се опомня, бях затрупана под срутената постройка.

На близко разстояние от мястото, където избухна бомбата, хората не чуват грохота на взрива. Чуват само рева на моторите на самолета, който набира височина.

Б-29 побързал да се издигне, за да може да избяга веднага, щом хвърли бомбата. На пилотите не им се искало да загинат като всички долу на земята.

Спира мотора, хвърля бомбата, рязко се издига нагоре — няма съмнение, че те са повтаряли това многократно, тренирали са дълго, готвили са се за тоя ден.

Въздушното нападение трая само един миг — кратък миг, разделящ момента, когато Б-29 започна да набира височина, от срутването на завода, този миг едва набра вика: „Въздушна атака!“ В този един-единствен миг загинаха изведнъж седемдесет и три хиляди осемстотин осемдесет и седем души. Почти още толкова — седемдесет и четири хиляди деветстотин и девет души — били обгорени, кожата им се свлякла, обелила се от огнения зной, също като бели зайци.

След взрива наоколо всичко веднага потъна в непрогледен мрак. И да разтвориш широко очи, пак няма нищо да видиш. Тъмно като в рог. Когато можеш да почувствуваш дълбочината на тъмнината, не изпитваш безпокойство. Но това беше мрак без измерения, който слепваше очите. Помислих си, че съм ослепяла. Мина ми през ума, че сигурно и Йоко, и Акико са ослепели като мене, и започнах да търкам с две ръце очите си.

Онези, които видяха огнената мълния, загубиха зрението си.

Огненото кълбо на взрива е било седемдесет метра в диаметър и пламтяло над територия около три хиляди квадратни километра.

Носят се слухове, че някои от ослепелите след това били прогледнали, но надали е вярно. Огненото кълбо беше небесно наказание, изпратено от боговете.

Сигурно взривната вълна ме е подела и ме е отнесла от мястото, където се намирах. Когато се опомних, лежах свита под масата.

Донякъде можех да раздвижа тялото си в това положение. Когато се опитах да се размърдам, нищо не ме притискаше, но ъглите на масата сковаваха движенията ми.

Не можех да осъзная защо се намирам в такова положение и затова известно време останах така, сгъната на кълбо, коленичила под развалините на къщата. Когато дойдох на себе си, първо се опитах да разбера какво става. За миг те обладават тайните инстинкти, заложили дълбоко в човека, след това започваш да мислиш за себе си. Подсъзнателните инстинкти свършват, щом като разбереш, че си спасен.

Тъмнината започна да избледнява и постепенно се смени със синя светлина, която премина в бледочервеникаво сияние. То имаше цвета на хортензия, току-що разцъфнала. Не беше нито топла, нито студена — прозрачна светлина, сякаш пред мене се беше изправила някаква облицована стена. Това ли е огненият стълб с температура триста хиляди градуса?

Вероятно светкавицата ме е ослепила и това е било за мене в същност свещен мрак.

Опитах се да разбутам дъските, които опираха в ръцете ми. Побутнах ги два пъти. Изобщо не се помръдват. Колкото и да се напругах, нямаше никакви признаци да съм, ги поместила. Изведнъж ме обхвана ужас. Там, където беше машината за преработка на хартиени отпадъци, горяха огньове. Наоколо струи дим.

Ако не успея да избягам, ще изгоря жива. Събрах сили и огледах натрупаните над мене и около мене дъски и тогава видях, че над главата ми има една плоска дъска с процеп. Изглеждаше откъртена от предната част на бюрото. Ако се бутне, може би тази дъска ще се отмести. Пъхнах и двете си ръце в процепа и заблъсках дъската. Тя се отмести и видях над нея небето. Образува се достатъчно голяма дупка, за да мога да се промъкна навън.

Когато се изправих, лявото рамо на блузата ми се закачи на дъската и блузата ми се скъса. Одрах си и рамото.

Наоколо танцуваха пламъци, тук-там се протягаха дълги ръце нагоре. Димът беше съвсем черен, на места червеникав.

Най-бързо от оръжейния завод може да се излезе, като се пресече площадката и се мине през външната врата.

Заводът произвежда секретно оръжие и затова полицейската охрана е извънредно строга. Даже оградата на завода е от железобетон. До отдел „А“ наблизко в оградата има задна врата, но тя е затворена обикновено с железен катинар. Може да се излиза от територията на завода само в определени часове от главния вход и от още две-три врати. Пръв напуска работа началникът, след него излизат и работниците.

След седем минути отдел „А“ беше обхванат от пламъци. Съскайки, огънят пълзи по площадката. От вътрешността на завода се пренесе и тук.

Невъзможно е да се избяга, като се мине през площадката. Напрягам се да различа през дима бягащите фигури. Това са ученичките, които тичат към вратата на оградата. Ако бетонната ограда и железната врата зад отдел „А“ не са разрушени от взривната вълна, навън нямаше да може да се излезе. Човек няма как да се прехвърли през нея — твърде е висока, няма на какво да се стъпи.

Но аз видях, че момичетата тичат. След миг се впуснах да тичам след тях. Оградата беше разрушена. Железният ѝ скелет беше оголен и в него зееше голяма дупка. През тази дупка се виждаше просторът на полето. Почувствувах облекчение. Разбрах, че ако успея да се измъкна от завода, ще бъда в безопасност, но не знаех, че навън беше още по-ужасно.

Заводът се запълваше с дим. Не знаех какво може да се случи по-нататък, но бях спасена.

Ученичките, които танцуваха прощален танц на площадката, загинаха в един миг. Някои получиха тежки обгаряния, те са живели сигурно един-два часа повече. Други момичета бяха залепени от взривната вълна върху бетона и бяха разпрани. Стенанията на тези млади девойчета бяха ужасни. Приятелката ми беше чула техните вопли, докато бягаше, тя и досега не може да слуша да се говори за това — стане дума за тях, тя затиска ушите си с ръце.

Много хора загинаха извън радиуса на атомния взрив — за тях се казва, че са жертви на взривната вълна.

В кръга на танцуващите имаше и студенти, около четирийсет души.

Трагичен, безмълвен танц пантомима в чест на заминаващите за фронта ученици.

Тези, които отиват на фронта, са застанали в средата на кръга, заобиколени от ученичките, моите приятелки. Кръгът е плътен, те допират раменете си. Момичето, което води хоровода, от време на време подвиква и кръгът се завърта надясно, като всички правят стъпка с ляв крак. При тази стъпка кракът се свива леко в коляното.

Десният крак е неподвижен, отпуска се левият и се стъпва и с него. Стъпката се повтаря и кръгът се върти надясно. По това време момичето, което води хоровода, отново подвиква в такт със стъпката. Когато се движат надясно, танцуващите потропват с гета. Глухият звук от удар на дървото по камъка е съвсем кух.

Често ми се е случвало да виждам отново тази сцена — този танц в кръг. Замирам, без да мога да направя и най-малкото движение. В средата на кръга имаше непознато момче с бели тасуки^[5]. Когато погледите ни се срещаха по време на приветствията му, аз му кимвах, то също отговаряше на поздрава ми.

Безмълвният танц сближи всички и настроението на танцуващите стана по-весело. Момичето, което водеше хоровода, съобщи името на девическата гимназия. Някои от учениците в кръга определено изпитваха интерес към тази гимназия и ѝ ръкопляскаха. Момичето поглеждаше към младежите, които щяха да заминават на фронта. Някои от тях ръкопляскаха съвсем слабо, само докосваха длани, сякаш искаха да покажат, че правят това от чувство за приличие и че на тях им харесват ученичките от друго училище. После същата ученичка назова друго девическо училище. Някои от училищата, които бяха изпратили ученичките си на работа в завода, не бяха от префектурата Нагасаки. Заминаващите ръкопляскаха отново. Започна оживление, чуваха се възгласи и след малко танцът се възобнови. Танцуваха пак същия танц, допрели рамене. Сега подхванаха и песен, всички запяха училищния химн на тези, които заминаваха на фронта. Пееха, танцуваха. После танцът спря. Поклони.

„Бла-го-да-рим!“ — викаха мобилизираните младежи.

„До-виж-да-не!“ — скандираха в отговор тези, които ги изпращат. Малък празник, празник на млади сърца, празник на тъгата.

Последният такъв прощален танц, на който бях свидетелка, завърши със смъртта на всички — загинаха и тези, които заминаваха, и тези, които ги изпращаха.

Спомням си един ученик на име Маикума, който беше мобилизиран и загина в Окинава. Той учеше в гимназията в Кумамото и сред съучениците си се славеше като най-мърлявият. Веднъж, когато изсвириха отбой, той притича през площадката и ме повика с ръка.

„Ела да ловим въшки! Знаеш ли как бързо бягат, много е забавно.“ И той отвори разпрания шев на униформата си, за да ми ги покаже. После ми каза на ухото, без да понижава глас, че не трябва на никого да казвам. Аз се разсмях.

„Не се смей! Ако се смееш, ще ни убият. Даже и да ти е смешно, гледай сериозно“ — ми каза той.

Тогава не се учудих, че ми приказва такива неща.

От отдел „А“ видях, че избягаха още трима — началникът, помощникът и онзи, който постоянно се хилеше.

Ямагучи загина веднага. Загина, затиснат от една греда и някакъв стол. Гредата, падайки върху него, разсече врата, рамото и брадата му. Той умря още, преди пламъците да обхванат целия отдел.

При атомна бомбардировка най-добра е моменталната смърт. Имаше хора, в които животът тлееше още известно време, които живяха един-два дена и които издираха месата си от непоносими страдания.

Йоко и Акико се спасиха. Имаха рани и обгаряния, но не много тежки. И двете избягаха от обгърнатия в пламъци отдел. Избягаха след мене.

„Ама че бързо бягаш! Май си откачила!“ — си викаха те една на друга и се смееха, като че ли играеха на гоненица. Смеещите се очи сякаш търсеха още нещо наоколо. Понеже не можехме вече да се смеем заедно, старяхме се да не се срещаме.

Не остана нито един жив човек от семейството на Акико, всички загинаха. Къщата на родителите ѝ се намираше в Такенокубо, а брат ѝ следваше медицина в Нагасаки.

Когато свърши войната, на Акико ѝ окапа цялата коса. Тя беше миниатюрно девойче с хлътнали като на европейка очи. Главата ѝ стана гола като на будистки монах и на това лице нейните очи изглеждаха още по-големи, заприлича на френска кукла, на която някой е изскубал косите и я е захвърлил, тикнал я е в чекмеджето за играчки.

Веднъж разбрах, че живее в същия крайбрежен квартал, където живеех и аз. Позвъних ѝ, тя ми каза, че след два-три дена ще постъпва в болница. Каза ми, че ту напълнявала, ту отслабвала, щели да ѝ правят операция на стомаха. Бяха изминали двайсет години, откакто ѝ правиха операция на гърдата. Дали има рак в стомаха или не, без операция не можело да се определи със сигурност.

„Рак е! Щом натисна с пръсти, и го чувствавам. От гърдата до рамото усещам една бучка. Знам, че когато човек има рак, е същото, не може да се сбърка.“

Смених темата: „Какво правиш сега?“

„Тези дни тъкмо сменях завесите в детската стая.“ С тези думи приключихме разговора. „Нещо много ме е страх“ — ми беше казала тя. Как след това да намери човек сили да позвъни? Докато се колебаех дали да ѝ позвъня отново или не, изминаха още две години.

„Мама умря.“

„Жена ми е мъртва.“

„Дъщеря ми почина.“

Колко е страшно да чуеш такъв отговор...

Може да се каже, че аз се отървах без рани. Само одрасках рамото си и нараних леко коляното си, докато бягах.

На темето, между плитките ми, се бяха забили парченца стъкло. Тичайки към планината, опипвах главата си с пръсти. Измъкнах две парченца. Пръстите ми се окървавиха, но не изтече много кръв, не ми накваси косата.

Казват, че хората, които са облечени в черни дрехи, привличат повече светлината и че техните обгаряния при атомен взрив са най-ужасни. И това ми се удаде да избягна.

Дали не ме заслонила онези три комина? Или може би Ямагучи, когото смъртта настигна мигновено, погълна в себе си цялото

облъчване? Животът е нещо крехко, като тънка цигарена хартия, от смъртта те дели само една крачка.

На десети октомври 1970 година във вестник „Асахи шимбун“ беше отпечатана статия за жертвите на бомбардировката във връзка със следния инцидент. Едно момиче — ученичка от средното училище — беше писала в редакцията: „Защо показват жертвите от бомбардировката като чудовища? Жертвите са нещастни мили същества!“ Със сигурност може да се твърди, че този инцидент произведе дълбоко впечатление на всички. Хората усетиха жестокостта на времето.

Сега, когато са минали трийсет години от бомбардировката, е вече трудно да я опишем такава, каквато беше.

Акико се разболя от рак на гърдата на двайсет години. Според статистиката на злокачествените тумори в болницата за жертви на атомната бомбардировка в Хиросима, ракът на гърдата се нарежда на трето място. На първо място е ракът на корема, след него идва ракът на белите дробове. Рак на корема и белите дробове се среща както при мъже, така и при жени, затова заболяемостта от рак на гърдата при жените е относително висока. На шестдесет случая с диагноза рак на дробовете се падат петдесет и един с рак на гърдата.

Обаче напоследък става трудно да получиш потвърждение, че си жертва на атомната бомбардировка. Такова потвърждение трябва да даде Министерството на народното благосъстояние, след като министърът прегледа заключенията на повече от двайсет души от членовете на Комисията за установяване на жертвите на атомната бомбардировка — медицинска комисия, която функционира при министерството. Акико, естествено, също би трябвало да бъде призната за една от жертвите на бомбардировката, но тя се умори от формалностите и се отказа по средата. Болните изпитват трудност при всяко натоварване и движение. Така беше и с мене, когато трябваше да получа картичката си за парична помощ — беше ми много трудно.

Съвсем глупаво е измислено, но за да се потвърди, че някои се е намирал в обсега на действието на бомбата, са нужни показанията на трима свидетели. Да потвърдят такова нещо могат единствено хората, с които си работил на едно място или които са били около тебе по време

на бомбардировката. Да намериш трима свидетели — трима живи свидетели — е страшно трудно. Сега хората, с които си бил тогава, най-често не са между живите. Но ако може човек да си уреди да получава пари за лечение, това просто го спасява в парично отношение. Затова винаги можеш да си осигуриш съгласието на трима души да потвърдят, че си жертва на бомбардировката. Никаква чест не е да ти бъде написано в биографията, че си жертва на бомбардировката. Въпросът опира и в наследствеността. В края на краищата, ако човек може да скрие това, той винаги би го направил. Но страданията на Акико и на всички нас си остават наши, само на нас те не дават покой.

Дали ще е гравюра или нещо друго, важното е да накара хората да разберат страданията на тези, върху които бомбардировката е оставила печат. Трагична гледка на полето зад заводската стена, тъпла чудовищно обезобразени човешки същества, които тичат през оградата. Жертвите с висящи, разкъсани меса по телата излизат на поляната.

Като излезеш през оградата, озоваваш се на пътя, който води за Мичино. Зад него е полето. По-нататък минава река Ураками. Тясна пътечка я пресича под прав ъгъл. Верига хълмове, които скриват планината Компира. Благодарение на Компира се спаси половината Нагасаки.

През юли и август въздушните нападения на авиацията на противника зачестиха. Самолетите им прелитаха често, макар да не бомбардираха винаги. Станаха обичайни сигналите „Въздушна тревога“ и „Въздушно нападение“.

При сигнал за тревога тичахме да се крием в определеното за целта скривалище в планината. Едноръкият помощник-началник недоволно мърмореше:

„Вие, учениците, само това правите, да се криете. Като ще се мре, всички ще мрем.“

Той беше прав. Така си беше — защо специално да се охранява животът само на учениците? Макар че имаше наредба при въздушна

тревога всички да се крият, на нас веднъж ни разрешаваха да се крием, веднъж не. Оплакахме се на учителката надзирателка, разправихме ѝ какво казва началникът. От девическата гимназия с нас бяха командировали три учителки — Т.-сенсей^[6], М.-сенсей и К.-сенсей. Кръглоликата К.-сенсей ни казваше: „Макар и да сте мобилизирани на работа, вие си оставате ученички от девическата гимназия, затова най-добре изпълнявайте само нарежданията на учителите. Обаче да се ходи всеки път в това скривалище е опасно, ще измислим нещо друго.“ И като се споразумя с ръководството на завода, тя ни извоюва разрешение да ходим да се крием в новото скривалище, което бяха започнали да копаят на полето и до което се отиваше през главния вход.

Скривалището трябваше да се направи яко и сигурно, от бетон. Копаяше го женски отряд. Бяха мобилизирани и дванайсет-тринайсетгодишни момичета, току-що завършили основното училище.

От ранна утрин техните весели гласчета ехтяха на поляната. Пищяха така, сякаш са се събрали там специално, за да видят какъв дебел синкав дъждовен червей е изкопала нечия лопатка. Йоко издебваше всяка свободна от работа минутка и наблюдаваше какво става там през една пролука в железната ограда.

„Те като че ли на екскурзия са тръгнали“ — съобщаваше ни Йоко.

Поляната беше равна, покрита със син килим от полски теменужки и глухарчета. Около мястото, където копаеха момичетата, беряха цветя и си играеха дечурлигата от околните села, дошли с бабите си. Разстилат на тревата малки памучни носни кърпички и нареждат върху тях главичките на откъснатите цветя. Бледите полски цветенца се открояваха върху кърпичките редом с глухарчетата.

Стариците оставяха внучетата си да играят на поляната, а самите те в това време събираха камъче по камъче пръснатите по пътя въглища. Всяка сутрин началникът на отдел А изхвърля на пътя сгурията от завода. Щом на разкаляния път изникне купчина сгур, жените от околните села я преравят. Тези въглища те използват за горене вкъщи, достатъчно е съвсем малко количество, защото горят силно. Освен това стариците понякога ги продаваха и припечелваха по някоя пара.

Бяхме се сприятелили вече и със стариците, и с децата и по време на обедната почивка заобикаляхме през главния вход, излизахме и заедно с тях беряхме цветя, събирахме въглища.

Полянката изчезна в огненото сияние за един миг. Сред момиченцата, които събираха цветя, имаше едно късо подстригано, с много бяла кожа. Бабицката, която го съпровождаше, беше дребна женица, приличаше на внучето си, със също такава бяло лице. Седеше на земята, прегърнала внучето си сред пламналите треви. Главницата на детето беше почти откъсната. Беше умряло с отворена уста и широко разкрити очи. Белите му зъбки блестяха — всичко, което беше останало от детската му прелест. Тялото на бабата беше разкъсано на парчета като купчина дрипи.

В куп кървави парцали се бяха превърнали и момиченцата от отряда, които копаеха скривалището. Месата им висяха, стичаха се, блестяха като влечуги. Гърчейки се те стенеха.

Тези, които водят разговор, бързайки по планинската пътека, са леко ранени, щом могат да вървят. Има и много хора, така жестоко осакатени, че не могат сами да се придвижват по планинския път и мнозина остават да лежат там, където се строполят. Имаше ранени с най-различни обгарения. Рани, които оголват бялото месо под овъглената кожа, от които струи кръв.

В статията „Увреждания на кожата в резултат на действието на взривната вълна“, поместена в неделното издание „Сюкан Лсахи“, се привеждат факти от работата на спасителния отряд на медицинския институт в Нагасаки. В статията се казва: „Смяташе се, че образуващото се при взривяване на атомна бомба вакуумно налягане предизвиква свличане на кожата. Предполагахме, че кожата при силна взривна вълна се разкъсва на хиляди парчета подобно на дреха. Обаче установихме, че това не е така. Ако това предположение беше вярно, нямаше кожата да се разкъса само на места, подложени на облъчване, разкъсване щеше да се наблюдава по цялата повърхност на кожата. Какъв извод може да се направи от тези факти? Първо, топлинните лъчи предизвикват обгарения на кожата, от които кожата става много уязвима. После се появява силната взривна вълна, поражаява кожата и обгорените участъци се разкъсват, а тези, които не са пострадали от облъчването, остават. Следователно уврежданията на кожата, за които става дума, са резултат на едновременното действие на облъчването и

взривната вълна.“ В думата „увреждания“ тук има толкова болезненост, когато я чета, се чувствавам така, сякаш ме дерат като заек.

Има и тежко ранени, които нямат отворени и кървящи рани. Те са получили облъчване почти на цялата повърхност на кожата и в резултат на това нямат частични обгаряния. По същата причина кожата им не се беше покрила с мехури. Късчета кожа, останало около очите, носа, устата, събираше белезникава течност, която се стичаше на крива струйка. Когато облъчите на рентген риба, тя не обгаря и не се запързва, а си остава сурова като неизпечена керамика. Тези места, които при другите ранени бяха покрити с мехури, местата, подложени на облъчване, при тях бяха подути много повече. Около раните им кожата висеше като на недообелен млад картоф. Едно дете седеше на пътя и повтаряше: „Ох, боли, ох, колко боли!“

Изглежда, това беше работа на боговете — да изпратят на хората толкова страдания, за да ги подложат на изпитание.

След войната студенти от университета Кюсю дайтаку и от университета в Нагасаки дойдоха в девическата гимназия да провеждат изследвания. Целта им беше да установят измененията в здравословното състояние на ученичките след бомбардировката в сравнение с това по-рано. Питаха ни за менструационния цикъл, за неговата интензивност по-рано и сега. Някои от студентите бързо се отказаха от по-нататъшното събиране на данни — казваха, че са събрали достатъчно информация и няма нужда от други факти за последствията от бомбардировката.

Атомната бомба израни телата ни, но тя остави рани и в психиката ни. Мъже, умиращи пред очите ни на пътя, молеха: „Помогнете!“ Колкото и да молят, никой не може да им помогне, все едно те са на път да умрат. Никаква надежда няма, че могат да оцелеят. Те молят със слаб глас: „Дайте някакво лекарство!“ А не можеш да ги убиеш, за да ги спасиш от мъките, ужасно е дори да си представиш за миг такова нещо.

Опитах ли се да утешиш, да успокоиш някого „Не се тревожи, ще дойде лекар, ще се оправиш!“ — „Няма да дойде. Нали знам, че няма да дойде!“ — тези горчиви думи на един мъж и до ден-днешен звучат в душата ми. Неговата болка е и моя болка.

Един-два часа след бомбардировката стигнах квартала Мацуяма. В този район беше паднала бомбата. Ако знаех какво ужасно нещо е радиацията, нямаше да бъда така безразсъдна.

В планината бях срещала две лелки, които не бяха ранени. Те бяха единствените незасегнати от бомбардировката човешки същества, които срещнах, дори дрехите им бяха здрави. Никога друг път не ми се е случвало да изпитам такава радост от вида на здрави хора. Ходили бяха да купуват брашно в Мичино и тъкмо се връщаха оттам. Мичино се намира на разстояние три и половина километра от епицентъра на взрива. Не бяха купили брашно, но затова пък чувалите им бяха натежали от картофи, взели ги бяха за разсад.

Станали рано и понеже искали да успеят да се върнат още преди обед, тръгнали направо през планината, без да чакат влака. В планината видели огненото сияние. „Трябва това да е някъде наблизко“ — решили те, като бързали по планинската пътека, за да успеят да се върнат навреме и да нахранят семействата с картофите на обяд.

Колкото повече се приближавали към Ураками, толкова по-ясно усещали някаква усилваща се странна миризма, насреща им по пътя започнали да се появяват и ранени. Попитали някакъв човек с разкъсана уста от какво му е раната.

„И аз не знам, не разбрах как стана“ — отвърнал им той, без да спира.

Двете жени решили, че трябва на всяка цена да се върнат вкъщи, и продължили пътя си. Излезли на хълма зад оръжейния завод. Там ги и срещнах.

Казаха, че живеят в Мацуяма. Едната от тях, която беше облечена с пъстри шалвари, добави, че ще се опитат да стигнат Мацуяма, понеже техните ще се тревожат. „А ти къде живееш?“ — попита ме тя. „В Джунинмачи“ — отговорих.

„Изглежда, са бомбардирани някъде около оръжейния завод, та в Мацуяма сигурно всичко е наред“ — казаха лелките и уверено продължиха нататък.

Не бях видяла кога съм свалила гета от краката си. Вървяла съм по планинската пътека, без да усетя, че съм боса.

Полека-лека прехвърлихме склона пред Мацуяма и се озовахме в безлюдно поле. Кварталът беше изчезнал. Жената с черните шалвари,

която вървеше отзад, продума сподавено: „Божичко, ами къщата ми!“ Гласът ѝ секна, коленете ѝ се подкосиха. Заплака, нареждайки: „Те са умрели, умрели са!“

Мацуяма се беше превърнала в пустиня, равна, сякаш прекопана с мотика.

Мацуяма беше квартал с ниски къщички, над които стърчаха телеграфните стълбове и комините на фабриката. Много от жителите му работеха по договор на фабриката или се занимаваха с ремонт на метални изделия, съдове и др. Преди още да залезе слънцето, въздухът се напълваше с мирис на пържени рибки и ваши^[7]. Хората в Мацуяма водеха спокоен, скромен живот под семейните покриви. Обичах мириса на този квартал и затова понякога по средата на пътя ми се беше случвало да слизам от трамвая и да продължавам пътя си пеша. Много бях ходила по улиците на този квартал. Понякога след излизане от завода се срещах с Инатоми и се връщах заедно с него, като вдъхвах с наслада аромата на вечерта и наблюдавах какво става наоколо. На пръстения под в ковачницата седи старец, надува ковашкия мях. Лумва мощен пламък и озарява с червена светлина добродушното старческо лице. Ту тук, ту там Инатоми се доближаваше и разпитваше хората за работата им. Това беше квартал, от който лъхаше скромно щастие, квартал, който ти се иска да притиснеш в обятията си. Нищо, нищичко не е останало от тези домове. Няма ги вече и хората, които живееха там.

Вървим по-нататък. На пътя все по-често виждаме да се търкалят тежко ранени, обгорени до неузнаваемост хора. Изглежда, че от населението на квартала беше останала една нищожна част, от всеки десет души — един. Тези, които се търкаляха по пътя, бяха именно те, оцелелите.

Жената с черните шалвари продължаваше да плаче: „Ба-чан! Ба-чан“ — нареждаше тя през сълзи. „Недей да плачеш! — каза ѝ с укор другата, с пъстрите шалвари. — Това си е то, войната, само смърт носи. Не трябва човек да се убива от плач.“

„Това си е то, войната“ — тежко легнаха над нас нейните думи. Испитах горчицина. При вида на тази ужасна гледка тя има сърце да говори така, сякаш оправдава войната! Страшно е дори за миг да си помислиш, че могат да бъдат превърнати в инвалиди още повече хора. Да нямат ръце, да нямат крака, да нямат очи! Целият Нагасаки е

населен с такива нещастници. Най-голямото блаженство на този свят е човек да има и ръце, и крака, да има и очи, и нос.

На разстояние половин километър от мястото, където избухна бомбата, процентът на смъртните случаи беше 98,4%. От тях 90,4% са умрели веднага или в течение на първия ден след бомбардировката. Веднага трябва да са умрели и тежко ранените, които лежах на полето, засяно с тикви.

В местата, отдалечени на триста метра от епицентъра на взрива, тухлите и керемидите на къщите се стопили и се разлепи по земята. Стопил се, станал на каша и бетонът, с който били застлани шосетата. Стопили се и крайпътните камъни. Въздухът бил горещ като лава, бликаща от кратера на вулкан. Хората с техните кости и човешка плът били по-крехки от мушици, хвърлени в пламъка на огъня.

Проследявам цифри и факти и не мога да разбера защо е нужно толкова безпоощадно да се избиват хора.

Като се вгледаш в тази трагедия, оставаш поразен от неистовия порив за живот. Един месец след бомбардировката, през септември, сред руините и пепелищата се появили зелени стръкове. Разлистиха се. Това бяха предимно полски растения — животът, спотаил се в земята, започна да си пробива път нагоре веднага след бомбардировката. Но както е известно, под въздействието на радиацията започва разпадане на клетките. Изменят се цветът, формата на листата. По онова време имаше съобщения, че в Нагасаки растат двойни тикви, двойни патладжани, домати са като гроздове, има и много други странни растения.

На моята приятелка Икеучи окапа цялата коса, след това на главата ѝ започнаха да се появяват силно накъдрени червеникави косми. Червеникавият оттенък напомняше прическата на М. Охара, както и красивите вълни, които започваха да се оформят като ореол около главата ѝ. Тя самата се смееше: „Америка-сан хвърли бомбата, за да ни накъдри косите“. Може да ви се стори чудно, но преди бомбардировката тя имаше смолисточерни прави коси.

Не мога да забравя вълнението, обзело ме в деня, когато забелязах, че в района на взрива вече са започнали да растат бурени. Това беше по пътя към училището. Погледът ми привлече стрък трева, поникнал в една дупка на бетонния перон на гарата. На тънкото високо стъбло се поклащаха бели цветчета, приличащи на сусамени зрънца.

Казвах, че там, където падна бомбата, няма да поникне дори една тревичка през следващите шейсет години. Тревите имаха същата съдба като нас — жертвите на бомбардировката.

От очите ми бликнаха сълзи — дано и аз да мога да живея!

Не знаех колко време беше минало от момента, когато падна бомбата — трябва да е било след около два часа, когато започна да ми се повръща. Повърнах наред полето. Храчката ми беше бяла на цвят.

Жената с пъстрите шалвари ми каза: „Трябва да е от това, че не си обядвала нищо“ — и ми донесе една тиква, която взе от земята. Листата и стъблото на тиквата сигурно бяха изгорели или ги е откъснала вълната на вятъра след взрива, затова на земята се търкаляше само плодът. Жената го протегна към мене с думите: „Обели й кората, отчупи си и си хапни.“

Като усетих миризмата на тиквата, повърнах отново. А жената ми каза: „Стомахът ти е празен, затова ти се повръща. Яж, даже и ако не ти се яде.“ Когато пак отказах да ям, тя ми се скара: „Яж, де! Ами че не се знае, колко дни още ще трае всичко това.“

Тиквата беше лежала на полето под палеците слънчеви лъчи и беше съвсем топла. Отхапах и отново повърнах. Тиквата имаше задушлив мирис на лятна полска трева. Същата миризма има и опърлена от огъня човешка кожа, когато изсъхне от топлината. Изпаренията от прашната полска трева са със същия дъх.

Някои казваха, че доматиите им миришат на кръв. Същото беше тогава и с тиквата.

„Я вижте, слънцето май залязва!“ — възкликна някакъв старец със защитна маска, като посочи нагоре към слънцето.

Небесното светило беше станало пурпурночервено и се спускаше към хоризонта, приличащо на клокочеща втечнена маса. Отчетливо се виждаха кипящи водовъртежи на повърхността му. Макар и посред лято, още повече по пладне, както го гледахме от полето, то сякаш беше на едно ниво с линията на хоризонта. Даже в най-страшните летни горещини слънчевата топлина кара човек да изпитва признателност към живота, но това слънце, което пламтеше тогава над главите ни, изпепеляваше безмилостно всичко. То разстиляше като покривало горещината си над цялата земя.

Жената начаса отвори чадър, за да се защити от слънцето. Чадърът ѝ беше за дъжд. „Не гледай това страшно нещо“ — ми каза тя

и затули слънцето с черния чадър. Но даже и под него лицето и ръцете ми продължаваха да смъдят и наболяват от парещите лъчи.

„Исахая сигурно не е пострадал, но ако и там са разрушили всичко, ела при мене на село, нали и аз съм останала сам-самичка.“ Жената с пъстрите шалвари написа на къс хартия адреса си, названието на родното си село в Шамбара и ми го подаде. Извади една банкнота от десет йени и я напъха в джоба на моите шалвари. „С тях можеш да си купиш билет тъкмо до Шимбара, без тях няма да се добереш. Пък те, парите де, все ще ти свършат работа. И гледай да не ги загубиш някъде.“

В съобщението за спасителните работи в Нагасаки се отбелязва: „Стана известно, че в Хирошима е хвърлена бомба от нов тип, която е нанесла големи щети, но тъй като нямаше никакви указания, не бяха предприети достатъчно усиленни предпазни мерки. Когато след това, на девети август, и над Нагасаки беше хвърлена също такава бомба, непростителна невнимателност беше проявена както от страна на войската и правителството, така и от страна на населението. Фатално е, че не обърнахме достатъчно внимание на случилото се, докато не узнахме всичко за атомната бомба от листовките, които бяха разпространени от противника същата вечер. В действителност се получи така, че Япония се стресна едва тогава, когато получи известие от самия противник за характера на бомбардировката.“

Ние, простите хора, започнахме да приемаме като нещо естествено разни проекти, които всъщност умът не можеше да побере — да се хвърлят в големи количества бидони с нефт, да се разхвърлят навсякъде бомби със запалителна смес.

Не можах да се ядат тиквите, които се търкаляха в полето около Мацуяма. Като пиша тези редове, ми е чудно за картофите, които лелките носеха от пазара в Мичино. Макар че не можах да хапна от тиквата, която беше радиоактивна, картофите сигурно бих могла да ям. Даже тогава, когато седяхме на полето, лелките все още прегръщаха в скута си чувалите с картофи. Жената с шарените шалвари и нейната спътница бяха най-обикновени хора и постъпваха така, както постъпват обикновените хора в такива моменти.

Повръщането не беше резултат на глада, повръщах не защото стомахът ми беше празен. Това беше физическа слабост, предизвикана от радиоактивните лъчи, и, доколкото ми е известно, се нарича „радиоактивно опиянение“. Известно е, че атомната бомба нанесе увреждания и на хора, които нямаха никакви външни рани.

Поражението от радиоактивното облъчване е особено пагубно за младите организми. В околността на местността, където падна атомната бомба, в продължение на три дена умряха почти всички деца под петнайсетгодишна възраст, засегнати от радиацията. Това се дължи на скоротечното увреждане на вътрешните органи.

След девети август в Исахая всички обществени сгради — морската болница, основните училища, средното училище — бяха определени за настаняване на пострадали от бомбардировката. Мирисът на рани и кръв привлече невероятен брой мухи, рояците растяха пред очите ни.

Мухите кръжаха на облаци около хората. От личинките се излюпват нови пълчища и следват хората неотстъпно.

Спомням си нещо, което накърнява моето достойнство. На нас открито ни заявяваха, че войната е едно естествено човешко занятие, че на война може да се върши всичко. Научих, че за да се изгарят човешки тела, най-подходящи са полусухите дърва. Трудно е, докато ги подпалиш, но щом пламнат веднъж, горят по-силно и от сухите съчки. Понеже те изгарят бавно, огънят им поглъща всичко без остатък, не остава нищо неизгоряло. Започва да гори вътрешността на трупа. Човешкото месо гори по същия начин, както дървата — малко почернява, но после се превръща в пепел и ако се посипе тази пепел по земята, тя се асимилира от почвата напълно.

Когато гори човешка плът, коремът се разкъсва с пращане. Мазнината изхвърля пръски, огнени искри догонват тези капки и ги подпалват във въздуха. В невъобразимия необятен мрак, който притиска сякаш отвсякъде огъня, припламват светулки и тази гледка напомня приятното очакване да се появи в тъмнината фосфоресциращият контур на картина, нарисувана със симпатично мастило.

Случи ми се да чета записките на хората, оцелели при катастрофата на един самолет, който се разбил в Андите. В продължение на седемдесет часа са били пленници на снежните Анди, съвършено изолирани от целия свят. Шестнайсет души от тях са се спасили като по чудо. Те били млади — около трийсетгодишни, набожни християни, интелигентни хора от образована среда. Този случай прогърмя по целия свят, защото те са останали живи само благодарение на това че са яли човешко месо. Отначало те отказват да ядат месото на тези, които са загинали най-напред. Но впоследствие неколцина от тях започват да уверяват другите, че боговете са пожертвали загиналите, за да могат останалите да оцелеят. Тогава започнали да ги ядат.

Няколко дена всички се хранят с човешко месо. Към края изяли и трупове на тези, които били умрели по-късно в снега на Андите. Когато ги намира спасителният отряд, някои от тях били разцепили черепите на умрелите си спътници и ги използвали като съдове, за да им бъде по-удобно да ядат. От костите били направили даже лъжици. При един подобен факт, показващ как човек свиква и се приспособява към каквито и да е обстоятелства, си спомням неизменно претенциозния израз „човешко достойнство“, така често употребяван в доброто общество.

Човешкото достойнство не страда, когато човек се смята за играчка в ръцете на боговете, когато той е жертва на божествения гняв. Но такива крайни ситуации човек е склонен да забравя.

Същият беше и случаят с жената е пъстрите шалвари. Почивахме си около час на полето в Мацуяма, но те двете не започнаха да търсят семействата си. Кварталът Мацуяма беше разрушен из основи. Пепелището представляваше печална картина на пълно опустошение, което не оставяше място дори за най-малка надежда.

Имаше и хора, спасили се като по чудо, останали живи в района на епицентъра на взрива. Такъв беше случаят с мъжа на лелката с пъстрите шалвари. Той работил в завода в Акуура. Акуура се намира на противоположния бряг, притиснат между Нагасаки и морето. Там разрушението беше по-слабо и някои хора, които не били излезли на работа в онзи паметен ден, останали живи.

Нейният мъж бил настинал като Инатоми и не бил отишъл на работа. Понеже честите сигнали за въздушна тревога го безпокоили,

той си бил постлал в скривалището, изкопано под пода на къщата и там спял. Когато двуетажният дървен дом хвъркнал във въздуха, той изпълзъл от развалините на къщата, от която бил останал само каменният улук. Понеже входът на скривалището бил затрупан, той копал около три часа проход отвътре. Докато се измъкне оттам, изгорил краката си. Това била единствената му рана.

Когато войната свърши, към края на октомври отидохме с майка ми на гости у тях в Шимабара. Чичото спеше в стаята. Беше съвсем плешив. Тяхната къща в Шимабара беше обикновен селски дом.

Когато майка ми започна да благодари за това, че са ми помогнали, мъжът, който спеше дотогава, се надигна и каза с досада. „Аз се ровех като плъх в скривалището, опитвах се да се спася, а те през това време са били горе, на земята. Тя защо не е дошла да ми помогне?“

Жена му, която в този момент наливаше чай, отвори уста, за да каже нещо, но отпрати поглед към морето, без да продума, само изразът на лицето ѝ се промени.

Ако се говори за онова време ей така, каквото дойде наум, човек може да си припомни много такива трагикомични ситуации.

От Мацуяма се върнахме пак в планината, поехме отново планинската пътека. Когато се добрахме до Ураяма, до склона над девическата гимназия вече падаше здрач. Бяха останали една-две малки къщи, неразрушени от взривната вълна. В полусъборените постройки имаше затворени кокошки, които ни гледаха, протягайки шии през напаялите греди, когато минавахме оттам. Сякаш искаха да попитат: „Какво в същност се е случило?“ При вида им неволно започвахме да се смеем. Толкова комична ситуация беше, ние действително май се канехме да им обясним какво става, ако ни бяха попитали, разбира се.

Нагасаки е разположен в котловина. Залязващото слънце се беше спряло над нея и я беше обагрило в червено. Виждаше се бетонната сграда на началното училище в Сако.

Училището се вижда отляво, точно срещу квартала Ханка-чо. Вижда се и червената пръст, с която е посипано спортното игрище. На него има четири-пет деца. В незасегнатия от взрива квартал полъхва

приятно свеж, влажен ветрец. Въздухът е сгрян от топлината на живите домове.

Когато гледах разрушените улици на квартала Мацуяма, си бях спомнила и за семейните огнища, откъдето се носеше мирис на пържени иваши. Сега гледах квартала, гален от мек ветрец, и си мислех за тези домове. Семейни гнезда, оградени с дървени стобори, с керемидени покриви. Обикновени къщи с пръстени неизмазани подове, с шоджи^[8], избелели от слънцето, с неособено силни електрически лампички. Прости хорица живееха в тези обикновени домове.

Поражение, мир — всичко това съществува дотолкова, доколкото засяга семейството. Държавата е нещо далечно в моите представи. Погледът ми се отмести от началното училище в Сако, плъзна се по склона и попадна върху сградата на средното училище в Кайсей. Приятната пепеляво кафява сграда на средното училище беше боядисана в маскировъчен цвят и стоеше незасегната от нищо.

Джунинмачи, където живеех, се намира точно под това училище. Отдалеч човек забелязва редицата домове с техните многобройни каменни сгради и храстите с жълти цветя наоколо. Дали защото се успокоих или по друга причина, но болката в корема утихна, престана да ме мъчи.

Седнах с подвити крака и се вгледах в небето. За разлика от ужасната гледка в Ураками тук залезът беше спокоен и светъл, бледолилав. Като погледах небето, видях и няколко бледи звезди.

Тъмнината поглъщаше квартала по-бързо, отколкото небето, на земята се мръква по-рано. Разбира се, никъде не гореше електрическа светлина. Тук-там към небето се издигаше пушек. Децата, които до преди малко се виждаха в двора на училището, вече си бяха отишли. Прозорците на къщите около началното училище светеха, за разлика от прозорците на другите домове — те гледаха на запад и вечерното слънце се отразяваше в тях. Едно стъкло беше счупено — вероятно от взривната вълна. Сред прозорците, осветени от лъчите на залеза, имаше един, който тънеше в мрак, зееше като дупка от изваден зъб.

Кварталът беше мирен и вгълбено спокоен. Аз все още седях, подвила колене, на широкия път, набразден от ями. Мекият полски вятър духаше в гърба ми.

Стомахът ми е разстроен. Изпражненията са като вода, мътна на цвят. Мислех си, че това беше заради суровата тиква, която бях яла, но се оказа, че е от лъчевата болест. Според съобщението на медицинския институт в Нагасаки за резултатите от спасителните работи сред жертвите на бомбардировката, това разстройство се дължи на моментално поражение на храносмилателната система.

В съобщението се казва: „На следващия ден след облъчването започва парене в стомаха, след това се покачва температурата. Болните трудно приемат храна заради болки в устата, но все още не изпитват голямо безпокойство, защото общото им състояние е добро. Накрая им изчезва апетитът, започват болки в стомаха и се появяват също така и редица други признаци на нарушение на дейността на стомаха, след което започва силно разстройство. Изпражненията стават воднисти, примесени със слюз и кръв. Ако в течение на една седмица до десет дена не се вземат превантивни мерки, след изтичането на този срок лечението е безполезно и сто процента от поразените умират.“

Когато се прибрах най-сетне в квартирата си, разстройството ми се усили още повече. Живеех на втория етаж и за да ходя по нужда, трябваше да се спускам до клозета на първия етаж. Изпуснах се, още докато слизах по стълбите. Изплаши ме това, че ходех по нужда твърде много. Болестта определено вървеше към най-страшното, имаше опасност да стигне до смъртен изход.

Когато видях, че Джунинмачи си е на мястото, върнах на жената десетте йени.

„Е, ще си ги взема тогава — каза тя, внимателно разгъна посмачканата банкнота и я прибра в портмонето си. — Все пак пари са, нямам ги чак толкова много.“

Разделихме се в планината. Двете жени тръгнаха надолу, за да се отбият при някакви свои познати в Нагасаки.

Планинската пътека преминава в каменни стъпала, от двете страни на тази стъпаловидна пътека се редят къщи. Като се слезе по стъпалата, стига се до училището, до моето училище. Искане ми се да се срещна час по-скоро с учителите. Ще ми се да им се обадя, че съм жива. Бързо изтичах по стъпалата. Пред мене вървят двама ученици от

търговското училище в Нагасаки. Единият се опира на рамото на другия, ранен е в крака. Раната е вече спряла да кърви, но се вижда оголено бяло месо.

Накагава, която се намира недалеч от девическото училище, кварталът Нарутаки — това са все райони, в които живеят богатите. Елегантно облечена жена с копринени шалвари и едно момиче на около двайсет години предлагаха безплатно варен ориз нигири^[9]. Когато видяха учениците от търговското училище, момичето им предложи нигири и сподели съчувствието си: „Ужасни неща стават, нали?“ Учениците взеха по едно топче, но не го изядоха. Забелязаха кладенеца пред двора и помолиха да им дадат вода. Момичето остави подноса с нигири на оградата и затича към кладенеца. Белите топчета ориз блестяха на оградата.

Жената също се доближи към момчетата и започна да превързва раната на едното с кърпа. Аз също тичах към тях с босите си крака, но те не ме забелязаха. Притичах покрай двете жени и момчетата и ги отминах. Не са разбрали, че съм от пострадалите и затова не ми казаха нищо ободряващо. Тази мисъл само за миг ми мина през ума, спомням си, че веднага отлетя. Като си мисля сега за това, горчиво се усмихвам. Било ми е просто неприятно.

Белоснежните топчета ориз не събудиха у мен апетит. Не ми се яде, както и на момчетата. През съзнанието ми минава мисълта — защо сега, когато всичко се раздава с купони, в този дом да има толкова ориз, че да могат даже да го раздават и на други хора. По-точно казано, подлата мисъл: „Колко е хубаво да ядеш всеки ден такава ядене, даже и да не ти се яде!“ Освен това се сетих, че жената е мила и внимателна само към момчетата. Възненавидях себе си. Стана ми противно от самата мене — как такава нещо въобще можа да ми хрумне!

Пътеката, която води от търговското училище към девическата гимназия, е покрита с бетон, осеяна е с множество дребни камъчета. По-рано е била доста тясна и в дъждовен ден, когато всички носят чадъри, на нея не са можели да се разминат двама души. Тази пътека често помагаше за сближаването на някои ученици от търговското училище с ученички от девическата гимназия. Имало е случаи, когато там се е пораждала любов, разправят, че даже веднъж двама влюбени,

които били се запознали на тая пътечка, не могли да преодолеят препятствията, изпречили се пред любовта им, и се самоубили. Понякога учениците от търговското училище минават по стълбата пред храма и излизат на горния път. Ученичките пък се отделят по долния път. По времето, когато ние ходехме на училище, тази пътека беше вече доста широка.

Девическата гимназия заемаше една четириетажна сграда до самия път.

Ударът на взривната вълна се стоварил и върху Нишияма. Всички стъкла на училището ни до едно бяха строшени. Таванът и стените сякаш бяха издухани. Стените, които разделят класните стаи, бяха разрушени.

Стрити на прах стъкла се бяха посипали на пътя. Краката ми са боси. Когато вървах по трънливите пътеки в Компира, не ме затрудняваше това, че съм боса. Но да стъпваш по пътека, осеяна със стъкла, е нужна голяма смелост.

Сградата на училището е пред очите ми. Като вдигна очи и виждам зейналите рамки на прозорците, огънатите навътре и навън железата. Взривната вълна не е ударила еднопосочно, а в разни направления, затова рамките от една и съща страна са огънати така.

Класните стаи тънеха в тишина и мрак.

Оцелелите след нападението ученици трябва първо да се върнат в родното училище. Задължени са веднага да съобщят, че са живи. Когато в училище прииждат ученичките, малките момиченца вдигат особено голям шум. Оцелелите се задължават, щом се върнат, веднага да образуват спасителни команди под ръководството на учителите. И учители, и ученици трябва да посрещнат ранените на входа на училището. Нищо такова нямаше. Колкото и да е странно, но такъв ужас не бях изпитвала даже когато се намирах в най-пострадалите от взрива райони и на всяка крачка се спъвах в търкалящи се ранени и трупове. От момента, когато се отдалечих от района на взрива и стъпих на мирна земя и се озовах сред ежедневието, пред мене започна да се откроява целият ужас на случилото се. Тишината, която цареше в училището, спокойствието на смълчаните къщи, всичко започнах да възприемам през призмата на видяното в района на взрива, на ужасната гледка в Мацуяма-чо и Ураками и пред мене се изправи в целия си ръст трагедията на град Нагасаки.

Ученичките от девическото училище бяха мобилизирани на работа в оръжейния завод в Охаши, а четвъртокласничките бяха изпратени да отбиват трудова повинност в завода на Мицубиши за производство на стомана в Хамагучи, в най-непосредствена близост с мястото, където падна бомбата. Имаше и някои, които бяха изпратени в завода в Мичино, но те бяха съвсем малко на брой.

Най-много загинали има сред тези, които работеха в завода в Хамагучи. Ако прелистиш списъците на моите съученици, ще видиш страници, зачеркнати наполовина — на някои страници от шейсет и шест имена деветнайсет са имена на загинали. На тези страници със зачеркнати с дебела черна линия имена на човек му секва дъхът. Денят на тяхната гибел е девети август хиляда деветстотин четиридесет и пета година. Смъртта им е причинена от взривната вълна. Това са седемдесет процента от загиналите, до двадесет и четвърти август умряха и останалите. Когато прелиствах страниците, за да установя някои адреси, да си припомня кой къде е живял, обърнах тази страница и неволно стиснах очи. Заболя ме, като си помислих, че сред тези, чиято дата на смъртта е регистрирана в същия месец август, има и такива, които са живели и страдали много дълги дни.

Вторият срок започна с един месец закъснение, след като свърши войната. Преброиха по колко души има във всеки клас. Всяка година по време на войната класовете намаляваха. Една паралелка се състои от петдесет и двама — петдесет и трима души. Основният курс беше четири години, специалният — три години. Оказа се, че от нашето училище са загинали около четиристотин ученички.

Минах по пътеката, обсипана със стъкла, влязох в моето училище. Внимавах извънредно много, бях напрегната и не си нараних краката.

В учителската стая в безпорядък се търкалят документи и книжа, от учителите няма никой. През счупената врата прониква вечерен вятър, разхвърля по пода ученически тетрадки за контролни работи. Навсякъде цари печална тишина, като след битка. Колкото и да викаш по коридора „Сенсей! Сенсей!“, никой няма да откликне. Вратата на директорския кабинет беше отворена. Когато надникнах, видях директора да стои до прозореца и да наблюдава как ученичките от

специалния курс горят стари вестници в далечния ъгъл на училищния двор.

Той ме усети и се обърна. „О, чудесно!“ — потупа ме по рамото. Огледа ме от горе до долу. „Не си ли ранена?“ После ме попита: „Не си ли виждала някоя от нашите ученички?“ Аз поклатих глава. Той дълбоко въздъхна: „Не се знае кои са живи, кои са загинали. Сега всички учители са в Ураками, отидоха да спасяват ранените, но досега в училище връщат само трупове. Колко е ужасно всичко това!“ И от очите му бликнаха сълзи. Малкото ученички, които са се спасили, се прибрали в училище в тежко състояние, за тях сега се грижат и ги лекуват здравите ученички от специалния курс. Каза ми още, че в актовата зала, освен ученички имало и други тежко ранени и нямало къде да стъпи човек.

„Наистина ли не си ранена? Ако имаш рани, бързо иди да те превържат и се връщай при майка си. Вашите здрави ли са?“

Учителят дори си спомняше къде живеея.

За лекарство тогава служеше предимно йодовата тинктура. Изливаха я в порцеланова чаша и с тампон мажеха навсякъде, където има рани. Понеже тя беше предназначена за ползуване в лекарския кабинет, не стигаше за всички. В двора горяха вестници, за да смесят после пепелта от изгорялата хартия с масло за приготвяне на тинктура и да използват после тази смес за мазане на рани от обгаряне. Какво ли е станало с болните, които лекуваха с такова мазане?

В съобщението на Медицинския институт в Нагасаки относно работата на спасителната група се говори за смъртоносната доза облъчване. На мястото, където става дума за нея, пише следното: „Порано се смяташе, че разстройствата и уврежданията на храносмилателната система се дължат на това, че болните са яли някакви растения в района, където е паднала бомбата, но се оказа, че тези смущения в храносмилателната система са резултат на смъртоносни дози облъчване. Тези, които са получили по-голяма доза от смъртоносната при действието на вторичната радиация в района на епицентъра на взрива, са заболели скоро след това. Макар че облъчването е смъртоносно, действието на излъчванията, съдържащи радиоактивни лъчи, има инкубационен период и смъртта не настъпва

веднага. Но се знае със сигурност, че ако тялото е погълнало смъртоносна доза лъчи, никакво лечение не може да даде резултат. Тук няма разлика между хората без видими рани и ранените. На трагичен изход са обречени всички, които по време на бомбардировката са се намирали в разрушените от взривната вълна домове близо до епицентъра на взрива.“

По онова време мъжът на лелката с пъстрите шалвари постоянно плюеше слюнка, когато говореше, и хрочеше кръв, която се стичаше между зъбите му. Ако и той е бил облъчен със смъртоносна доза, сигурно е умрял.

За Джуниначи се минава по Никадори. На тази улица се редуват магазини и домове. Кварталът изглеждаше невредим, но само на пръв поглед — в същност беше доста пострадал. Много стени бяха порутени, от двете страни на улицата се накланяха килнати къщи. Няма дом със затворени плътно шоджи, навсякъде цари дух на запустение, сякаш населението е оставило домовете си. Тръгна слух, че следващият обект на въздушно нападение ще бъдат оцелелите квартали, и жителите им започнаха да се крият, да прекарват нощите в планината или в скривалищата. В квартала се установи дежурство на отряди на националната отбрана.

На ъгъла се опитах да се промъкна през санитарно-полицейския кордон, но ме спря вик: „Кой е там?“ Наложих ми се да обяснявам коя съм — в града беше много неспокойно.

В стаята си се прибрах вечерта след осем часа. На другия ден измих напращената си коса, на дъното на легена заскърцаха песъчинки. В косата ми бяха останали парчета стъкло, примесени с пръст и пясък. Преброих шест парчета, които бяха полепнали по плитките ми.

На другия ден, десети август, срещнах Инатоми, който беше дошъл със спасителния отряд от Шимабара.

Инатоми дойде да разпитва къде съм се скрила, в кое скривалище съм отишла. Скривалището се намираше в едно възвишение с полегати склонове, на десети вечерта хората от

Джунинмачи бяха избягали там да се крият. Инатоми дойде в квартирата ми да разбере в кое скривалище съм отишла аз.

Когато пристигнали в Ураками, на десети август сутринта, Инатоми и другите от спасителния отряд трябвало да събират трупове. Нарезждали труповете един до друг на пепелището. Някои били изгорени и от тях останали само скелетите. Нарезждали ги с главите към средата, в кръг, за да могат близките веднага да разпознаят загиналия си роднина, когото са дошли да търсят. По този начин нямало да обхождат всички трупове.

Инатоми вървял като насън, сякаш зашеметен. От време на време се отпуснал на земята. Студ запълзъл по гръбнака му. Труповете, наредени в кръг като за молитва, изглеждали безформена маса плесен, разяждаща земята под себе си.

Инатоми лежеше до мене и ми разправяше всичко това, всичко, което бил видял през деня в Ураками. Спуска се вечерна мъгла, усещам как хладина облъхва главата ми.

„Не ти ли е студено?“ — попита ме Инатоми. Поклатих глава отрицателно в отговор. Той протегна ръка и я пъкна под главата ми.

Сред труповете, които събирал Инатоми, имало едно полумъртво момиче от завода. Успяло да избяга от оръжейния завод чак до Ураками, но там силите я напуснали и то се строполило на земята. Лежало похлупено по очи на средата на пътя, върху сухата земя, сякаш в молитвен транс. Едната му плитка се била разплела, дрехите му били изгорени и то лежало съвсем голо. На ръцете и краката му месото било разкъсано, от време на време леко помръдвало. Още дишало. На главата нямало нито една рана. Кожата на тялото била прозрачна, като на бабичка, полуотворените очи били изпълнени със страдание.

Инатоми свалил дрехата си и покрил тялото на момичето. Едното му краче било обуто, на вътрешната страна на обувката Инатоми прочел названието на завода и фамилията на момичето.

Инатоми разкъсал носната си кърпа, овлажнил с вода малко пепел и записал името му. Смъртта вече била простряла ръце над момичето, не му оставало дори още час живот. Докато Инатоми донесъл вода от камиона, то било вече мъртво.

Казвало се Араки. С такава фамилия дори в нашия клас имаше няколко момичета. Познавам една-две Араки, бяха от нашата паралелка, големи красавици. Едната имаше вълнисти коси и прозрачна, като фин порцелан кожа. Съдейки по описанието, трябва да е била момичето от пепелището. Впрочем, нали след бомбардировката кожата на всички нас придоби восъчна прозрачност.

Араки беше единствена дъщеря на един местен лекар. Дали това момиче е била тя?

Небето над платото е осеяно с дребни звезди. Те слабо проблясват тук-там. Срещата с Инатоми ме разчувствува. Неуверените мъждукащи звездни светулки ме карат да мисля за Араки и за многобройните други мои приятелки, за нелепата смърт на тези безпомощни момичета, чиито последни минути не са били облекчени от грижите на майки и бащи. Заплаках отново.

В Ураками, сред тази вакханалия на смъртта, аз се превърнах в робот — безчувствено малко същество, забравило какво е вълнение.

В околностите на Ураками небето е все така обагрено в пурпур. „Не ти ли е студено?“ — пита отново Инатоми. И потреперва от студ. „Аз май замръзнах.“

Неочаквано той рече: „Като свърши войната, хайде да заминем двамата за Бразилия. Стигат ни толкова и пепелища, и трупове.“

Отговорих, че аз изобщо не съм в състояние да ходя дори. Тогава той каза: „Не се безпокой, ще те нося на гръб.“

Аз едва се бях добрала до платото. Болките в стомаха от разстройството не преставаха.

Заспах, сгусена в обятията на Инатоми. Във вечерното небе прокънтява взрив. „Вражески самолети, самолети идват!“ — шепнат помежду си войниците от националната отбрана, като минават наблизко.

Призори, когато слънцето започна да се надига, Инатоми ми донесе вода от кладенеца. „Пийни си, много е хладка и приятна, нали е от кладенец.“ Той допря до устните ми ръба на желязната каска и ме накара да пия. С изсъхналата си кожа усещам дъха на Инатоми. Мирис на пот, на топло, здраво младежко тяло. Заедно с водата поех в себе си мириса на тялото на Инатоми. За първи път след бомбардировката ме обзе вълнение от мисълта: „Жива съм!“

Инатоми ме взе на гръб и така слязохме от платото.

В сянката на тревите цъфтят подранили цветя на цувабуки^[10]. Слънцето пече безмилостно, по тила на Инатоми струи пот. Няма солен вкус, като я близнеш с език.

„Потта ти е сладка.“

„Опита ли я? — поинтересува се той. — Не съм ходил на баня, много съм мръсен.“ И както ме носеше на гърба си, леко ме подруса.

Следващата една седмица Инатоми прекара на пепелището. Дни и нощи събираше труповете на загинали хора.

„Страх ме е да мина край нашия медицински институт — призна ми той. — Срам ме е, че така ми е провървяло и само аз съм се спасил. Макар че е хубаво да си между живите“ — говореше Инатоми, докато слизахме от платото.

Чичо ми научил вестта за страшното нещастие, сполетяло Нагасаки, и напуснал Исахая рано сутринта на десети. „Ще се опитам поне да стигна до института, пък после ще решаваме какво да правим.“ С тези думи той налял бензин в таратайката си и потеглил, като оставил в Исахая майка ми и леля ми.

След пладне Исахая се напълнил с пострадали от бомбардировката хора. Влакът върви до Охаши, което е по средата на пътя между Ураками и Мичино. В Охаши нямаше нито гара, нито нищо, влакът се движел само до мястото, където железопътната линия се прекъсвала. Ранените извозвали до Исахая е товарни вагони.

Гарата в Исахая представляваше гледка, напомняща рибен пазар. Тежко ранените били наредени също както търговците на риба подреждат стоката си.

Няма достатъчно медицински персонал, който да обслужва ранените, затова даже тежко пострадалите чакат дълго реда си, струпани върху напечения от слънцето перон. Сред тях била и Таяма, една ученичка от девическата гимназия. На гърба си Таяма имала голяма рана от изгаряне, в която се били забили парчета стъкло. Легнала по корем на напечения бетон на перона, тя чакала да дойде редът ѝ и от време на време простенвала: „Ох, че боли от това

слънце!“ Болката се усилвала от това, че слънчевите лъчи падали направо върху раната.

Слънчевите лъчи удвояват страданията на тези, които имат изгаряния. Кръвта изсъхва и месото се сгърчва. Тя остро чувствувала това по раната в крака, когато слънцето прониквало през отвора на раната навътре. Тя молела само за едно: „Няма ли някой да донесе малко вода да ми полее гърба?“

Същите страдания трябва да е изпитвала и Араки.

Нито майка ми, нито леля ми станали свидетели на смъртта на отделни хора от ранените. Всички членове на женския комитет се включили в спасителните команди и не знаели почивка нито денем, нито нощем.

Майка ми отишла като болногледачка във военноморската болница. Там видяла Таяма и я попитала за мене. Таяма не и казала нищо конкретно — работели сме на различни места в завода, затова не знаела дали съм жива, не съм ли. Майка ми си изтълкувала погрешно нейните думи и безсилно се отпуснала на земята.

Чичо ми се върнал късно вечерта на дванайсети, като бутал колата си. Седнал на пода в антрето и изрекъл: „Ей това е всичко!“ Разгърнал вързопчето, което носел — в него имало пепел и стрити на прах кости. Започнал да им разказва какво се било случило.

Чичо ми срещнал недалеч от медицинския институт студенти медици от спасителните команди, които оказвали първа помощ на пострадалите, и ги запитал дали не знаят нещо за съдбата на сина му. Студентите казали, че не могат да му кажат нищо със сигурност, но че вероятно синът му е бил на лекции, и му казали номера на аудиторията. Когато на времето братовчед ми постъпи в института, чичо ми беше измислил някакъв предлог да отиде да види сградата. Той е учил само четири години в началното училище и институтът предизвикваше в неговата душа радостно благоговение.

Ето защо той знаел разположението на помещенията на института и горе-долу веднага успял да се оправи.

В аудиторията, към която го упътили, подът бил осеян с кости и пепел. Те били събрани на купчини в кръг. Чичо ми преброил останките на деветнайсет души. В средата на кръга имало две отделни купчини. „Трябва да са на професорите“ — решил чичо ми и започнал да разглежда купчините към външния кръг, една по една. Разравял

всяка внимателно с пръсти, като се стараел да не я разпилее, и търсел да намери зъби. Зъбите на братовчед ми се били развалили още в училищна възраст, той имаше няколко зъба със златни коронки.

Чичо ми смятал, че ако намери зъбите, това е сигурно доказателство, че братовчед ми не е между живите. В една купчина той видял зрънца от злато, които блестели сред пепелта и костите. Извадил ги и видял, че те са били съвсем разтопени и след това са се втвърдили отново. В нито една от купчините чичо ми не намерил нещо, което да докаже, че това е прахът на сина му. Той седнал на пода сред могилките от пепел и започнал да мисли, че синът му може и да не е загинал. В душата му се породила надежда, но когато разровил последната купчина, натъкнал се на перото от писалката на сина си. Тази масивна златна писалка принадлежеше на братовчед ми. Беше немска, моят баща му я беше подарил по случай постъпването му в института. Сълзи, сдържани от толкова време, бликнали от очите. „Значи ти си загинал, синко?“ — хлипал чичо ми и милвал с две ръце пепелта.

От купчината пепел, която чичо ми сметнал за останки на професор, той взел една кост и я сложил в кърпата си. Взел и една от съседната купчина. Така събрал по една кост от всичките деветнайсет мъртъвци и ги завил във вързопчето. Събирал ги, шепнейки: „Нека да се върнем вкъщи всички заедно.“

Намирането на писалката не накарало чичо ми да се откаже от намерението да издири сина си. Отишъл да види труповете и тежко ранените. Разпитвал студентите отвън, казвал им името на сина си. Двама-трима студенти го познавали, но му отвърнали също като първите, че сигурно е бил в аудиторията. Изглеждало, че той действително е загинал.

На пепелището чичо ми срещнал Инатоми. Попитал го дали знае нещо за мене.

От този ден до деня, когато свърши войната, чичо ми не излезе вече от стаята си. Не мога да забравя думите, които изрече той на петнайсети август, след като по радиото съобщиха, че войната е свършила.

„Най-после! Отдавна трябваше да свърши това!“ — каза той, като хапеше треперещите си устни, слушайки радиото. Думите му бяха пълни с горчивина.

Когато свърши войната, той дойде в Исахая. Сестра ми изтича да го посрещне. „Да идем да проверим — хвана той сестра ми за ръкава. — Да идем да питаме и други хора. Не ми се влиза вкъщи.“

Беше пладне, но всички хора бяха спуснали кепенците. По това време ние живеехме в дома на чичо ми.

Макар и с последни сили, чичо ми се съпротивляваше — не искаше да се примири с нещастieto, връхлетяло семейството му.

Медицинският институт в Нагасаки даде повече от осемстотин и петдесет жертви — студенти, преподаватели, като се почне от декана. С една дума, поголовно изстребление.

Когато чичо ми пристигнал от Нагасаки, не заварил майка ми, тя напуснала Исахая малко преди той да дойде. Разпръснати били позиви, в които се казвало: „На тринайсети август ще бъде напълно разрушена и останалата част от Нагасаки. Всички жители на града да се спасяват незабавно!“ Майка ми била обхваната от зловещи предчувствия, нещо ѝ подсказвало, че заплахата не е току-тъй. Леля ми тръгнала с нея, двете минали заедно около седем ри път. Леля искала да види с очите си мястото, където бил загинал синът ѝ.

Също като Инатоми те минали през Нишияма. Разделили се в приморския квартал. В квартирата, където живеех аз, майка ми пристигна много рано — в два часа през нощта на тринайсети. Легна да си почине за около час. Разстройството ми продължаваше, не можех да стоя твърдо на краката си. Майка ми ме накара да обуя едни сламени обувки. За да не ми падат от краката, тя ги завърза с връзки изотзад. „Ти си едно мъничко момиче“ — затананика тя една детска песничка, докато ме обуваше. Изглеждаше в добро настроение.

Бяха плъзнали нелепи слухове. Разправяха, че следващия път бомбата щяла да избухне само в слънчев ден, по пладне. Силата на взрива щяла да се удвои от слънчевата топлина, всичко щяло да се превърне в страшен пъкъл. Бяхме повярвали. Как да не хванеш вяра, когато сиянието по време на бомбардировката беше така кошмарно?

Трябва да напуснем Нагасаки, докато не се е вдигнало слънцето. Точно в три часа майка ми и аз излязохме от Джунинмачи. В Исахая пристигнахме следобед, беше около два и половина. Макар че бяхме вървели без почивка, в път ни отидоха дванайсет часа.

На морския бряг в Кикицу срещнахме на пътя учителката М. Срещата беше чиста случайност.

На девети август учителският съвет решил да я изпрати в командировка в Омура. Това я беше спасило от неизбежна гибел. Учителките Т. и К. загинаха по време на бомбардировката.

„Колко е ужасно! Тръпки ме побиват, като си мисля, че само аз съм се спасила. Сега трябва да работя и за тях двете занапред“ — каза тя на майка ми. Беше вече тринайсети, а тя още търсеше ученичките. Ходила в Исахая, тъкмо се връщаше оттам.

Учителката Т. умряла веднага — подемен кран премазал черепа ѝ. Учителката К., която ни предаваше японска литература, живяла един-два часа повече. Били затрупани от грамада желяза и умряла, вкопчена в ръката на една ученичка, която също не можела да се помръдне. На едно момиче от нашия клас ръката също се била заклешила и тя загинала в пламъците, без да успее да се откопчи от желязната хватка. Може би е крещяла, може би е молила да ѝ отрежат ръката. Навярно в такъв момент обезумяваш от страх. Там, където работела учителката К., не станали пожари. Поне това ѝ спестила съдбата.

Научих, че труповете на двете учителки били изгорени от техните колежки.

Учителката М. също умря — един месец след срещата ни в Кикицу. Умря от лъчева болест, предизвикана от вторичната радиация. Опадала ѝ косата. Няколко дена преди да умре, загубила разсъдък си, все размахвала с ярост ръце, сякаш разсичала въздуха със сабя. Учителките изгорили трупа ѝ пред училището на една незастроена открита площадка. От нея останала само черна пепел. Моя приятелка ми посочи мястото — ей там са я изгорили, където е пепелта.

„Дано да сме живи и здрави да доживеем, докато свърши войната. Дойде ли пак Б-29, ще избягаме някъде.“

Това бяха последните думи, които чух от учителката М. Нито една от трите учителки нямаше семейство. Бяха двапет и пет — двапет и шест годишни — дали някога са били обичали?

Учителката Т., която загинала под подемния кран с премазан череп, е останала в паметта ми като хубава жена със светлокафяви очи. Беше висока на ръст. Спомням си деня на медицинския преглед на мобилизираните ученички. Стоях в ъгъла на стаята, след като бях минала през кабинетите и бях вече дала кръв за анализ на реакцията на утаяване на еритроцитите, бяха ми измерили температурата, бях

изчакала реда си на рентгена. „Не се страхувай“ — засмя се тя, присвивайки очи, докосна с пръст медальона, който висеше на врата ми, и попита: „Галисман ли ти е?“ В сребърния медальон, изпратен от баща ми, бяха инкрустирани малки рубинени зрънца.

„В него няма снимка“ — побързах да отговоря аз.

„А няма ли да е по-хубаво да сложиш снимка? Обаче ми се струва, че ако не го скриеш, може би ще зърна нечий портрет в него“ — пошегува се тя.

Спомням си гъстите тъмни мигли, сянката, която те хвърляха върху страните й.

Войната свърши на петнайсети август хиляда деветстотин четирийсет и пета година. От деня на атомния взрив беше изминала само една седмица.

„Най-после! Отдавна трябваше да се свърши това!“ Само тези думи си спомням от последния ден.

Няколко дена след като свърши войната, през портата влезе едно момиченце, което работеше в муниципалитета, беше прислуга и го изпращаха тук-там с поръчки. Помоли майка ми, която в този момент изстискваше прането: „Леличко, нямате ли да ми дадете стари вестници?“ Муниципалитетът беше издал разпореждане да се събират стари вестници.

„Казват, че щели да ги използват за правене на лекарства. Нали трябва да се лекуват хората.“

Изведнъж погледът му попадна върху мене.

„Ами че това е дъщеря ви! Ами тя нали..., като падна бомбата...“ Момиченцето замълча, постоя замислено, местейки очи ту към мене, ту към майка ми. „Ох, леличко, тая бомба, новата, дето я чакат да падне, казват, че щяла всички да убие. Такава бомба били направили! Ужасна работа!“

Момичето изглежда две години по-малко от мене. Като говори за бомбата, не се старае да понижава глас. Чувства се, че се вълнува с цялата си душа.

„Излишни приказки приказваш. Я по-бързо тръгвай!“ — скара се майка ми.

Мълвата расте, обикаля улиците. Но не само тя броди по града. Пред къщата, където живеем, минават ковчези. Преди бомбардировката много хора от Исахая ходеха на работа в Нагасаки. Понесени на ръце от близките си, покойниците в боядисаните дървени ковчези минават покрай река Хомьо на път за крематориума.

Умря и момчето, което живееше в къщата отсреща. От сутринта още се чуват гласове да нареждат молитви. Това момче работеше в завода за стомана в Нагасаки. Върна се невредимо, като ни видя, радостно викна, надничайки над оградата: „Ей, лельо, да знаеш какъв късмет имам!“ След два-три дена вдигна температура. Започнаха да му падат косите, хвана разстройство, изпражненията му били съвсем зелени на цвят. Смъртта го грабна много бързо.

И във военноморската болница, и в лазаретите в сградите на началното и средното училища болните измират един след друг. Разстройство, зелени изпражнения, след това — смърт. Мнозина от тези, които преживяха бомбардировката, умират обезумели, като учителката М. Дали не ги убива ужасът, преживян на девети август?

Отвратително е да ти падат косите. Помръднеш ли само глава — и по раменете ти сухо шумолят опадали косми.

Когато започна да ми пада косата, почувствувах, че смъртта е съвсем близо. Всяка сутрин реша косата си и броя опадалите косми. Броят им определено се увеличава с всеки изминал ден. Събирам ги на топче и сутрин ги показвам на майка си.

„Нали е есен, есенно време винаги е така“ — казва майка ми с тъжен глас. Една сутрин гребенът изчезна от масичката пред огледалото. Няма го и в тоалетните принадлежности на сестра ми. Явно някой го е скрил. От този ден не си разресвах косата близо месец. Това, което беше останало от трите ми плитки, завързах стегнато с ластик и така изкарах дълго време. В тялото ми се е загнездила ужасна слабост, нямам никакво желание да се храня. От ден на ден в мене се засилва чувството, че няма да ме бъде. Главата ми тежи. Когато сядам, обхващам я с ръце — едва я удържам да не клюмне настрани. Усещам тежест и в ръцете, и в краката си. Най-удобната поза за мене е да лежа на една страна. По цял ден лежа, унесена в дрямка. Сестра ми ме наблюдава отдалеч, струва ми се, че иска да ми каже нещо. Тя е просто

чудесна, така добре пази самообладание. Изпълнява всичките ми желания.

Един ден поглеждам ръката си и забелязвам, че на кожата е станало червено петънце, два милиметра в диаметър. Нагоре към рамото от външната страна на ръката са се появили и други такива петънца. Те се образуват около косъмчетата, месото на тези места е подпухнало. Косъмчетата са станали червени по краищата.

Потръпнах, като ги видях. Изчовърках с нокът едно петънце, отдели се косъмчето и някаква мазна течност. Под петънцето имаше гной.

Същите петна се появиха и на краката ми. На корема, по гърдите, на гърба си такива петна няха. В деня на бомбардировката тези части на тялото ми бяха закрити — прикрила ги бях с черните си шалвари, с оголените си ръце. Именно така си го обяснявам. Нагоре към рамената късите ръкави на блузата ми бяха предпазили кожата и там не се появи нито едно петънце. Ластикът на басмените ми шорти разделяше тялото ми с отчетлива линия.

Загнояването започна да се разпространява и около петънцата. Радиоактивното излъчване на бомбата, която беше хвърлена в Нагасаки, поражда от всички органи най-силно храносмилателната система, също така чувствителни към него са и корените на космите. Появяват се загноявания, които стават причина за отслабването на силите на организма и водят до намаляване на количеството на левкоцитите в кръвта. Касае се за вътрешно заболяване и на мене ми е странно и чудно, че минах само с него.

При анализ на кръвта се установи, че белите кръвни телца са намалели до две-три хиляди. Преди осем години количеството им в кръвта беше спаднало до три хиляди и шестстотин. Явих се на прегледа, който периодично се провежда за пострадалите от бомбардировката.

Документите, необходими за прегледа, получих по пощата в плик. Почувствах страх от смъртта. Сега той ме обхваща дори по-силно, отколкото онова предчувствие за неминуема гибел, което бях изпитала на четиринайсет години. Тогава смъртта беше преследвала едно дете, сега аз, вече възрастна, се молах: „Не искам да умирам!“

Гнойта безмилостно завладява тялото ми, в лимфните възли се е затаила нетърпима остра болка.

Септемврийски зной, най-горещите дни на този месец. Дотича сестра ми, вика, че нещо на лошо ѝ мирише. Вонята не е само от гнойта. Отвратително мирише и косата на главата ми. Не съм я мила цял месец. Сърбежът е непоносим към десетия ден, след това се свиква.

В косата ми се завъдиха въшки. Чувствувам, че пъплят по кожата. Усещането е едва доловимо, сякаш ти дърпат копринен конец по главата. Въшките стават все повече, спускат се чак до тила ми. Сестра ми не изтърпя и насила махна ластика от косата.

„Косата ми съвсем ще окапе“ — оплаках се със сълзи на очи на майка си.

„Като ще ти окапе, да ти окапва. Човек рече ли да мре, умира си“ — безжалостно казва сестра ми. В течение на цял месец тя се сблъсква на всяка крачка с моите капризи. Постепенно беше излязла от първоначалното си равновесие.

„Да не съм те чула вече да говориш такива работи! Кой знае, може би това дете наистина ще умре“ — без да се усети, майка ми каза това, което ѝ беше на ума.

„Че е така, така си е, ще умре. Но кога най-сетне? Някой ден и аз може да умра. Омръзнала ми е с нейните капризи“ — продължава да се оплаква сестра ми, надничайки иззад фусума. Тя в същност най-много си тегли от бомбардировката. Толкова време вече не подвива крак, капнала е от умора.

„Е, да, което си е право...“ — съгласява се майка ми.

Ако този, когото са очаквали да умре след ден-два, се задържи неочаквано дълго, околните изнемогват. Започват да проявяват признаци на нетърпение — като си се накарал да умираш, умирай вече! Забелязах такива признаци в поведението на сестра си и се почувствувах задължена да умра, да видят те, че най-сетне умирам. Съзнавах, че съм в тежест на всички, но какво можех да направя?

Косата ми престана да пада! Пълчища въшки и безброй опадали косми — с това завърши за мене този месец.

По онова време получих по пощата писмо. Пликът е малък, кафяв на цвят. Надписвали са го с разкрасено перо, опръскано е с мастилени петна. Адресирано е до мене. На обратната страна на плика различни следи от гумения печат на завода, където бях работила.

В плика имаше приветствена картичка с четири-пет реда поздравления и пощенски запис. Изпращаха ми възнаграждението за трите месеца работа в завода. Сумата беше осемнайсет йени.

„Дали и на тия момичета, дето умряха, им изпращат по осемнайсет йени?“ — чувам гласа на майка ми от кухнята, която слънцето вече започна да огрява от север.

Месечното възнаграждение на ученичките от девическата гимназия беше седем-осем йени. Получавахме пари, макар че отбивахме задължителна трудова повинност.

Къде е ползата? И да умра, тези осемнайсет йени напълно ще стигнат за цветя на погребението. Европейските венци са излишен разкош, но за осемнайсет йени може да се украси много добре ковчегът с полски цветя. Искам да ме изпратят с полски цветя до последния ми дом — за малко момиче те са изключително подходящи.

„Нали ще ми купите цветя за осемнайсет йени?“ — подхвърлих на шега. Майка ми, която в този момент готвеше картофи в кухнята, се разлюти силно: „Няма какво толкова да се харчат пари за едно умряло дете.“

Чух да разправят, че за учениците, които загинаха при бомбардировката, изплатили компенсация по петдесет и две йени на човек. Кой ли е определил колко струва човешкият живот — дали тия от завода са изчислявали, или държавата е направила сметката? Който и да е, няма значение, важното е, че животът с пари не може да се върне, нито да се замени. Като научиш каква ти е цената, започваш да се държиш, както подобава за такива пари.

Ако се случи сега да умра, разноските по погребението ще са за сметка на държавата. За погребение е нужна сумата шестнайсет хиляди йени. Тя е определена специално за пострадалите от атомната бомбардировка. Но ако просто умреш, няма да ти дадат нищо. Трябва да бъде засвидетелствувано, че смъртта е последвала като резултат на болест, причинена от бомбардировката.

Особената категория хора „хибакуша“^[11] — „пострадали от атомната бомбардировка“ — са тези, които имат специални книжки за

получаване на парична помощ като жертва на бомбардировката. Такива книжки се връчват на лица, отговарящи на условията в параграфите 1–5, алинея 6 на закона за мерките по лечението на пострадалите от бомбардировката.

Аз съм причислена към първа категория „хибакуша“. Действието на закона се разпространява само върху тези, които са били непосредствено в района на бомбардировката и са пострадали от взрива на територия с радиус три километра. Освен това към нея се отнасят и някои специални райони — районите, където падна черният дъжд. Доколкото зная, Исахая не се признава за район на пострадалите.

Ето някои от формалностите, свързани с получаването на тези шестнайсет хиляди йени: трябва да се попълва бланка за изплащането на сумата за погребението, да се представи медицинско свидетелство за смъртта, регистрационен лист на лицето, книжка за получаване на парична помощ, която се дава на жертвите от бомбардировката, и прочие, и прочие.

Последното ми желание ще бъде, когато умра, да ми купят цветя за шестнайсет хиляди йени! Дори лалета да купуват, които струват през зимата двеста йени парчето, за тия пари могат да се купят осемдесет лалета. Погребението ще бъде разкошно. Ако лалетата не са подходящи за погребение, какво пък — може и други цветя, също осемдесет стръка. Докато пишех тези спомени, цената на цветята се покачи и сега тези пари ще стигнат само за петдесет и три стръка.

Говореше се, че при лъчева болест добре действували листа от фурма. Те понижавали действието на отровите и загнояването преставало. Майка ми с една пръчка обрули листата на фурмата на двора.

Септември. Листата започват да капят, но още са тъмнозелени. Майки ми брули клоните и те се клатят, огъват се и листата падат. След това тя ги събира внимателно, мие ги, пуска ги в гореща вода. Държи ги дълго на огъня. Докато ври, синята течност става кафява, накрая — съвсем черна. Майка ми я прецежда в чашка за чай и ми я донася. „Пий!“ Странен е мирисът на тази тръпчива отвара от листа на фурма. Вкусът ѝ е горчив и чак те кара да потръпваш конвулсивно.

„Не мога да пия! — отблъсквам отчаяно чашата. — Няма да ми помогне тя!“ Тъжното лице на майка ми изглежда сурово. Събирам

сили и изпивам течността, тогава тя, успокоена и доволна, ми дава една лъжичка захар.

По онова време захарта беше извънредно ценен продукт, изразходваше се в малки количества. Съхранявах я дълго и тя дори хващаше боя от ръждата на тенекиената кутия. Имаше дъх на ръждясал метал, но въпреки това ни беше вкусна. Можеше да се разбърка захарта в отварата, обаче майка ми не искаше да го прави. Казваше, че колкото едно лекарство е по-горчиво, толкова по-голяма е ползата от него.

Клоните на фурмата се оголиха, преди да мине и седмица. Тогава майка ми започна да събира листата, отвени от вятъра по ъглите на улицата. Настроението и беше неизменно бодро, сякаш събирането на листата и доставяше удоволствие.

„Ти скоро ще оздравееш“ — ми говори тя, докато мие на кладенеца листата от нечистотиите. Листата на фурмата са отначало черни, после стават яркозелени, докато врят, минават в кафяво. Когато майка ми ги изважда, те блестят на слънцето в бамбуковата кошница. Майка ми беше убедена, че те ще укрепят силите ми — ако пия отварата, загнойването ще престане.

Листата не ми помогнаха. Дочухме, че такива като мене ги лекуват и с хоутиния^[12]. Майка ми незабавно започна да събира и тази трева покрай река Хомьо и по пътя. Не беше нужно да се суши на сянка като други треви, майка ми направо я вареше. Цветът на тревата беше като този на варените листа на фурмата, но вкусът ѝ беше противен. Чувствувах неприятна тежест в стомаха от нея. Когато стана ясно, че и да я пия, полза никаква няма, майка ми започна да ме кара да се разтривам с нея.

Намокрям с отварата гнойните места. Течността прониква в раните. Гнойта от повърхността се измива, изтича заедно с водата. Притискам добре изцедена кърпа към зачервеното месо около отвора на раната, избърсвам водата. Ако натискам по-силно кърпата, раната ще се раздразни и от нея ще потече кръв.

Макар че раните се покриват със струпеи, никакво лекарство не им помага. Раните не могат и да се превързват. Когато седя, те опират в рогозката. Ако се изправа рязко, рогозката жули струпеите и те се обелват. Тогава гноясването пак започва. Всичко се повтаря отново.

Такано не издържа тая гледка и ми донесе някакво лекарство, което беше взел в Кохама от един американски лекар. Извади от джобчето си грижливо увитото в хартия пакетче с лекарството. В него имаше тридесет бели зрънца. Майка ми строго следеше да спазвам указанията и да пия лекарството в определения час. След десетина дена гноясването се прекрати, раните се покриха с жълти струпеи.

Никак не ми е ясно, как загнояването, което беше причина за намаляването на левкоцитите в кръвта и за отслабването на съпротивителните сили на моя организъм, беше спряно от антибиотиците. Колкото и да ми обясняват, за мене това си остава непонятно — как може дървото да се раззелени, ако корените му са изгнили?

На двайсет и трети септември почина Инатоми. Денят беше прохладен, от залива Ариакемоуми духаше студен вятър.

Приближаваше се тайфун. Водата в залива, там, където се влива река Хомьо, хвърляше отблясъци със стоманен оттенък.

В студени ветровити дни гнойта не изгаря така силно тялото, може да се търпи. Благодарение на лекарството, което ми донесе Такано, загнояването на раните се прекрати.

Облегната на един дървен стълб на верандата, аз наблюдавах как бягат облаци. Майка ми беше отишла да копае картофи. Като се върна, тя ми събщи: „Инатоми-сан бил постъпил в болница. Вдигнал бил висока температура, сутринта го откарали.“

Следобед ме качиха на едно ремарке, закачено за велосипед, и отидох да видя Инатоми. Макар раните ми да зарастаха, при движение изпитвах силни болки, затова по онова време можех да излизам само по тоя начин, седнала в ремаркетото.

Инатоми изглеждаше по-здрав, отколкото си бях представяла. Като ни видя, ни махна с ръка за поздрав, но сестрата не ни остави да седим при него. „И толкова ви стига“ — промърмори тя.

От температурата очите на Инатоми бяха зачервени и помътнели, дишането му — затруднено. Състоянието му не беше така добро, както изглеждаше на пръв поглед. Вглеждам се внимателно в него и забелязвам, че е съвсем слаб. Не може дори да дъвче храната си, няма сили да произнеса отчетливо думите. Дори когато говори, устните му са постоянно полуотворени.

„Не солят достатъчно храната. Ако слагаха, колкото трябва сол в кашата, автоматически щях да оздравея“ — непринудено бърбеше Инатоми.

„Ама наистина ще отидем в Бразилия, нали?“ — каза той, като гледаше едновременно и мене, и майка ми.

„Ама че аз не мога да ходя“ — отговорих аз, също както тогава на полето.

Инатоми се разсмя: „На гръб ще те нося. Така става ли?“ После се обърна към майка ми: „Какво ще кажеш, лельо?“ Майка ми се усмихна, шегата я развесели.

Обещах на Инатоми, че ще му занеса в болницата хубава сусамена сол. Ще овъгля водорасли върху „ваши“^[13], ще стрия пепелта, ще я смеся със сол и сусамено семе и — готово.

Отдавна не бях излизала, затова, щом се прибрах вкъщи, вдигнах температура.

Същата вечер Инатоми умря.

В единайсет часа вечерта на двацет и трети септември заваля дъжд, който предшествуваше урагана.

Смъртта на Инатоми беше предизвикана от лъчева болест в резултат на вторичната радиация при бомбардировката.

Октомври, хиляда деветстотин четирийсет и пета година. Започва вторият срок от учебната година — с един месец закъснение. Преди занятията беше проведена заупокойна служба. Лекарят ми беше забранил да ходя на училище, казваше, че в моето положение това е безсмислено, но аз исках да ида на всяка цена. Отидох на траурния митинг, подкрепяна от майка ми. Церемонията ще се състои в актовата зала. Таванът на актовата зала е пробит, в него зее огромна дупка. Оттам надничат металните пръти от железобетонния скелет на покрива на сградата. Синее се ведрото септемврийско небе. Полъхва лек есенен ветреца.

От пробития таван виси полилей, по него млечнобели висулки звънят, поклащани от вятъра. На задната стена в дъното на сцената са написани имената и фамилиите на загиналите по време на бомбардировката ученици и учители. Списъкът с грижливо изписаните имена обхваща цялата стена от край до край, разделен е на пет части свитъци. Колко ли десетки имена се съдържат в един свитък?

На бяла покривка са наредени скромни ритуални дарове: сусам и фурми, набрани от дърветата в училищния двор, смокини, чийто сезон е минал вече, зелени мандарини, сацумски картофи, обикновени цветя, набрани на полето.

На столовете седят ученичките, оцелели след бомбардировката. Черепите на половината от тях са голи, в главите приличат на бонзи. Облечени са в моряшки униформи. Главичките на малките момиченца, които би трябвало да бъдат окръжени от палав облак черни коси, са съвсем като на монахини. Ако бяха монахини, пак добре — щяха да бъдат много по-живи. А на тези момиченца тук главичките изглеждат безжизнени и увехнали.

Молитвата започна. Директорът на училището седи неподвижно и стиска юмруци. Майките в черни шалвари постоянно плачат. Бащите са вперили поглед в тавана.

Няма оправдание за оцелелите — загдето са останали да живеят. Риданията на майките мъчително сковават сърцата ни.

Дежурната учителка чете поименно списъка на ученичките. Произнася всяко име със скръбен глас.

В актовата зала към тавана се издигат струйки дим от благовонните свещи. Есенният вятър ги подухва, разсейва ги.

Оцелелите, ученички започват да пеят траурен химн в памет на загиналите.

По-късно умряха и някои от ученичките, присъствували на тази траурна служба. Сред приятелките ми имаше и такива, които се омъжиха, родиха деца и които в един прекрасен ден лъчевата болест лиши съвсем внезапно от живот. Понякога тихо си тананикам на себе си траурния химн. Песен, оплакваща покосената младост на моите съученички.

*Ще пръскат аромат отново цветя през ранна
пролет,
ще багрят есенни гори алени листа.
Но няма вече да се стоплят сърцата на онези,
които ни напуснаха
завинаги.
Учителю любими!*

*Приятели от миналите дни!
Днес ваш е празникът — скръбта за нас остава.*

Гледах един документален филм, заснет в САЩ по материали от атомната бомбардировка, който ме потресе с една фраза в самия финал:

— И така, катастрофата свърши.

[1] Мярка за дължина (3,927 м) ↑

[2] Будистки празник за поменуване на умрелите (празнува се на 15 юли и няколко дена преди и след 15 юли). ↑

[3] След собствени имена — господин, госпожа. ↑

[4] Японски сандали с дървена подметка. ↑

[5] Шнурчета за завързване на ръкавите по време на работа. ↑

[6] Учител; почтително обръщение (към преподаватели, лекари и т.н.). ↑

[7] Вид риба („далекоизточна сардина“). ↑

[8] Подвижна преграда между стаята и верандата в японска къща. ↑

[9] Топчета от варен ориз. ↑

[10] Вид декоративно японско тревисто растение с оранжеви цветове. ↑

[11] Човек, пострадал от бомбардировка. ↑

[12] Вид растение. ↑

[13] Японска хартия. ↑

КУКЛА С ВЪПРОСИТЕЛЕН ПОГЛЕД

Досами рекичката има един голям камък с форма на пиедестал. Такако присяда върху него и се оглежда наоколо. Не се виждат дървета. Няма къщи. Опустяло, безлюдно пладне.

По земята, превърнала се в бунице, пълзи огън. Кога ли ще изгасне този огън?

Слънчевият пек е непоносим. Такако жадува за сянка — за сянка на дърво. Би се радвала дори ако види малка мравка. Исква й се да има пред нея нещо живо, мърдащо — да има някакъв живот.

Такако умря. Това се случи през октомври 1974 година, когато тя навърши четирийсет и пет години. Умря от рак — казват, че имала рак и на черния дроб, и на подстомашната жлеза. Болестта й беше предизвикана от уврежданията в организма като следствие от атомната бомбардировка. При аутопсията се оказало, че панкреасът й бил прогнил като кухо бобено зърно.

Тази година, в деня, когато се отбелязва годишнината от бомбардировката, хората почетоха паметта на Такако — поклониха се пред паметника, издигнат в Парка на мира в чест на загиналите. Във възпоменателния списък на жертвите, побрал стотици имена на хора, които умират всяка година, настигнати от атомната смърт, е вписано и името на Такако.

В същия този парк почива и прахът на нейните съученички, загинали преди трийсет години по време на атомната бомбардировка. В тъмната могила отново се срещат след трийсетгодишна раздяла приятелките от училище — тези момичета, останали завинаги на петнайсет-шестнайсет години, са се зарадвали вероятно, че Такако е дошла при тях: „Откога те чакаме!“ Пред очите ми изниква Такако, заобиколена от тези чисти, невинни момичета, виждам удивеното й и объркано лице, което сякаш пита: „Какво се е случило?“ Сега на години Такако е колкото техните майки.

Такако и аз ходехме в различни училища. Тя посещаваше мисионерското девическо училище, което се намираше по средата на хълма, възвисяващ се над пристанището в Нагасаки. Моето училище беше девическата гимназия близо до храма Сува джинджя в западната част на града, а това на Такако беше в южния район на Нагасаки, далеч от моето. На години не бяхме еднакви. Такако учеше в по-горен клас.

Запознахме се по времето, когато ни мобилизираха на работа във военния завод, който беше разположен в началото на Ураками. И двете бяхме в завода по време на атомната бомбардировка, но колкото и да е странно, не пострадахме силно — поне външни рани нямахме. От завода до Парка на мира, където днес почива прахът на Такако, няма дори и километър. Паркът на мира е на разстояние само 400–500 метра от епицентъра на бомбардировката. Почти всички хора от този квартал са загинали в деня на атомния взрив.

На девети август, в деня, когато падна бомбата, ние с Такано хукнахме да бягаме оттам като обезумели. Макар че някакво чудо ни помогна да се спасим, често ни спохождаше тревожната мисъл, дали скоро няма да ни погълне небитието. Но сега вече никакви мисли не могат да развълнуват Такако — навярно тя почива спокойно и за нищо не се тревожи.

С Такако се видях за последен път преди десет години. Това беше в началото на октомври, току преди есенния празник на Сува джинджя. От горичката в двора на храма долиташе ритъмът на празничните барабани. Това е един от трите най-големи празници в Япония, който се празнува навсякъде. Целият град се оживява, когато се започнат празничните приготовления.

Бях дошла за празника, да погледам тържествата и едновременно с това да навестя майка си, да я видя как е. С Такако ни срещна случаят.

Като се минат шумните централни улици на Нагасаки, кривите улици на Хамамацу и квартала „Каджия-чо“ излиза се на една тиха, спокойна търговска улица, по която не минават много хора. На една от сградите висеше фирма „Играчки“, в този магазин бяха изложени за продажба необикновени, странни кукли. Такива кукли човек не може да купи никъде другаде, освен в този магазин. Веднъж влязох, без да имам някакво конкретно намерение, и съвсем случайно ги видях — това се случи преди 15–16 години. Казаха ми, че тези играчки ги прави

някакъв парализиран младеж, прикован от детските си години към леглото.

Този младеж ги правел сам, със собствените си ръце, без ничия помощ, затова играчките бяха малко на брой. Тогава в магазина имаше само двайсетина играчки, бяха сложени на една полица в дъното на помещението, наредени върху нея как да е. До полицата с играчките не стигаше светлина нито от улицата, нито от лъчите на фенера, който осветяваше магазина, в полумрака куклите приемаха странни, фантастични очертания. Бяха направени от червена глина, грубо изпечена и цветът на глината беше оживял при тази мъждукаща светлина.

На височина куклите стигаха не повече от пет-шест сантиметра, всяка от тях имаше свое, различно от другите изражение на лицето и свой характер. Но нещо ги обединяваше — всички кукли бяха вперили очи към небето, гледаха нагоре с протегнати вратове. Освен това погледите им бяха различни.

Взех една кукла, за да я разгледам. Фигурката беше цилиндрична, дебела 5 сантиметра, на нея имаше поставен авторски печат. Носът на глинената кукла стърчеше от триъгълното и лице, печатът се беше разлял точно върху него и това придаваше на тази кукла е поглед, обърнат благоговейно нагоре, криво изражение на лицето, което тя пази и до ден-днешен — сякаш ей сега ще се разплаче.

На една друга кукла очите са като на охлюв — изцъклени, отдалечени от лицето, а под тях точно се виждат други две очи, червени на цвят. Третата кукла имаше дълго тяло, много източено, предната половина на главата ѝ представляваше нарисувано лице, грейнало като чиния. На тази чиния бяха прикачени две очи и уста, от двете ѝ страни висяха две уши, подобно на узрели плодове.

Куклата, която има най-човешки черти, е един пастор в черни одежди, боядисани с лак. Вдигнал молитвено поглед нагоре, с прострени ръце като диригент на оркестър, той гледа през сълзи към небето. С бамбуково ножче му бяха изчовъркани очи във формата на две кръстчета, но макар тези очи да бяха така просто направени, лицето на куклата беше много изразително — тя имаше вид, като че ли плаче.

В този магазин за сувенири имаше изложени чудесни други играчки и рафтът, на който бяха наредени глинени кукли, изглеждаше като мрачна яма сред тяхното великолепие. Стоях, приковала очи в глинени кукли. Те се бяха събрали в тесен кръг и гледаха втренчено, стори ми се, че ги чувам да крещат — вик, който не може да се опише с думи. Не издържах и отместих поглед.

Мислех си за художника е парализираното тяло, който беше направил тези кукли — те бяха родени от дълбочината на неговата душа.

Тези фигурки създаваха тягостно впечатление, но въпреки това всеки път, когато се връщах оттам, не пропусках да си купя по една кукла.

И този ден на рафта имаше наредени глинени кукли, двадесетина на брой. Сред тях забелязах една, която по замисъл се отличаваше от всичко, видяно от мен до този момент. Разрезът на устата ѝ стигаше до ушите, устата ѝ зееше така широко отворена, че запълваше лицето ѝ. По тялото ѝ имаше бели точки, широко отворената ѝ уста беше боядисана отвътре в яркочервен, почти малинов цвят.

Взех куклата, сложих я върху дланта си и я загледах.

„Как е зинала тази кукла, все едно че пищи“ — чух да казва нечий женски глас зад гърба ми. Учудено се обърнах и срещнах погледа на една жена с дълги коси.

Тя беше слаба, на ръст по-висока от мене, с пуловер в бледен цвят и джинси. Студеният цвят на дрехите ѝ я правеше още по-крехка, лицето ѝ ми се видя повехнало.

Пред мене стоеше Такако. Беше станала по-слаба, отколкото по-рано, по-крехка.

„Защо смяташ, че тази кукла крещи?“ — произнесох аз.

„Така хората вят от мъка“ — отвърна убедено Такако.

„Какво искаш да кажеш?“ — попитах я отново.

„На тоя свят човек все тегли, все страда, всичко е мъка на този свят.“

Такако взе куклата с червените дрехи. Тя напомняше едновременно хем затворник, хем монах.

„Ще я купуваш ли?“ — попита ме тя.

Кимнах утвърдително и заплатих за куклата, която виеше от мъка. Взех изящното пликче от ваши, в което продавачът сложи

покупката ми, и излязох от магазина заедно с Такако.

„Представи си, вчера срещнах К.-сан“ — съобщих по едно време на Такако, която тръгна да ме изпрати до вкъщи. Като споменах името на К.-сан, която беше наша обща позната и приятелка от училище, Такако каза:

„Надрънкала ти е разни клюки. Приказват ги едни такива.“ — и устните ѝ се изкривиха в иронична горчива усмивка.

„Не искаш ли и на мене да посветиш половин ден?“ — попита ме тя след малко, като ме погледна в очите.

През пет-шест къщи по-нататък имаше хлебарница, където се продаваха френски хлебчета. Пред нея стояха две червени телефонни кабинки. Ставаше късно и аз позвъних на майка ми да ѝ кажа да не ме чака, че няма да мога да се прибера за обяд.

Купих в хлебарницата едно хлебче, за да го занеса на майка ми.

„Виж, съвсем е топъл“ — побутнах към Такако пакета с хляба.

„Жена, която купува топъл хляб, добро няма да види“ — усмихна се Такако. Докато вървахме, тя ме запита: „Какво стана с тебе, ти оправи ли се напълно?“

Откакто спря да ме мъчи болестта, от която страдах след бомбардировката, не бях боледувала толкова тежко, че да лягам на легло. Но не минаваше ден да не ми се вие свят.

„Не бих казала, че съвсем съм се оправила“ — ѝ отговорих.

„И с мене е същата история. Докато сме живи, ще се мъчим като проклети — каза тя със сърце. — Когато не се чувствавам зле, ходя да се моля в един приют за пострадали деца извън Нагасаки. Сигурно така ще е докато ме има на тоя свят.“

Дали защото есенното слънце светеше ярко, но Такако постоянно премигваше. Като се вгледах на светло по-внимателно в очите ѝ, забелязах, че в лявото око на Такако плуваше кървава капчица. Капката е кръгла, едра, изглежда, сякаш са я капнали с пипетка в окото. В средата е леко изпъкнала и редом с черната зеница изглежда много странно, като че ли в едното око има две зеници.

„Чудно ли ти се вижда?“ — посочи Такако с пръст окото си.

„От лъчевата болест ли ти е?“

„Знам ли — може и от нея да е, може и да не е. На кръвоизлив ми прилича. Ако не и обръщам внимание, гледецът все едно че я поглъща. Моята болест човек може ли да я разбере?“

С червени зеници всяко красиво нормално лице би изглеждало ужасно, в това има нещо дяволско. Ако такова лице се опитва да добие сериозен вид, то става страшно нелепо. Такако се засмя. Тази нейна червена трета зеница ме накара да изпитам някакво неприятно чувство.

„Не думай!“ — промълвих аз, като надзърнах в очите ѝ, а Такако се разсмя на глас: „Така си е, нали ти казвам!“

Заведението, в което влязохме, се гушеше в една странична пресечка, вливаща се в тесните улички на квартала „Каджия-чо“. Това е едно малко помещение с дървена врата, която трябва да бутнеш с ръка, за да влезеш.

Вътре цареше полумрак. На бара се е изправил барманът. Такако му махна леко с ръка. Младежът от бара отвърна на поздрава и.

Явно, че Такако е от постоянните посетители на бара. Изглежда, че си има и своя маса, на която сяда всеки път. Барманът привично се запътва към една маса близо до стената и нарежда на нея бутилка уиски и чаши със студена вода.

Такако се разположи с гръб към стената, боядисана в млечнобяло. Аз седнах на стола срещу нея.

Барманът включи лампата, окачена на стената точно до масата. В светлината ѝ изплува лявата половина от лицето на Такако. Когато тя ме погледна, без да искам, се стреснах, стори ми се, че кървавата капка блесна на светлината. Неволно сведох поглед. Спомних си думите ѝ — наистина приличаше на дявол. Капчицата кръв сякаш също притежаваше зрение, чудех се дали не си изменя цвета в зависимост от това, допада ли на Такако това, което тя гледа, или не. Кървавата капка в окото не правеше лицето ѝ нито по-грозно, нито по-хубаво, не — само изглеждаше, като че ли Такако гледа към мене и към всичко останало наоколо с три зеници.

С тази мисъл отново погледнах към нея и улових нейния поглед, който явно беше забелязал нещо, представляващо за нея интерес.

„Деца имаш ли?“ — попита Такако, наливайки уиски в чашата ми. Мълчаливо показах с пръст, че имам едно.

„А имаш ли и мъж?“ — отново запита тя и веднага добави: „Ръцете, краката, главата — всичко ли си му е на мястото?“

Въпросът ѝ прозвуча нагло. Не отговорих нищо.

Такако веднага долови промяната в настроението ми и простичко ми се извини.

„Вярвай ми, не че исках да те обидя — човек, като преживее толкова неща като мене, съвсем загубва такт“ — каза тя, като наведе глава.

Откъде ли бяха започнали тия приказки, дали един човек ги беше подхванал? Разпространяваха се с невероятна, мълниеносна скорост по време веднага след бомбардировката. В същност те напълно се потвърдиха.

На дванайсети, три дена, след като падна бомбата, у нас дойде едно дванайсет-тринайсетгодишно момиченце, изпратено от муниципалитета да събира стари вестници, от които щели да правят лекарство за пострадалите, за ония, които имаха рани от обгаряне. Доколкото бях чула, това ставало по следния начин: изгарят се вестниците, пепелта от тях се смесва със сусамено масло, от това, дето се използва за готвене, после с получената смес се намазва възпалената от обгарянето кожа. Момиченцето стоеше на двора в сянката на дърветата и разправяше на майка ми:

„Ония, дето са видели сиянието, всички ще измрат до един! И да пият каквито щат лекарства — няма да оздравеят.“ Това момиченце вече се страхуваше дори от светлината на слънцето.

Стана точно така, както разправяше тогава момиченцето. Облъчените по време на бомбардировката хора започнаха да умират един по един. Не останаха живи и тия, които се върнаха по домовете си на пръв поглед цели и невредими — мнозина от тях получиха кръвоизливи, кръвта им изтичаше от очите, от устата. Изгасваха за много кратко време. Повечето от тях умряха в първите десет дена след бомбардировката.

Някак си се случи така, че останахме между живите и ние двете с Такако. Но атомната смърт безмилостно разширяваше своите владения, простирайки ръце и към оцелелите човешки същества.

Протягаше и към нас радиоактивните си лъчи, които бяха лишили от живот толкова хора в онзи трагичен миг на девети август, и чакаше и ние да умрем — ние, останалите живи.

Проявите на болестта бяха почти едни и същи.

Зеленикави изпражнения и гадене, чувство на силна отпадналост по цялото тяло, пурпурночервени петна по кожата. На някои им окапва косата, други хрчат кръв, на трети им се помътва разсъдъкът от високата температура — след това идва смъртта. Такива бяха симптомите на болестта, които се проявяваха в зависимост от особеностите на организма. Например екземите. Огън изгаря цялата устна кухина, пълзи по езика, по зъбите, разстила се като буйно растящ мъх. Не само, че изнемога превива тялото, но и всички жизнени сили го напускат, човек не може дори да преглътне слюнката си.

Тези признаци на болестта се проявили и у Такако. Макар и изтощен, нейният организъм отчаяно се съпротивявал, но болестта го сломила и Такако постепенно започнала да се предава.

„Ама съм същинско морско свинче, само опити да правят върху мене! Какво ли не ме мъчи!“

Всеки път, когато я срещах, Такако ми се оплакваше, че е забелязала нови тревожни симптоми.

Две седмици след бомбардировката косата на Такако започнала да окапва. Такако хваща кичур от косата си, прекръства се — дано не се откъсне кичурът! — и дръпва, за да провери какво ще стане.

Кичурът, който стискат пръстите ѝ, се откъсва.

Не след дълго тя заприлича в главата на будистки монах.

Лицето ѝ не е оградено с нищо от останалата част на черепа, отвсякъде оголен. Сякаш цялата ѝ глава — от крайчеца на окото чак до тила — е само едно широко, обло лице, върху което устата изглежда странно нежна.

За да не и капе повече косата, Такако завързваше плътно главата си с кърпа. По времето след войната нищо не можеше да се купи, кърпи за глава и други такива неща никъде нямаше. Вместо шал Такако връзваше на главата си парче плат — едно фурошики^[1], което майка ѝ била скрила в шкафа от по-рано.

Платът беше доброкачествена коприна, на цвят така силно яркочервена, че чак грееше. Но все пак си личеше, че колкото и да е изискан, това си е плат за фурошики и както беше намотан на главата ѝ, я правеше да изглежда като вързоп.

Когато Такако върви по улицата, отдалече забелязвам, че това е тя. Видът на омотаната ѝ кръгла глава, приличаща по форма на малка

диня, веднага подсказва, че на Такако ѝ пада косата.

„Ами че така човек веднага разбира, че нямаш коса!“ — казах веднъж съвсем искрено на Такако.

„Нищо подобно! Останала ми е още. Ето, виж!“ — отвърна тя, като смъкна забрадката. Без да се стеснява, оголи главата си напред улицата, за да ме увери, че казва истината.

„Е, какво? Имам си още коса, нали?“ — попита тя възбудено и зачака да ѝ отговоря.

Като се вгледах внимателно на светло, видях, че на главата ѝ растат пепеляви, с цвят на плесен тънки косми. Трудно е човек да ги нарече коса, но аз ѝ отговорих:

„Да, наистина — май имаш малко коса!“

Също такива тънки косми са полепнали по вътрешната страна на парчето плат, което ѝ служи за забрадка. Направих се, че не ги забелязвам.

Такако също си даде вид, че не ги е видяла.

„И твоята коса сигурно вече пада — не само на такива като мене!“

И тя подръпна косите ми, сплетени на три плитки.

Моята коса не падаше. Гледайки пръстите си, с които ми беше дръпнала плитката, Такако изрече: „Няма и да усетиш дори как и на тебе ще почне да ти окапва.“ И пак повтори, че не само на нея, ами и на другите им пада косата.

След известно време Такако започнала да получава кръвоизливи.

Облъчването в големи дози има различни последствия за организма — уврежда бъбреците, предизвиква растеж на костите, нанася много вреда на различни системи, в това число и на органите за размножаването, върху които също така оказва силно влияние.

Казват, че в затвора в Хиросима почти всички затворници мъже станали импотентни след бомбардировката.

При жените радиацията разрушава половите клетки и много от тях загубват способността да раждат. Чести са и случаите на спонтанни аборти.

Най-силни увреждания, казват, са получили организмите, които по онова време са били в процес на растеж — децата. Веднага след бомбардировката момиченцата започнаха да страдат от обилни

менструални течения, често пъти продължаващи много дълго. Но при повечето от тях течението траеше не повече от месец.

Такако беше изключение. Ето как започнало при нея. След атомния взрив тя хукнала да бяга. Недалеч от мястото, където сега се намира Паркът на мира, както тичала, тя почувствувала, че ѝ се ходи по малка нужда. Решила да не се спира и да не губи време, но не изтраяла. Това, което първоначално помислила за урина, било прясна кръв. Дори не било урина, примесена с кръв, а чиста червена кръв.

От атомния взрив не бил минал и час.

Като видяла кръвта да се стича по бунището, където била клекнала, решила, че ѝ започва менструацията. Тя била имала менструация преди бомбардировката и това не я удивило, но този път не приличало на такова нещо — тя почувствувала, че кръвта тече така, като че ли ходела по малка нужда.

След една седмица ѝ започнала истинската менструация. Минала седмица, после втора, а нямало никакви признаци, че кръвотечението се кани да спре.

Такако загубила много кръв — значително повече, отколкото обикновено. Кръвоизливът ѝ продължил три месеца, без да спре нито за ден.

Такако постоянно сменяла превръзки, от постелята почти не се вдигала. Цялото ѝ тяло се покрило със ситни, подобни на бобови зрънца, пурпурночервени петна. Вдигнала температура над четирийсет градуса и всички наоколо вече започнали да я чакат да умре.

По онова време бяха тръгнали слухове, че най-ефикасният метод за лечение на болни, които са получили смущения в кръвообращението и влошаване на кръвта вследствие на лъчевата болест, е използването на някакво лекарство, при приготвянето, на което се употребява кръв, взета пак от болните.

Като се смесела кръвта, взета от същите болни, с някаква определена лекарствена течност, се смятало, че се предотвратява съсирването, втвърдяването на кръвта. С тази смес инжектирали болните в седалищните мускули. Май че по същия този начин са лекували и Такако.

Сред моите приятелки имаше едно момиче, на което менструацията продължи, без да спре, шест месеца. Тя имаше същите оплаквания, както и Такако, същата картина на заболяването, а

кръвотечението и не се прекратявало цели шест месеца. Дали кръвотечение, което продължава шест месеца, може да се смята за менструация, не знам, не разбирам от тези неща. Но понеже кръвта ѝ е изтичала, както по време на менструационен цикъл, течението ѝ може да се нарече менструация — така поне казват хората.

Тази моя приятелка беше единствена дъщеря в семейство на лекар, нея също я били лекували по такъв начин, чрез преливане на кръв. Тя ми разправяше, че ѝ преливали по 20 cc^[2] всеки път, но не от нейната, а от друга кръвна група. Преливали ѝ кръв всичко три пъти.

Дори човек, който нищо не разбира от медицина, знае, че при преливане на пръв от друга кръвна група организмът реагира отрицателно на чуждите белтъци и това води до смърт.

Когато тя ми разказа своя случай, аз не повярвах: „Не може да бъде!“

„Моля ти се, нали ти разправам — баща ми е лекар и даже той каза, че нищо друго няма да ми помогне, само по този начин ми мина, макар тия, които не разбират от медицина, да се смеят над него.“

Когато ѝ направили преливането, температурата ѝ се качила до 40°, треска започнала да тресе цялото ѝ тяло.

Изглежда, че този метод на лечение е разчетен да предизвика шоково състояние — да надвие смъртта тогава, когато е настъпил критичният момент.

Моята коса не падаше. Но, както казваше Такако, и на мене не ми се размина — нещастие то ме беше взело на мерника.

Една сутрин видях, че на пръста ми беше изскочило някакво червено зрънце. Беше съвсем дребна, почти незабележима пъпчица. На върха ѝ имаше малка капка. Изстисках я с нокти и тя се изцеди съвсем лесно, като при това се чу звук, сякаш някаква сила я беше пукнала отвътре. Това ме обезпокои, а на следващата сутрин, когато се събудих, извадих ръката си изпод одеялото и видях, че на това място и около него се бяха появили множество пъпчици, разпръснати като листенца на маргаритка.

Изстисках всичките пъпчици, една по една.

Когато ми стават подобни неща, обикновено ми минават, без да загняват — такъв ми е организмът. Дори и да ги изцедя с нокти, на

следващия ден на това място се образуват струпей, черно-червена коричка, след което раничката зараства за много кратко време. И сега ги изцедих, като се надявах, че ще ми мине бързо, както обикновено, но този път пъпчиците се подува и се изпълниха с гной.

Загнояването беше последствие от радиоактивното облъчване. То се появява при съприкосновение с въздуха и засяга тези участъци на кожата, които са били покрити с черна материя. При мене пострадалите места бяха ръцете и краката, по тях загнояването се разпространяваше много бързо — от раничките вдигнах температура и може би това е ускорило процеса.

Когато се движа, от тях капе кървава гной. Майка ми избърсва пода с парцал, щом забележи някъде по него такова петно от гной, а сестрите ми вече й показват и други места: „Ето и тук има! Виж, ей там също има петно!“

Майка ми намери едно старо, вече износено кимоно от памучен плат, по който имаше нарисувани пъстърви, извари го в котела, накъса го след това на ивици, широки пет-шест сантиметра, и превърза раните ми с тях вместо бинт. Превръзките бяха дрипави, от тук от там се подаваха разръфаните краища на парцалчетата — гледката беше много плачевна. Като минавах през квартала на път за болницата, разни момчета — ученици на моя възраст — ме дразнеха: „Ей, вижте, какъв мистър!“

Майка ми, която ме придружаваше, се разсърди: „Я кажете къде учите — в кой клас и при кой учител!“ Беше решила да отиде в училището и да се оплаче от тях.

Раните ми бяха бинтовани, за да се предпазят от замърсяване, но много по-приятно ми ставаше, когато ги облъхваше вятърът. Вярно, че това движение на въздуха предизвикваше в раните болезнено напрежение, но затова пък облекчаваше кожата, която гореше от температурата, отнемаше й огъня и на мене ми ставаше по-леко.

Един ден, когато от високата температура се почувствувах съвсем зле, свалих превръзките си, опънах мрежата против комари в гостната, която беше най-проветривата стая в къщата, и лежах там няколко дена. Трябваше да се пазя от мухите — щом спирах да ги пъдя, и те кацаха по раните ми. Под мрежата се бяха вмъкнали няколко зелени мухи, които през цялото време кръжаха около мене.

В това положение ми дойде за пръв път менструацията.

Дали няма и с мене да се случи същото, както с Такако, кръвотечението да продължи безкрайно дълго? Не можех да разбера дали то започна нормално, както му е редът, или беше преждевременно като последствие от радиоактивното облъчване. Всеки път, когато усещах как на тласъци от мене изтича кръв и се струи надолу, чувствах, че нещо ме заплашва — нещо, което идваше от самата мене, отвътре. Обхвана ме безпокойство.

Седнах, коленичила в ъгъла на стаята, и обхванах с ръце кръста си. За мое нещастие и двете ми сестри не бяха вкъщи и нямаше кой да ми каже какво да направя. Майка ми също беше излязла по това време — тя се грижеше за болните и ранените, които бяха настанени в близкото училище. Помъчих се да си припомня какво ни бяха разказвали в час по домакинство — наскоро след постъпването в гимназията ни бяха изнесли една лекция по „отглеждане и възпитание на децата“, в която беше станало дума и за тези работи.

Учителката, облечена в хакама^[3] от тъмносин шевиот, обясняваше физиологическите процеси в организма, като проследяваше пътищата им с една бамбукова пръчка по картата, представяща анатомичния строеж на човешкото тяло. В края на срока трябваше да държим изпит по този предмет и затова бях научила урока наизуст, но сега това не ми помогна — в него нямаше нищо, което да ми бъде от полза в момента. Но безпокойството ми мина и настроението ми се оправи, когато си спомних думите на учителката: „Менструацията има голямо значение, защото чрез нея вашият организъм ви подсказва, че можете да раждате деца.“

Както излиза, според лекцията, която ни бяха чели, менструацията, която сега ми идва за първи път, е един вид признак, че организмът ми е здрав. Значи, няма никакви причини да се тревожа. Кой знае, може би това, че менструацията ми започна точно в този момент, означава, че е настъпил обрат в болестта ми — може би съм започнала да оздравявам?

Чаках майка си да се върне. Сигурно ще се зарадва, като ѝ кажа, какво се е случило с мене.

Майка ми е проста женица. Свикнала е да приема нещата такива, каквито ѝ се иска да бъдат, и така гледа на всичко в живота.

Днес ли, утре ли — всеки нов ден тя посреща с мисълта, че той ще бъде последният в живота на дъщеря ѝ. Сигурно тя ще възприеме

случилото се като знак, че аз оздравявам. Положително ще се зарадва — дори повече, отколкото се радваше, когато на сестрите ми им дойде за първи път менструацията, и ще изпържи ориз с червен фасул, както си му е обичаят^[4]. Нали това е важен повод, сигурно по този случай ще извади ориза от стенния шкаф и ще отбележим събитието.

После тя ще възкликне: „Ами че ние не сме купили «куин розу»^[5]!“ С подобаваща тържественост в гласа тя ще каже тези думи така, както говорят в Ураками, където живеехме по-рано. И самата тя ще забърза към аптеката.

„Куин розу“ се наричаха пакетите с дамски превръзки и когато учех в началното училище, често ми се налагаше да тичам през целия Ураками до аптеката, за да купувам превръзки на майка си или на сестрите си.

„Ела за малко“ — вика ме с ръка майка ми, отвежда ме в ъгъла на стаята и ми прошепва на ухото: „Иди, моля ти се, да купиш «куин розу».“ В такава минута гласът ѝ се променяше, ставаше някак особено гальовен, сякаш тя ми съобщаваше нещо секретно.

По тайнствения тон, с който майка ми казваше тези думи, започнах да се досещам за какво така загадъчно си шепнеха някои ученички в училището. Когато на майка ми ѝ трябваша превръзки, аз тичах колкото сила имам през Ураками, за да стигна по-бързо аптеката.

Дамските превръзки се продаваха в картонени опаковки, червени на цвят, на които имаше картинка — нарисувана принцеса с бяла роза на гърдите. Никога не бях поглеждала вътре, за да видя какво има в пакета.

Когато връчвам „куин розу“ на сестрите си, винаги ги моля с подмилкващ глас: „Покажете ми ги де, моля ви се!“ Те ми се карат и се оплакват от мене на майка: „Мамо, виж го това дете как неприлично се държи!“ Но ми се струва, че ми се карат на шега и че на тях самите им е смешно.

Майка ми ги подкрепя: „Рано ти е още да гледаш такива неща! — вика ми тя. — Като му дойде времето, ще ти направим специален подарък — и на тебе ще ти купим «куин розу».“

Докато не му беше дошло още времето, само се досещах какво има вътре в пакетите, наблюдавайки сестрите си.

Някой ден ще ми дотрябват и на мене, тогава и аз ще отворя един такъв пакет с мирис на талк в малката стаичка и сигурно веднага ще

порасна и ще се превърна в красавица — така си мислех по онова време.

Обещаният от майка ми празничен ден дойде, когато кожата ми започна да се покрива с гнойни рани, проядена от лъчевата болест.

„Куин розу“, гумираните пакети, които при допир с кожата предизвикват приятно усещане, като че ли си докоснал каймак, имат двоен смисъл за мене.

Първо, че ти казват, че вече си станала голяма, и красива, второ, че имаш здраво тяло, което може да ражда деца.

С мене всичко стана не така, както с Такако.

Извадих от стенния шкаф едно одеяло, тъкано от вълна, смесена с много памук.

По онова време вълнените одеяла, които се купуваха по талони, съдържаха повече памук, отколкото вълна. Влакното на места беше недоброкачествено, тъканта — груба, като я дръпнеш по-силно, се разтегля.

Когато вали дъжд, такава тъкан се напоява от влагата във въздуха и става изключително тежка.

Замотах около кръста си тежкото влажно одеяло, за да не би да протече кръвта през тънката ми лятна дреха, и седнах в един ъгъл на стаята.

Вечерта майка ми се върна от работа и като ме видя увита с одеяло в горещината посред лято, възкликна: „Ти да не си се разболяла?“ — и долепи устни до челото ми.

Когато мери на някоя от нас температурата, майка ми все по този начин я определя. Аз умърлушено направих с глава отрицателен знак и я отстраних с ръка. Менструалната кръв мирише силно, с някаква животинска миризма. Щом я усетя, започва да ми се струва, че тялото ми е мръсно, а тогава, когато почувствувах тази миризма за пръв път, тя ми се видя съвсем непоносима. Обхвана ме срам, не исках никой да разбере какво става с мене.

Обаче майка ми долови миризмата.

„Гледай ти! — каза тя и се втренчи в мене. — Менструацията ти е дошла?“ Тя произнесе тези думи съвсем ясно и открито.

„Не! Нищо подобно.“

Излъгах съвсем несъзнателно. Бях чувала тази дума — същата дума, обозначаваща нормално физиологическо явление — в класната

стая от устата на учителката, тогава тя звучеше мъдро, в нея се усещаше мисъл за здравето на женския организъм.

В това, което произнесе майка ми, нямаше нищо такова. Думите, които излязоха от устата ѝ, за един миг изтриха от съзнанието ми аромата на талк, който така лелеях до този ден.

„Моля ти се, купи ми куин розу“ — започнах да моля майка си. Тя обаче намръщи вежди и ми отказа без заобикалки — сега нямало, не продавали, по-добре да оставим покупката за друг път, по-нататък.

Майка ми също не можеше да каже със сигурност дали менструацията на дъщеря ѝ е дошла навреме или това е кръвотечение, предизвикано от лъчевата болест. Бях на ръба на пропастта — не се знаеше дали ще остана да живея, или ще умра, а се бях приготвила да ставам жена. На майка ми сякаш и стана неприятно да гледа пред себе си тази моя плът, в която вече бяха избуяли детеродните инстинкти.

Домъчня ми за детството — за онова време, когато не принадлежах към никой пол. Седях в ъгъла на стаята, коленичила сред настъпващия полумрак, и се молах също като Такако да спре най-сетне тази кръв, която изтичаше от тялото ми.

Барманът се прокашля, явно искаше да привлече вниманието на Такако. Когато Такако погледна към него, той и каза:

„Знам тук един, на който му трябва пари.“

„Млад ли е? Как изглежда?“

„Екстра е“ — и той направи движение с ръка, за да покаже, че ще позвъни.

„Ще си помисля, почакай, докато се върна“ — спря го Такако в момента, когато той се докосна до телефона.

„Какво е екстра?“ — попитах Такако.

„Какво е екстра? — обърна се Такако към мене. — Ах, да. Някакъв мъж“ — отговори тя съвсем открито на въпроса ми.

„Мъж ли? За някакъв човек ли става дума?“

Опомних си слуховете, които ми беше разправяла предния ден К.-сан.

К.-сан със сбърчени вежди ми беше доверила разпалено, че Такако купувала с пари млади и здрави мъже. Тогава аз не повярвах и

се изсмях, толкова нелепа и неправдоподобна ми се видя тази клюка — но, изглежда, че беше истина.

Такако ме погледна в лицето, усети, че правя напразни усилия да проникна в мислите ѝ, и се разсмя.

„Ей, че е щедра тази жена“ — каза ми е шеговит тон барманът, като сви рамена.

Такако се омъжи на двацет и осем годишна възраст през 1957 година. Разправят, че бракът ѝ бил устроен от сватовници. Сред хората, пострадали по време на атомния взрив, бракосъчетания със сгледа рядко се срещат. Никой няма да се свърже с жена, която има такова петно в миналото си. А пък ние, пострадалите, не се стремим твърде да свързваме живота си в брак с други. Бракът за нас не е връзка, която трае дял един човешки живот, а по-скоро нещо, което, след като започне веднъж, съществува известно време, ден за ден, и после — край. Много са тези, които мислят така. Ние не знаем кога ще пламне в нас отново лъчевата болест, за да ни изгори, затова предпочитаме да живеем без илюзии, които се превръщат в пепел.

Струва ми се, че и Такако не е възлагала особени надежди на своя брак.

Мъжът ѝ бил от Кансай, работел като преподавател в някакво висше учебно заведение, плащало му се на час. Бил с пет години по-възрастен от Такако и, разбира се, не бил „хибакуша“.

По време на сгледата Такако казала, че е пострадала от атомната бомбардировка, че е болна от лъчева болест — разказала си всичко от начало до край.

Родителите ѝ били направили всичко възможно, за да скрият, че Такако е „хибакуша“, постарали се да не узнае никой, та да мине всичко благополучно.

Бояли се, че ако истината изплува, Такако няма да успее да се омъжи.

Бъдещият ѝ мъж изслушал разказа на Такако и казал: „Що се отнася до мене, аз смятам, че всичко е наред. От войната пострадаха повече или по-малко всички, които я преживяха. В това отношение ти и аз сме равни.“

Изглежда, че той се е отнесъл с разбиране към това, което е била преживяла вече разглезената от състраданието на околните Такако.

Родителите на Такако сметнали, че той е разбран човек, и приключили разговора, като казали, че ще оставят на дъщеря си като зестра къщата си — един стар дом, разположен на хубаво слънчево място, с малък хълм и градина, в която расте цувабуки.

Човекът, за когото се омъжила Такако, се занимавал с наука, изискваща безкрайно търпение — да вадиш от земята древни керамични съдове, да реконструираш отдавна отминалото и загубено време, да трупаш загадки в пространството. Може би затова той не се намесвал твърде в хода на ежедневието.

За Такако, която постоянно боледувала и винаги имала слаба температура, около 37,5–37,6°C, това били идеални съпружески отношения — достатъчно прохладни, с възможно най-подходящия съпруг, все едно било дали я обича или не.

Две години след сватбата, през лятото, лъчевата болест я повалила отново — този път било рак на гърдата.

Денят се случил горещ, дъждовете били преминали. Такако решила да си измие косата и влязла в банята.

Понеже косата ѝ падала много след бомбардировката, тя се била вманиачила просто заради нея, стигала дотам, че дори брояла космите си, косата ѝ била дълга и тя я решила рядко.

Вдигнала ръка, за да разреши назад вече измитата си коса, направила енергично движение с нея.

Както се решила с лявата си ръка, почувствала в гърдите си някаква подутина, нещо твърдо. Опитала се да промени позата, в която стояла, да се реши от другата страна, но неприятното чувство не минавало. Опипала гърдите си и усетила под пръстите си плътна затвърдяла бучка, нещо, не по-голямо от оризово зърно.

Такако се опипвала с пръсти всеки път, когато се къпела в банята. Болки не се появявали, но зрънцето си било, както преди. В Такако започнало да се прокрадва съмнение, дали това не е рак.

По това време тя била още на трийсет години. Когато влиза в банята и пуска водата, водните капки се плъзгат по кожата ѝ, струят се по тялото, стичат се надолу. Кожата на тялото ѝ под водните струи изглежда гладка, лъскава, със свеж червеникав оттенък — по-хубава, отколкото в моминските ѝ години.

Такако се чувствувала млада, чувствувала се такава, каквито са всички хора.

Въпреки болестта, с която атомната бомба я беше белязала за цял живот, Такако усещала, че плътта ѝ е още млада.

Зрънцето растяло, набъбвало. Когато го натискала с пръст, то сякаш се съпротивявало, отпечатвайки на пръста ѝ своята изпъкналост. На кожата ѝ оставала следа с блед цвят на праскова.

Такако се успокоила, решила, че това е някакъв изрив.

Безпокояло я това, че не чувства болки. Но ако това е рак, нали подутината ще измени цвета си, нали Такако ще почувства болка — а за сега няма нищо такова.

Минали се няколко дена, откакто са свършили дъждовете. Ако това е рак, Такако вече да е умряла — ако действително е болна от рак.

Обаче това, че не усеща болка, продължавало да предизвиква у нея тягостно чувство.

Като се вгледа човек добре, вижда, че подутината е по-бледа на цвят, отколкото обикновен цирей. Няма и гноен връх, значи, не е никакъв абсцес. Само на лявата гръд петънцето е потъмняло и изглежда хлътнало навътре. Обезпокоената Такако показала на мъжа си кожата на тялото си, от която се вдига пара: „Виж, моля ти се, дали това няма да излезе рак?“

Мъжът ѝ погледнал крадешком, сякаш гледал чужда жена, тялото на Такако ухаело на баня.

„Вероятно е възможно — отговорил той кратко. — Ако жената се разболе от рак, значи мъжът ѝ зле се грижи за нея — негова трябва да е вината“ — направил той опит да се пошегува.

Но Такако му отговорила рязко: „Няма тук място за шеги“ — и той седнал отново, без да се усмихне.

„Всеки трябва сам да следи дали с тялото му всичко е наред. Даже между съпрузи това си е работа на всеки един отделно от другия. Не искам занапред да ме занимават с разни болести“ — изрекъл той.

Ракът безпрепятствено и неумолимо се разраствал под нежната гръд на Такако. Той се е загнездил в младата ѝ плът, вкопчил се е в нея и я разяжда със смразяваща бързина.

Такако вярвала в силите на своето младо тяло, но напразно.

Един ден горещината станала трийсет и два градуса. Такако прекарала целия ден, лежейки отпуснато в постелята, но привечер

отишла в кухнята, за да приготви вечеря.

Запалила лампата и посегнала да включи печката, но в този миг почувствала, че в главата ѝ станало някак пусто и леко, а краката ѝ омекнали. Започнала да се свлича и щяла да падне назад, но, както била в безсъзнание, политнала напред и се опряла с цялото си тяло в печката.

В този момент, като падала, печката я блъснала в гърдите. Лявата ѝ гръд се ударила силно в ръба на печката, ударът засегнал точно бучката.

Нещо изпрацяло — подутината се пукнала и Такако усетила задушлива гореща миризма, напомняща миризмата на презрял и изгнил плод.

Такако притиснала е две ръце лявата си гръд. В кръга светлина под люлеещата се лампа тя видяла, че между пръстите ѝ тече кървава гной. Гнойта изпълнила двете ѝ шепи, започнала да прелива. Такако оплаквала безвъзвратно загубените дни — в един миг тя осъзнала колко безнадеждно далеч е стигнала болестта ѝ.

Но пък по сравнение с кръвоизлива, който продължил цели три месеца, сега не било чак толкова страшно, нищо толкова страшно не се е случило — успокоявала тя сама себе си.

Чула гласа на мъжа си, гълчавата на съседките, после — сирената на кола от „Бърза помощ“ Откарали я в болница. Внесли я на носилката веднага в операционната и ѝ отрязали едната гърда.

След операцията, още унесена в дрямка, Такако чула мъжа си да казва: „Сигурно е най-добре да знаеш — оперираха те от рак.“

Такако не се уплашила твърде силно. „Какво пък — няма какво да се прави“ — минало ѝ през ума. Тя разбирала, че бомбата се е стоварила пак върху нея. Месеци, години търпеливо е изчаквала, за да ѝ нанесе втория удар. Случило се е това, което е трябвало да се случи.

Къде ли ще бъде следващият удар, си мисли Такако, вперила поглед в белоснежния бинт, с който е превързана едната ѝ гърда — мястото, където тя е била по-рано.

Вече не може да вдига лявата си ръка. Не може и да я извива към гърба си. Ръката ѝ сякаш е пришита към туловището, не може да я движи свободно.

Такако си мисли: „Ще мине време и сигурно ръката ми ще стане още по-скована.“

Нейният мъж чете книга и от време на време следи с поглед неуверените ѝ конвулсивни движения. Той не казва: „Скована се чувстваш, нали?“ Но с погледа си улавя всичко.

„Не мога да се движа, помогни ми, моля ти се“ — Такако не крие своята вцепененост, дори я показва съвсем открито, иска той да ѝ протегне ръка, за да надвие тя чувството на отчаяние, но когато се опитва да го заговори, той бърза да прикове поглед в книгата.

„Щом ми стане тежко, веднага започвам да мисля за деня, когато падна бомбата. Сравнявам с него и ми става ясно, че всичко друго човек може да издържи“ — ми каза тя.

„Да... Но това е толкова печално.“

Такако кимна утвърдително с глава и изведнъж се пресегна през масата и сграбчи с дясната си ръка пръстите ми.

„Ето, виж! Няма нищо! Нали няма?“ — и тя притисна пръстите ми към пуловера, там, където е била лявата ѝ гръд.

„Като че ли има“ — ужасна мисъл ми се мярна, но аз ѝ отговорих с шеговития тон, както в детските игри на въпроси и отговори, на които играехме някога.

Такако се разсмя гръмко.

„Добре лъжеш! Излъга и за косата, че не ти била падала. Пипни де, пипни — това е гъба.“

Тя притисна пръстите ми и към дясната си гръд, за да почувствувам разликата.

Стана ми неприятно и аз отдръпнах ръката си.

„Успокой ли се, като ти я отрязаха?“ — попитах аз с раздражение.

Такако поклати глава: „Не съм се успокоила.“

Предният ден К.-сан ми беше разправяла, че мъжете избягвали да имат работа с жени, на които им е отрязана гърдата. Със собствените си гърди тя се гордееше — разтърсвайки ги, ми съобщи, че от сутиените ѝ стават само американските с чашки втори размер. Каза ми защо Такако купува мъже с парите си — така тя си отплаща за отрязаната гърда. Странно развеселена, тя ми разправи, че Такако плаща, за да я прегръщат.

„Но защо купува тя мъже?“

На натрапчивия ми въпрос К.-сан отговори: „Нали знаеш, че тя и по-рано много си падаше по мъжете.“

След този прост отговор ние се разделихме. Не ми беше дошло наум, че Такако ще тръгне да купува мъже само по тази причина.

„Ако обичате, донесете ни и лед“ — обърна се Такако към бармана, после побутна към мене бутилката и ме попита: „А ти пиеш ли?“

Налях в кафето си две-три капки уиски.

Като си спомних за френските хлебчета, които бяхме купили в Хамамацу, попитах бармана: „Можете ли да направите яйца с шунка?“

Барманът каза, че в менюто нямат яйца с шунка и особено наблегна на това, че ако ни направи, те ще струват скъпо.

„Добре, обслужете ни“ — каза високо Такако. В заведението няма други клиенти, освен нас двете. Като се вслуша човек сред пъстрия градски шум, който долита от улицата, може да различи празничните барабани, които се чуват от храма Сува.

„За украшение ли взе тази кукла?“ — попитах аз, като посочих с пръст хартиения пакет, сложен до ръба на масата.

„Купила съм вече повече от двайсет такива, но не ща нищо да украсявам с тях. Всичките ги държа в един дървен шкаф — така, както са си увити, без да ги вадя от хартията.“

„Че защо тогава ги купуваш, щом не ги използват за украшение?“

„Когато умра, искам да ги изгорят заедно с мене. Те ще бъдат моите ханива^[6].“

Тя докосна с ръка хартиения пакет.

Барманът донесе и сервира на масата пред нас дебело нарязани парчета сирене и майсторски приготвени яйца с шунка, не много силно препържени.

Такако взима парче сирене и отхапва. Отхапаната страна на парчето доби формата на дъга, с отпечатък на нейните зъби. Такако го остави върху стъклената чиния.

Нарязах френското хлебче и го подадох на Такако. Тя гледа известно време внимателно още топлия хляб и тихо каза: „Благодаря.“

Сетне добави: „Като че ли днес ми падна някакъв камък от раменете — камък, който отдавна мъкна на гърба си. Все се мъчех, все теглех. И не искам никой нищо да знае за мене, никаква награда не

искам — само да заспя тихо на ръката на някого, който мълчаливо да ме прегърне.“

Такако знаеше, че кръвоизливът, чиято причина е останала неизяснена, е бил първата крачка към рака. Малката рана се превръща в бурен поток, някаква неудържима сила разкъсва бента — Такако знаеше, че това вече е започнало.

„И на майка ми трябва да обадя. Вече и на дясната ми гърда се е появило такова зрънце. Ей тук!“ — тя с безстрастен израз на лицето взе ръката ми, притисна пръстите ѝ към подутината и ги потри о нея.

„Това тук е положително рак. Така просто и ще си умра“ — каза Такако.

През август на следващата година след операцията Такако забременяла.

Когато чух тази новина, без да искам, възкликнах: „Какво?!“ Рентгеновото облъчване след операцията представлява опасност за плода и оказва върху него вредно влияние, но ние — хибакуша, — самите ние имаме в себе си достатъчно антитета, повече от достатъчно.

Още по-странно и неочаквано беше това, че мъжът на Такако, който така хладно беше обърнал гръб на нейните рани, се е решил да я прегръща. А аз бях причислила Такако към съпругите, които не знаят какво е ласка.

Такако била безкрайно щастлива, че е забременяла. Тя смятала до този момент, че е неплодна, заради кръвоизлива, който някога бил продължил три месеца. Сега тя се радвала, като гледала, как набъбва и се закръгля отслабналото ѝ тяло.

Тя разказала подробно на мъжа си какво ѝ е казал лекарят при прегледа.

Мъжът ѝ, както обикновено, седял над книгите си. Като чул нейния разказ, той се удивил: „Че ти способна ли си да забременееш? И на всичко отгоре искаш и да раждаш? Ти да не си луда? Първо, ти си хибакуша. Второ, сама знаеш как облъчването се отразява върху плода и каква наследственост му носи.“

Това Такако го знаела прекрасно. И знаейки го, тя все пак се радва на бременността си. Не може да не се радва, след като това е

единственото, което я кара да се чувства здрава, да отпъжда от себе си кошмара на болестта.

Сякаш доверила се изцяло на своята млада плът, тя е щастлива по човешки със своето човешко щастие — с бременността си. Дори това ѝ е напълно достатъчно.

„Сигурно ще се роди някой безформен урод, затова не трябва да го раждаш“ — долитат отново думи до слуха на Такако.

„Не е там работата, хубаво ли е то или не. Май ти ми показваше снимки на изродени деца, пострадали от облъчване. Няма да допусна моето дете да бъде като тях! Не само в твой случай, а и въобще би трябвало предварително да се прави преглед и да се вземат разумни мерки, за да се предотвратява своевременно появата на такива деца на бял свят. Не е ли наш дълг да оставим след себе си нормално поколение?“

Такако ми каза:

„Чудно нещо е семейният живот! Дали го почваш с любим човек или не, нещо трябва да изградиш заедно с този човек. Да раждаш деца от него, да ги възпитаваш, да градиш. Когато създаваш, в някой момент може да ти се наложи нещо и да разрушиш, но все пак възпитанието на децата си е съвместна работа на родителите. Това е то — и семейството, и домакинството са съвместна работа.“

Такако пийна глътка уиски.

„Между нашите съученички да знаеш да има някоя, която да е раждала деца със странни форми на тялото? Аз нищо не съм чувала за такива.“

И аз не бях чувала за такива случаи сред наши съученички. Родили се дете с ненормални крайници или друг физически дефект, с една дума, болно дете — новината се разнася моментално.

Физически непълноценните деца са слаби, недоразвити и ми се струва, че дори да се появи на бял свят такова дете, навярно скоро умира. Като че ли голяма част от тях загиват още в майчината утроба. Тръгне ли мъква за такъв случай, бързо заглъхва. Разпространяват се в повечето случаи слухове тогава, когато родителите се мъчат да скрият от другите, че им се е родило вече ненормално дете.

Вероятно щом не съм чувала за подобно нещо, не е имало случай моите съученички да раждат непълноценни деца.

Мъжът на Такако и натяквал само за опасността, която таял нейният организъм, но в същност и той самият би могъл да стане причина детето, което е било заченато, да стане непълноценно. Според статистиката, опасността от раждане на ненормални деца съществува в една от петдесет брачни двойки, където жената е здрава.

Ако се е било родило ненормално дете, вината нямало да е само у Такако.

Такако била принудена да потисне желанието си да спори с мъжа си. Рискът действително бил голям.

„Искам да го родя!“

Тя молила мъжа си да забрави страха, че може да се роди урод, да помисли колко би било хубаво, ако се роди здраво детенце.

„Аз съм против — отсякъл твърдо мъжът й. — Да се опитваш да раждаш — това би било експеримент, и то несполучлив. Помисли за това, че се касае за човешки живот.“

Такако послушала мъжа си. Детето живяло в утробата й само пет месеца.

Лекарят, при когото отишла, я посъветвал да почака и да роди детето, понеже се опасявал от нежелани усложнения за нейния организъм. „Това е все същото като аборта“ — уверявал я той.

Но Такако вече не се колебаела: „Аз съм хибакуша, страх ме е, че ще родя урод. Доскоро ме лекуваха от лъчева болест.“

И обяснила на лекаря, че такава е и желанието на мъжа й — да махнат детето.

След операцията лекарят имал разговор с Такако. Той й казал, че занаят няма от какво да се бои, детето щяло да се роди здраво, щяла била да има хубаво момченце, ако не била направила аборта. Ръчичките, пръстите на краченцата — всичко му било добре оформено, било дори по-голямо, отколкото обикновено един зародиш на пет месеца. „Друг път, ако забременеете, раждайте, без да се страхувате от нищо, прогонете неоправданите си опасения“ — разпалено я убеждавал лекарят.

„Убих едно здраво дете“ — с тази фраза приключила разказа си Такако, след като предала на мъжа си думите на лекаря, без да промени в тях нито дума.

„Ти, значи, упрекваш мене за станалото? А защо тогава ти, която ме осъждаше, не се реши да го родиш? Там е работата, нали? И ти, и аз нямаше да имаме смелостта да се изправим пред нашето дете, ако то се беше родило ненормално. Пък и не се касае само за детето. На тоя свят трябва да живеем като хората — нали в домакинството е важно да има всичко: и телевизор, и хладилник, и кола, нищо да не липсва. И ако ще се раждат деца, те трябва да бъдат непременно здрави, пълноценни, за да върви всичко в къщата така, както си му е редът. Тъй че нямаш никакво право да хвърляш цялата вина върху мене. И двамата сме виновни еднакво. Някой ден незабелязано и аз ще пипна твоята болест, затова и за нашето дете аз мислех със съзнанието на вече пострадал човек. И ясно почувствах колко е крехък и безсилен човешкият разум. Много печално усещане, нали? Затова смятам, че ни стига и твоята болест“ — казал той и напуснал стаята.

Такако си спомнила думите, които той ѝ бил казал някога на сгледата, че всички японци са жертви, всеки един носи в себе си следи от войната. Той сега се опитвал да избяга именно от това, от последствията, които войната му е отредила. Предоставяйки я на него, родителите ѝ също се били опитали да избягат. Такако е изоставена от всички. Оставена да страда, насаме с раната, която я мъчела от девети август насам.

Такако подала заявление за развод. Развели се на четвъртата година след сватбата.

Такако махнала детето, но дясната ѝ гръд била още набъбнала, сините жилчици прозирали през кожата. Когато натискала зърното, от него се изцеждало жълтеникаво на цвят мляко.

Напрегнато било и мястото, където по-рано била лявата ѝ гръд — болките ѝ подсказвали, че и там има мляко. Мъжът ѝ бил прав, това било ужасно. Плътта ѝ събирала мляко за детето, което никога нямало да се роди. По това време Такако започнала да ходи в приюта за физически и умствено непълноценни деца, за да се моли за изкуплението на своя грях.

„Виж, твоят мъж трябва да е друго нещо, сигурно е екстра. Не те ли е карал да раждаш?“

Такако си наля трета чаша уиски.

„Може би не трябва да пиеш повече?“ — разтревожено попитах аз.

„Сигурно ще ти се види банално, но това е като дезинфекция за прогнилия ми организъм“ — пошегува се Такако и на една глътка отпи половината чаша.

Като стана дума за мъжа ми, помислих си дали той наистина е „екстра“? Във всеки случай той не се бърка в моите работи и ми дава да правя, каквото си искам.

Може би причината за това е равнодушието му? Изглежда, че е пресметнал поведението си — да ме остави да постъпвам винаги, както намеря за добре, за да не се месея и аз в неговите работи.

Към детето ни той се отнасяше безразлично. Знаеше, че жена му е „хибакуша“, и това му стигаше, за да не се интересува от детето, което тя му е родила. Мъжът ми в същност не вземаше отношение по въпроса, не ми каза нито веднъж, какво смята — по-добре ли е да го раждам или не, според него.

Когато му съобщих, че съм забременяла, той каза само „Аха!“ и погледна плоския ми корем.

„Дали няма да се роди някое ненормално дете?“ — споделих с него тревогата си.

„Откъде да знам? — каза той и наново погледна корема ми. — Това същество в корема ти най-добре знае. Тъй или иначе, каквото и да е, то е мое дете. Та най-добре е да се вслушаш в това, което то ти подсказва.“

Дали иска да го родя или не той не каза, само това ме посъветва: да се вслушам какво ми подсказва онова същество, скрито в корема ми.

Ето какво било! Разгадах най-сетне мисълта му.

Той беше решил да ме оставя сама да решавам как да постъпя. А аз исках да чуя неговото собствено мнение на баща.

Твърдо реших да родя детето. Когато взех решение, почувствувах, че започвам да се привързвам към този нов млад живот, това човешко същество, което с всички сили се стреми към своето рождение, без да се интересува от грижите на родителите си. Исках да родя хубаво дете, доколкото ми беше възможно, затова пристъпих към самоподготовка. Тъй като се боях от лоши поличби, събрах закупените фотографии, на които бяха запечатани ужасите на бомбардировката и

които държах обикновено на масата, и ги прибрах в един плик за документи.

Облепих плика с нужните за целта лентички и понеже той имаше тържествения вид на плик за поздравления и важни съобщения, реших да го направя още по-официален: залепих на гърба му червено кръгче хартия и нарисувах на него кръстче като знак, че пликът е запечатан.

Докато не се роди детето, този плик да не се отваря. Ако може някак си по този начин да се въздействува на плода! Реших да опитам да направя заклинание — заедно със снимките в плика е затворено и запечатано и моето минало, детето ми нека расте в неосквернена от нищо майчина утроба.

След като нарисувах пръстчето, сложих плика на масата и си казах: „За сега това стига.“ Седях известно време, заковала поглед върху плика от жълта хартия.

В него бях пъхнала и снимката, на която беше фотографирано едно момиченце със защитна каска на главата — лицето му беше цялото обгорено и раните не позволяваха да се различат нито носът му, нито очите. То беше седнало сред развалините на пепелището самичко. Лицето му беше неподвижна маска, на която не се четяха никакви емоции.

В плика бях сложила и фотография, представляваща овъгления до черно труп на една майка. До нея лежеше детето ѝ, също черно от обгаряния. Отворило широко очи, конвулсивно стиснало ръчички. Незабелязано за самата мене всички тези фотографии, които сложих в плика, се отпечатаха най-подробно, снимка по снимка, в паметта ми.

Макар и затворени в жълтия илик, те ясно и отчетливо изплуват в моето съзнание. Преди години същите тези сцени се бяха разигравали пред очите ми, аз бях свидетелка на цялата тази трагедия. Снимки и спомени са се преплели в паметта ми, караха ме да изтръпвам призраците на онези фотографиран на снимките деца, които отчаяно драцеха отвътре плика в моето въображение.

Скрих плика със снимките на дъното на един шкаф. Пъхнах го там, по-далеч от мене, сякаш се боях да не би овъгленото дете да проникне в утробата ми.

Родилните болки започнаха през март, една студена нощ. Събудих мъжа си. Понеже беше още среднощ, той ми каза да съм почакала до сутринта.

Да почакам — а какво в същност да чакам? Да търпя болките, докато настъпи утрото? Или може би детето да почака, та да се роди сутринта? Да не би аз да определям кога да се роди то, да не би от мене да зависи това? Мъжът ми май смяташе, че раждането е нещо толкова просто, както отделянето на секреция.

Изглежда, той не съзнаваше, че в такива минути плодът се стреми час по-скоро да напусне майчината си утроба.

Интервалите между контракциите се съкращаваха, болките ставаха все по-продължителни.

Помолих мъжа ми да ме заведе в болницата.

Той се надигна от леглото, седна. Запали цигара, дръпна веднъж, загаси я и ме погледна недоволно.

„Ами че аз съм на работа утре!“ — каза той отпърво. После добави:

„Всичко правиш ей така, без да си разчетеш нещата. Не си ли определила точно кога ще раждаш — кой ден, в колко часа? Ако болките ти бяха навреме като пред раждане — да те заведях в болницата. Ами ти сама объркваш работите, като пъшкаш, че те боляло. Може и да си навредиш нещо по този начин. После да не си патиш!“ — после той отново се пъкна под одеялото и заспа.

Часовникът показваше един и нещо.

Започнах да се стягам. В едно фурушики напъхах пеленките, които сама бях ушила и избелила, също и два чифта меко бельо от тензух. Сложих и чорапните, дето бях ги плела от тънка вълна — единият беше излязъл с около половин сантиметър по-голям от другия.

Ще станат ли тия различни по големина чорапчета на малките крачка? Може и да не му харесат, каквито са неугледни и размъкнати.

Колкото и да е чудно, стана ми по-леко, като си представих детското личице, как се мръщи и почервенява от недоволство.

Тръгнах сама по нощните улици. Започнеха ли отново болките, клеквах край пътя и чаках да попреминат. Макар че приближаваше времето, когато цъфти сакурата^[7], навън беше паднала мъгла.

В шест часа и двацет минути сутринта ми се роди момченце.

„Честит син! Малко е дребничко на ръст, ама нищо, затова пък какъв е дебеланко! И гривнички си има на крачетата, едно такова пълничко, чудесно е!“

Докторът повдигна нагоре бебето, което блестеше с все още мазната си кожа в лъчите на утринното слънце.

Помолих го да обърне към мене лицето на бебето. Беше съвсем червено, на главата му лъщеше черна коса. Очичките му бяха затворени, сякаш цялото се противеше на слънчевата светлина, докосваща го за пръв път.

Успокоих се напълно. Моето бебе не беше лишено от израз, както онези вцепенили се завинаги деца от снимките, които бях затворила в плика.

Някъде след седем часа пристигна мъжът ми, вече закусил. Той насила разтвори здраво стиснатите юмручета на бебето и докосвайки пръстчетата му едно по едно с дебелия си показалец, започна да ги брои. Изрови изпод пелените дори крачетата му, все още свити по бебешки, и преброи и на тях колко пръстчета има. След като приключи с тази проверка и установи дали са точно, колкото трябва, погледна ме и се засмя.

„Ама на мене прилича, а!“ — доближи той лице до лицето на бебето. После се протегна и заяви на висок глас „Днес няма да ида на работа!“, след което се унесе в дрямка, хъркайки силно.

Ядоса ме това, че мъжът ми преброи пръстите на детето. Може и всички родители да правят така, може и да е в реда на нещата, но аз се разсърдих не на шега.

Ако детето ни се беше родило ненормално, както често пъти става с децата на „хибакуша“, моят мъж нямаше да вика, че то прилича на него. Нали казваше по-рано, че „онова нещо“ в утробата ми засяга само мене и е единствено моя работа. И след раждането пак щеше да каже същото.

Познавах едно момче, което се беше родило недоразвито — лъчевата болест беше причината главата му да бъде ненормално малка. По отношение на обща интелигентност то беше силно изостанало, способностите му куцаха, с една дума, спадаше към категорията на умствено недоразвитите деца. Майка му живеела по-рано недалеч от мястото, където сега се намира Паркът на мира, приютил праха на Такако. Почти всички, които са били в този район по време на бомбардировката, са загинали в момента на взрива. Майка му тогава

била в скривалището, отишла там да прибере някакви дрехи и да приготви продукти за готвене.

Семейството ѝ било горе в къщата, загинали всички до един. Тя останала жива, макар че получила голяма доза облъчване. На следващата пролет ѝ се родил син.

Момчето беше много зле и с говоренето, дори звуци издаваше с мъка. Ръцете и краката му имаха формата на недодялани дървени чукчета, които завършваха с нещо подобно на зачатъци от пръсти. Не можеше да си служи с тях пълноценно. От ранно детство го мъчеха конвулсивни гърчове по цялото тяло, чиято причина си остана неизяснена.

Като казвам, че не се знаеше от какво се предизвикват тези негови гърчове, имам пред вид, че медицината не може да им даде точна диагноза, но и така си беше ясно, че работата е в облъчването, което момчето е получило още преди да се появи на бял свят.

Когато станало на дванайсетина години, половите му инстинкти се развили дотолкова, че то съвсем обезумяло. Не можело да ги потиска и започнало да се нахвърля върху собствената си майка. Тогава тя го вързала с въже за някаква греда в стаята. То взело да вие като куче и да се опитва да прегризе със зъби въжето. Лекарите посъветвали майка му да го закара в болница да му направят операция, за да му се укротят дивите инстинкти.

След операцията у момчето настъпи рязка промяна. Вече не представляваше опасност за останалите, понеже не можеше да навреди никому. Беше станало съвсем спокойно и кротко.

През пролетта, когато навърши петнайсет години, веднъж то получи силни конвулсии и умря, треската го умори само за един ден. Единственото, което го беше сближавало с човешките същества, единствената човешка черта у него е бил половият инстинкт, унищожен без остатък от операцията.

Попитях Такако: „Ако това беше твой син, би ли допуснала да го оперират?“

„Не!“ — отговори ми рязко Такако. После замълча, гледайки течността в чашата си, кехлибареното уиски. След известно време пак проговори: „Не бих разрешила такава операция. Сега, като си мисля за деня на бомбардировката, най-много от всичко се радвам на това, че

останах жива. Дори ръка да бях загубила, нямаше никакво значение да има за мене, главното е да поживея още. Много ми се иска да живея!“

Когато Такако разбрала след аборта, че ако не била махнала детето, то е щяло да се роди съвсем здравичко, започнала да я гложди мъка. Тогава чак тя ясно съзнала какво най-много искала на този свят — дете, човешко същество със здрави ръчички и краченца, нормално дете. Не можела да сподели своето желание с мъжа си.

„Ако бях родила и детето се окажеше ненормално, нямаше да си го простя, тъй че все пак добре направих, че го махнах. Би ми било още по жал за него, ако се беше родило някой урод.“

Такако започна да говори за децата от приюта. В него живеели двайсет и две-три деца. Те били от така нареченото второ поколение „хибакуша“, но имало и други покрай тях. Едно дете привлякло вниманието ѝ — било болно от някакво психическо заболяване. Било момченце на около пет години, не можело да се храни, както трябва. Нямало и особен апетит. Такако се заинтересувала от това дете, което постоянно седяло на пода, на едно обляно от слънчевите лъчи място.

Всеки път, когато посещавала приюта, то все там си седяло.

Веднъж Такако му купила една червена топка. Доближила се до него, приклепнала и му я подала. Детето я гледало с мътен поглед, изразът на лицето му си оставал същият безчувствен и застинал, както по-рано.

Такако подхвърлила лекичко топката във въздуха, после му я дала. Пак я взела, пак я подхвърлила и наново му я протегнала.

След известно време детето като че ли се пооживило, започнало да реагира, когато тя му подхвърляла топката и го удряла с нея. След няколко дена то вече тупнало топката по пода и се усмихвало.

Вътре в душата му сякаш започнало нещо да се променя.

Няколко дена след това то гледало Такако с вече по-осмислен поглед.

„Дали детето е здраво или не, какво значение има това — важното е все пак да го има, да е живо. Ама че объркано същество е човекът“ мислела си Такако.

Девети август я бил научил да цени живота.

Такако изведнъж се засмя весело и вдигна лице към мене.

„Ще ти разправа една история — единственият случай, когато съм оказала противодействие на други хора.“

Намерила била някакво безстопанствено коте и го взела в къщата си. Хранела го само с мляко и с най-хранителни млечни продукти. Котето пораснало, станало едър и охранен котарак. Такако искала да го направи пъргав, не го оставяла да се излежава много и щом го видела изтегнал се на слънце, веднага го тупвала. Той различавал добре звуците ѝ, познавал Такако по стъпките, досущ като куче. Щом доловял, че тя се приближава, веднага скачал и хуквал към нея.

Такако го направила същинска дива котка. В очите му имало някакъв зъл блясък. Щом видел човек, веднага се хвърлял върху него.

Когато го хранела, тя му подхвърляла във въздуха мръвките месо, давала му и шунка, понякога сирене. Котаракът грациозно се извивал, подскачал и ги хващал със зъби. Имал хубава синьо-черна на цвят козина. Шетал нагоре-надолу из квартала най-безпрепятствено, гонел котките и скоро у съседите започнали да се раждат котенца.

Имал една любимка, която била чистокръвна породиста котка, дори била регистрирана в списъците на породистите животни. Собствениците ѝ я държали в кошничка, връзвали ѝ панделка на шията. Дори тази котка родила котенца от него.

От комитета за охрана на животните пратили една жена да помоли Такако да вземе мерки да обуздае котарака. Такако не обърнала внимание на молбата ѝ.

„Оставете котките да си живеят по котешки“ — отвърнала ѝ Такако и започнала да се киска.

„Да звъня ли, значи, по телефона?“ — попита барманът.

„Да, звъни, ако обичаш.“

Такако, примижала с едно око, ми налива поредната чаша уиски.

„Да звънне, казваш? Мъж ли искаш да вика?“ — попитах Такако шепнешком, за да не чуе барманът.

„Аз ще му платя за услугата, само да е някой по-як“ — каза тя без сянка на стеснение.

„За какво ще си плащаш? Мъж ли искаш?“

„Дали искам..., в същност не е точно тази дума. Като държиш млад мъж в обятията си, чувствуваш как неговите сили се вливат в тебе. Струва ми се, че така и животът се връща в тялото ми. Това, което

искам, е да живея. Нищо друго не е останало, което да ме привързва към каквото и да било.“

„Не те ли е страх, че можеш да забременееш? Или пак ще направиш аборт?“

„Не, ще родя. Нищо позорно няма в това, ще си го родя по свое собствено желание. Каквото и да е, ако ще да не е нормално, ще си го родя — нека то живее вместо мене на тоя свят.“

Усъмних се дали има мъже, които да се съгласяват на такива сделки, да се оставят да ги купуват с пари. Такако се изсмях.

„Огледай се и ще видиш колко ги има! Аз поне знам няколко. Винаги ще се намерят наоколо глупаци, такава си е хорската природа.“

Тя притисна с ръка лявата си гърд — мястото, където нямаше нищо.

„Кой ли друг ще се хване с мене? Когато преживях бомбардировката, все говорех, че няма дълго да ме бъде. А аз бях убедена, че има още живот и за мене, не ми се умираше ей така. Сега вече няма живот, знам го и затова разчитам на други да ми вливат сила в тялото. Губя чувството, че съм жива, а не ми се умира още, живее ми се!“

Откакто умря Такако, изтече една година. Преди да умре, отрязали й и дясната гърда. Раната след операцията не зараснала, оперираното място било просто изгнило.

Разправят, тялото й било същински разсадник, толкова много имало в него огнища на рака. Мисля си дали горещата млада мъжка кръв не беше допринесла за нейната кончина, като я подлуди, дали не беше спомогнала да се разпространят мълниеносно по целия й организъм раковите клетки?

Няколко дена преди тя да умре, получих от нея писмо, в което ми пишеше, че борбата със смъртта я е довела до пълно изтощение, че чувства вече близкия си край. Ако операцията мине успешно, може би болестта ще я остави на мира за година-две. Тя вярва, че такава възможност съществува. Може би ще й се удаде да измами болестта.

Пишеше ми още, че страданията й са непоносими.

Сега аз вървя по пътя на Такако. Тя услужливо ми показва стъпка по стъпка пътя, който изминават всички „хибакуши“. Такако живя

доста дълго. Не преставам да се учудвам на нейния ненаситен глад за живот, на неутолимата алчност, с която тя се беше вкопчила в него.

Но въпреки това до момента на самата ѝ смърт дълбоко в душата си се страхувах, че е възможно тя да не умре.

Когато Такако умря, почувствах някакво облекчение. В най-лошия случай и аз ще извървя същия път, вече ми беше ясно какво ме чака.

Последното писмо, което бях получила от Такако, изгорих на двора. Валеше дъжд, но щом престана и времето се проясни, излязох на двора, разрових шумата, събрах по-сухи опадали листа, само леко навлажнени, и сложих писмото върху купчината.

Извадих глинената кукла, купувана на времето заедно с Такако, от стъклената витринка и я поставих върху писмото. Около нея наредих в кръг клечки, изпразних цяла кибритена кутия.

Подпалих купчината листа заедно с писмото и куклата. Червените главички на клечките лумнаха в същия миг.

Раззинала огромна уста, глинената кукла гореше в пламъка.

Останките на куклата, нейното овъглено тяло погребях на двора — зарових я, събрах камъчета и затрупах гробчето ѝ, като си казах: „Погребвам тази «ханива» в памет на Такако.“

Зад стъклото на витрината има наредени още двайсетина фигурки от глина. Те ще бъдат моите „ханива“. Няма въпрос е застинал в недоумяващите очи на разплаканата глинената кукла, която ме следи с изпитателен поглед.

[1] Квадратна кърпа от цветна материя, използва се за увиване на вещи във вързоп. ↑

[2] cc — от английски, куб.см. ↑

[3] Част от японския официален костюм (широки шалвари при мъжете, пола при жените). ↑

[4] Празнично угощение (на рождени дни и др.). ↑

[5] (Queen rose — роза на кралица.) ↑

[6] Глинената фигурка от погребален ритуал. ↑

[7] Вид вишня, много разпространена в Япония. ↑

НАДГРОБИЕ ЗА ДВАМА

В ранната утрин бледожълтите венчета на бялата акация се полюшват, галени от пролетния вятър. Те приличат на глицинии, на истински пеперуди.

Под дървото седи Вакако. Косите ѝ са сплетени на плитки и са отметнати назад. До нея лежи дете. Едно розово бебе, облечено в бебешки дрешки, с разперени малки ръчички — едно мъртво дете.

Съвсем като кукла, нали? Вижте само колко е мило!

Около устата на бебето лазят мравки, червеи се гърчат край дупките, от които преди са се стичали сълзи.

Бузките на детето пазят следи от руменина, лицето му е застинало в гримаса, напомняща усмивка. Ако го погъделичка човек, може би ще се размърда.

От пълничкото детско телце капе някаква мазна течност и потъмнялата пръст, овлажнена от тази мазнина, блести на светлината. Венчетата на акацията пият соковете на детското тяло и стават още по-прелестни.

Полъхва ветрец, милва детските коси.

От детето се разнася сладникава миризма, то постепенно се топи и земята поглъща соковете му, които разхубавяват венчетата на акацията.

Цуие често сънува този сън. Тя обича Вакако, която ѝ се явява подпухнала в съня. Обича мъртвото лице на детето, което прилича на Вакако като две капки вода.

В покрайнините на град Н. има едно планинско възвишение, взривната вълна отнесе северния му склон и го превърна в падина. Тъмни ивици, на места съвсем черни, тук-там по-светли, покриват южния склон, той е обърнат към епицентъра на атомния взрив и в тоя ден радиацията го е овъглила напълно.

Слънчевите лъчи не достигат до падината и тя тъне в сянка. Когато задуха вятър, оттам се разнася глух стон. През август, когато падна атомната бомба, десетки ученички са загинали на този склон.

От тях са останали само отделни разхвърляни кости, пръснати като надробени на малки парчета сладкиши.

Когато след тоя ден се случеше да духне планинският вятър, костите издаваха сух пукот и се търкаляха по склона. В падината те бяха образували малка купчина.

Един месец по-късно в падината поставиха надгробен паметник от небоядисано дърво — за Йоко, която умря на четиринайсет години. Около него започнаха да изникват едно по едно и други дървени надгробия. Издигаха ги в памет на ученички, за които се предполагаше, че са били тогава на тоя хълм.

Няколко десетки паметника се гушат в тясната падина и всеки път, когато вятърът се усили, те се поклащат леко и скърцат, всеки посвоему.

Един от тях е паметникът на Вакако. Вакако и Йоко бяха приятелки.

Една сутрин, четири дена след хвърлянето на атомната бомба над град Н., Вакако се върна в родното си село, където растяха микани. Местността на миканите беше разположена встрани от залива. Като видя Вакако да стои с безизразно лице, олюлявайки се, сред буйната зеленина на миканите, майка ѝ се хвана с две ръце за един клон и изрече с пресекващ глас: „Ти... ли... си... Вакако?“

От гъсталаците на мандариновия хълм надникнаха няколко души, все хора от селото. Вакако оглеждаше загорелите скулести лица на хората и търсеше с поглед майка си там, откъдето дойде гласът ѝ.

„О, Муне-сан, добро утро! Това наистина ли е Вакако-сан?“ — рече една бабичка, като побутна майката на Вакако.

Селото, където живее Вакако, е разположено на около един километър от град Н. От града се стига до селото, като се мине през няколко тунела.

В селото има приблизително 70 двора, почти 450 жители, то се намира на брега на малко заливче, което е част от залива О. Кметът на селото е от семейството на Вакако. Между селото и залива се издигат

мандариновите хълмове, в тази планинска местност почти няма равно място. Вечерта след бомбардировката в селото се разнесе слух, че всички в град Н. са загинали, дори едно коте не е оцеляло и градът е потънал в кръв.

Същата вечер бащата на Вакако обу черните си гети и се отправи в града да я търси. „Поне костите ѝ намери, нали е дребничко детето, и костите му трябва да са малки. Като видиш по-дребни кости, нейните ще да са“ — каза майка ѝ и му даде една лилава кърпа от крепдешин. Полека-лека хората започнаха да разправят, че тази една-единствена ужасна бомба е превърнала в безмълвна пустош целия град Н., този весел, оживен град, който се славеше из цялата страна със своите храмови празници. За нищо друго не се говореше, освен за тази катастрофа.

Цуне не можеше да вярва, че от всички ще оцелее само Вакако. През деня, докато ръководеше работата на селяните на мандариновия хълм, тя видя огромния огнен стълб, който се издигна като смърч над град Н., след като падна бомбата. Той изригна високо в небето и в този огнен стълб сигурно е изгоряла и Вакако, тя е толкова дребничка, че е изгоряла по-бързо и от мушица. Цуне не предполагаше, че Вакако е между живите. И ето — същата тази Вакако стои жива и невредима пред нея. Цуне я гледаше и не вярваше на очите си, досущ като бабичката, която се беше изумила от появяването на момичето.

Вестта за благополучното завръщане на Вакако се разнесе из цялата горичка на мандариновия хълм. „Вакако се била върнала? Ама наистина ли?“ — питат мъжете на висок глас. „Наистина“ — отговаря Цуне с огряно от усмивка лице. „А не е ли ранена? Йо-чан с нея ли е?“ Цуне разпитва Вакако и сетне отговаря весело, гръмка на въпросите на мъжете: „Не, не е ранена, Йо-чан... не се е върнала заедно с нея.“

Вакако беше изтощена. Всичко тук преливаше от здраве и я уморяваше — и видът на незрелите твърди мандарини, и ярката светлина на силното слънце, прозрачно като парафин, и виковете на селяните.

„Да направим бързичко нещо за гощавка, та да отпразнуваме това всички заедно!“

Цуне хвана Вакако с ръка, изцапана с кръвта на насекомите каигара-муши — допреди малко беше чистила мандарините от тези насекоми, които пият соковете им. Ръцете на Вакако бяха студени.

Цуне долепи устни до челото на Вакако, за да провери каква ѝ е температурата, както често правеше, когато Вакако беше малка. Челото ѝ беше топло.

„Да не би да си ранена? Я да видя!“ — и Цуие заопипва с две ръце тялото на Вакако.

„О, Цуне-сан — обади се пак бабичката, — бомбата, дето падна сега, е такава, че и да нямаш рани, пак умираш, всички ще умрат. Трябва да побързаш да я заведеш при доктора.“

„Да, така ще направим. Вакако, да отидем при стария лекар в селото. Каквато и рана да има човек, той може да я излекува.“

Вакако поклати отрицателно глава като упорито малко момиченце. Искаше ѝ се час по-скоро да влезе в родния дом, покрит с дебел сламен покрив, постоянно продухван от студените северни ветрове, които идват откъм морето. Беше прекарала три дена и три нощи в опожарената равнина, беше спала върху горещата земя и сега копнееше да се докосне до дебелиите грапави дъски на родната къща.

Вакако тръгна надолу по мандариновия хълм, в посока, обратна на пътя за болницата.

„Вкъщи ли искаш да отидем? Тогава да вървим по-бързо, а, Вакако!“

Ще се върнат вкъщи и тя ще изкъпе Вакако с вода от кладенеца, ще изтърка добре цялото ѝ тяло. Ще измие следите на страшната атомна отрова с бистра вода, извлечена от дълбините на земята. Същата кладенчова вода, в която беше къпала Вакако като новородена.

Вакако се беше родила призори в един августовски ден. Докато я къпеха за първи път, навън се развиделя, от светлината тя зажумя и заплака силно, с цяло гърло — потънала в спомени, Цуне върви след Вакако и се моли смъртта да пощади детето ѝ. След тях, предвождани от бабичката, вървят на шумна тълпа селяните, зарязали работата.

Внучето на бабичката, Шиге, подскача около Вакако и ѝ досажда: „Вака-чан, беше ли те страх? Беше ли те страх?“ Вакако леко поклаща глава, когато Шиге с блеснали очи я пита: „Беше ли те страх?“

Без да разбира смисъла на това, което пита, Шиге продължава да бърбори. Вакако се чуди какво да му отговори. Шиге си мисли, че е било страшно, както когато пада гръм, но в същност ужасът беше толкова огромен, че човек не може да го осъзнае изцяло.

Щом се е върнала без нито една рана, значи Вакако наистина има късмет и боговете я закрилят. Жителите на селото се отправят към хълма, на който се намира домът на Вакако, вдигайки врява като в празнична вечер.

Между хълмовете с мандаринови дръвчета има малки оризови полета. Хората вървят по пътеката, покрай участъците, засадени с ориз.

В селото имаше много зелена трева. Летните треви, избуяли покрай пътеката, които растяха и в селото, миришеха на нещо тръпчиво и влажно. Мирисът им се долавяше навсякъде и на Вакако ѝ се струваше, че това е същият мирис на горена човешка плът, който вятърът разносяше по стърнищата на опожарената равнина.

„Мамо, мирише на оная бомба“ — каза Вакако на Цуне, запушвайки носа си. Бабичката, която се беше присъединила незабелязано към тях и сега вървеше редом с Вакако по тясната пътека, рече: „Май мирише на пелин? А Вакако-сан като че ли е нещо нервна“ — и се засмя с беззъбата си уста.

„Щом Вака-чан се е спасила, сигурно дълго ще живее“ — подхвана разговор един човек, който вървеше зад тях и държеше Шиге за ръката. „Дано те чуят боговете, та да живее дълго като нея“ — отвърна Цуне и кимна с глава към бабичката, но като гледаше безкръвното лице на Вакако, душата ѝ се изпълваше с тревога.

Най-сетне Вакако се върна в родната къща и се отпусна уморено на прага.

Лъснатият с оризови трици под студене и Вакако чувствава облекчение при допира с него, понеже цялата гори. По нея няма рани, но ръцете и краката ѝ тежат като след тежък, изнурителен труд, главата ѝ сякаш е пълна с олово. Вакако отпусна натежалата си глава на пода и при това отвори леко уста, стана ѝ по-добре, понеже като лежеше с отворена уста, не чувствуваше тъй болезнено умората, сковаваща долната ѝ челюст.

„Зле ли ти е, Вакако? Може малко да поспиш“ — ѝ каза Цуне.

„Нека, нека да поспи. През това време сигурно и Йо-чан ще се върне. Трябва и тя да е останала жива, а, Вакако?“ — се намеси и бабичката, гледайки Вакако с подути очи.

Устните на Вакако неволно трепнаха и тя погледна Цуне. Когато тя попита за същото. Вакако сведе поглед.

Селяните се тълпяха на входа, чакаха и те Вакако да каже нещо и не откъсваха очи от лицето ѝ.

„Дайте ѝ да си почине малко, уморено е детето“ — се обърна към тях Цуне и като подкрепяше рамото на Вакако, се взря в лицето ѝ, опитвайки се по израза ѝ да разбере какво се е случило между нея и Йоко в града.

„Защо не кажеш за това, дете те попита бабата?“ — подхвана Цуне, докато опъваше мрежата против комари в стаята, от която през двора се виждаше морето. „Каквото и да е, кажи го.“ Йоко и Вакако работеха заедно с другите мобилизирани ученици в един завод. Щом работят заедно, значи, тя не може да не знае какво се е случило. Но тъй като страхът от ужасите, предизвикани от новата бомба, вече е завладял хората от селото, щом не знаеш — това си е. Те питат, защото като си го кажат на глас, това ги успокоява.

„Да не би Йо-чан да е... загинала?“

Вакако лежи, завита презглава с една лятна завивка, и мълчи. Да каже нещо, значи да ги утеши, а тя няма какво да каже нито на майка си, нито на другите.

Последните четири дена, прекарани в град Н., като пропасть разделят Вакако от хората, които могат да си говорят весело, ей така, без да ги мъчи нещо в душата, за това, как мирише пелинът край пътя.

„Поспи си малко“ — ѝ казва Цуне, гладейки я по косите, и Вакако веднага затвори очи.

Мислено се връща в гр. Н., откъдето е дошла преди няколко часа. Тя не смята, че е постъпила предателски към Йоко там, на онзи хълм, където бяха избягали. Но хората от селото не само няма да я разберат, а ще я осъдят, ако им разкаже това, което се случи с Йоко.

Това могат да разберат само тези, които са били в завода по същото време. Но времето отминава, ужасното огнено кълбо вече го няма и остава само доброто и злото. Когато всички подробности от оня ден избледнеят и останат само фактите, какво ще стане тогава с Вакако?

А сега тя срещна майката на Йоко Йоши в горичката на мандарините. Йоши беше облечена в черни шалвари. Когато тя каза, че ще отиде да търси Йоко, Вакако ѝ отговори, че сигурно Йоко е избягала в планината.

Сигурно е избягала — но Вакако знае, че не е вярно. Може да е избягала сама, значи трябва да е жива, нали?

Очите на Йоши се изпълниха със сълзи. Вакако кимна утвърдително с глава. В опожарената равнина тя беше видяла сълзи в очите на много хора и тези сълзи бяха лепкави, като сълзите на морските костенурки.

Йоши ридаеше и сякаш щеше да удави в сълзите си и Вакако. Вакако не ѝ каза истината. Те бяха избягали двете с Йоко в една планина в покрайнините на град Н. Там умря Йоко.

„Ако има големи рани от изгаряне, ще ѝ занеса лекарство. Дали трябва да се превързват такива рани?“ — не я оставяше на мира Йоши, а Вакако, стараяйки се да не срещне погледа ѝ, отговаряше, като поклащаше глава: „Не зная.“

В деня, когато падна атомната бомба, времето в град Н. беше хубаво. Беше топъл ден. Заводът, един голям завод за производство на оръжие, в който работеха Вакако и Йоко, се намираше в покрайнините на града.

Говореше се, че в този завод се произвеждат торпеда, но никъде вътре Вакако не беше видяла кръгли или заоблени предмети, които да ѝ напомнят торпедо. Ще загубим войната, казваха работниците и небрежно подсвирваха, няма вече материали за оръжие в Япония.

Точно по това време Вакако и нейните приятелки стояха в един ъгъл и си приказваха, понеже нямаха какво да правят.

Някакъв работник, строго следящ дисциплината, който явно също бездействуваше, ги забеляза веднъж, че си приказват, и обади за това на майстора. Майсторът тутакси довтаса и им заповяда да лъскат стъклата. Той беше еднорък, загубил едната си ръка в японско-китайската война, и много се гордееше с това. „Веднага започвайте да лъскате!“ — изкомандува той. Всеки ден миеха тези стъкла.

Прозорците в завода, а те бяха много, вече светеха от чистота.

Тоя ден майсторът не беше в цеха — нещо, което рядко се случваше. Вакако и Йоко си приказваха, обърнаха гръб на идеално измитите прозорци.

Йоко, обута в пъстри шалвари на точки, стоеше с гръб към най-широкия от заводските прозорци. Дебелината на стъклата беше 3 сантиметра, с което майсторът също много се гордееше.

Лятното слънце проникваше през прозореца и наполовина осветяваше лицето на Вакако. Вакако не издържаше на силно слънце, то я заслепяваше. Когато тя се премести в сянката на един бетонен стълб по-настрана от светлината, навън през прозореца се мярна нещо бяло.

„Облак ли е това?“ — попита Вакако. Край тях мина майсторът, тракайки с дървените си обувки, като носеше консерва, и рече: „Прилича на парашут.“

Заводският часовник, който закъсняваше всеки час с по една минута, удари единайсет. Едноръкият майстор обича точността и сам го сверява сутрин, щом дойде на работа. Този ден часовникът така си и остана, без някой да го свери.

„Още малко и ще стане обед. Аз си нося ориз с яйца“ — Йоко много обича тамаго-яки, пържени яйца със захар.

Изглеждаше, че Йоко няма намерение да чака, докато стане обед, защото тя отвори кутията, която стоеше на масата, и се усмихна, вдъхвайки миризмата на увитата вътре храна.

Бялата сянка, която се появи навън, се отрази в белите ѝ здрави зъби и изведнъж рязко се разлюля.

В един миг прозорците блеснаха с ярка виолетова светлина. Вакако мислеше, че мълниите се очертават за момент в небето като рязък контур, насечен подобно на хребета на планината Цуруги, след което веднага угасват. Когато беше на пет години, видя веднъж точно такава мълния над мандариновия хълм, тя остро блесна, съвсем както рисуват на картините. И над морето падат такива мълнии. Но светлината, която сега озари прозорците, беше по-различна. Тя обхвана веднага цялото небе. Беше някак обемна и нейната плътност се усещаше физически, не беше нещо безплотно и безтегловно, както Вакако разбираше светлината.

Стъклата на прозорците се натрошиха на дребни парчета, заедно с тях се начупи като мозайка и светлината и безброй парчета стъкло се

забиха в гърба и раменете на Йоко, която беше паднала по очи.

Стъклените парчета се посипаха като град от стрели, срещу тях подобно на вихрушка се издигаха и затанцуваха във въздуха металните отпадъци, които бяха осеяли пода. Стълбът се откъсна от тавана и се сгромоляса, а на неговото място зейна черна дупка.

Вакако улови ясно всичко, което се случи в този единствен миг. Очите ѝ сякаш бяха се превърнали в плосък, въртящ се с невероятна бързина калейдоскоп.

Наистина ли това ставаше в действителност, това, което връхлетя върху Вакако, или беше сън? В общия хаос беше невъзможно човек да се ориентира, но тя ясно долови лекото хрущене, с което парчетата стъкло се забиха в гърба на Йоко, разкъсвайки кожата.

Същия сух звук издават хартиените цветя, когато шумолят и танцуват във въздуха под есенното слънце по време на спортния празник.

Йоко винаги получава първата награда, червена панделка и все се кара на Вакако: „Пак ли си последна? Ама че си загубена, Вакако!“ Постоянно я ругае, задето не я бива в бягането. В такива минути лицето на Йоко добива тържествуващо изражение.

Същото това лице сега ѝ се мярна под дъжда от стъкла, странно разкривено. „Помощ!“ — крещеше Йоко. Вакако гледаше Йоко, чиито уста, сковани в спазъм, напомняха тъмна яма, и нейните устни се разкривиха в конвулсивна гримаса.

Вакако беше затрупана под развалините на завода.

Под краката ѝ припламват огънчета, изглежда, че започва пожар. „Ей, помогнете! Няма ли кой да помогне!“ — от развалините изпълзя един човек, като опипваше с ръце камъните пред себе си и търсеше опора в бетонните блокове.

Пръстите му напипаха някакъв отвор.

От пролуката излиза струйка дим, въздухът около Вакако трепти. Това е единствената пролука, през която може да се избяга оттук.

Вакако дръпна силно човека за краката и започна да го моли: „Помогнете ми, чичо!“ Човекът я ритна по рамото с косматия си крак, обут в гета. Но Вакако не го пускаше.

Човекът изхлузи гета от крака си и с назъбената част на подметката — груба, явно, ръчно направена — удари крехкото рамо на Вакако. Костта изпращя.

Човекът с мълниеносна бързина изчезна от погледа на Вакако. Когато тя осъзна, че никой няма да ѝ се притече на помощ, направи като него. Опипвайки с ръце развалините, започна да си проправя път към пролуката. След малко разбра, че е вече навън.

Наоколо бушува огнено море. Горещият вятър пърли косите ѝ. Той боботи като земен тътен, всичко наоколо е застлано с пелена от дим и сред дима се движи някаква фигура.

Изглежда, беше ученичка, малко момиче с дълга коса. Вакако се затича след отдалечаващата се човешка фигура.

Вакако не си спомня точно от кое място на разрушения завод беше изпъзляла. Когато се измъкваше, някой я хвана за глезена. Пет пръста упорито стискаха крака ѝ, докато тя се опитваше да се измъкне и да избяга — това си го спомняше ясно.

Вакако ритна ръката със страничната част на обувката си, както бяха ритнали преди това нея самата. Влажните дълги пръсти се отпуснаха един по един, освободиха крака на Вакако и огънят ги погълна.

Тази ръка със сплетени пръсти ѝ напомня ръката на Йоко.

„Като чули монахинята да вика, ученичките от училището на духовната мисия се притекли на помощ. Сградата вече горела и монахинята им извикала от развалините на църквата: «Не влизайте тук, бягайте по-скоро, колкото можете!» Дрехата ѝ вече се била подпалила. Ученичките избягали, като плачели по пътя... Представяте ли си? Горкичката, какво ли ѝ е било! И толкова млада!“

Вакако чува гласа на бабичката от съседната стая.

„Свят човек е била монахинята“ — казва Цуне и подсмърча. На лицето на Вакако се появява слаба усмивка. „Измислица е това“ — мърмори си тихо Вакако. Това, дето го разправя бабата, е красива приказка, само че в нея няма и капка истина. Тогава град Н. за един миг се превърна в царство на мъртвите — взрив, който застла всичко с бял дим, досущ като във фантастичните приказки. Малцина са тия, които избягаха от смъртта. Кой ще вземе да се връща назад, за да спасява някого? Хората нямаха нито минута, за да мислят за другите.

Вероятно споменът за гибелта на монахинята е преследвал момичето, видяло с очите си как загива тя, без да ѝ се притече на помощ, после то разказало тази история на близките си, като я украсило с измислени подробности. Сигурно то самото си е повярвало

на собствените си съчинения. И ето, същата тази украсена с измислици история кара бабичката да се вълнува, разплаква Цуне и ще заплаче още много други хора, които ще я слушат.

С течение на времето лъжата е проникнала в плътта на момичето и то ѝ е вярвало все повече, започнало да я приема за истина. И тогава навярно то се е освободило от призрака на спомена за монахинята.

Дали няма и Вакако да разкаже на бабичката и на Цуне някой ден една измислена история за това, което се случи с Йоко, в изгоден за нея самата вариант така, както излъга, без да иска, майката на Йоко. Тогава ще може да забрави за Йоко.

Дано този ден дойде по-скоро.

И Вакако вече не се възмущаваше от лъжите, които разказва бабичката — сигурно именно така е било, си мисли тя.

Когато видя изкривеното от страдание лице на Йоко под дъжда от стъкла, тя беше обзета от състрадание.

Вакако не може да разбере какво става с нея. Може би на човека изобщо е присъщо да се колебае, да се лута между крайностите.

„Бабата много се тревожи за Йо-чан, дали е жива“ — казва тихо Цуне, открехвайки фусума.

„Ако наистина се тревожи толкова, да отиде да я търси. Защо не тръгва? Тогава по-добре да мълчи“ — сигурно бабичката сега си пие спокойно чай и разсъждава какво ли е било онова огнено кълбо.

„Ама тебе никой за нищо не те обвинява, защо се сърдиш?“ — Цуне не разбираше защо Вакако е толкова рязка.

Боейки се да не изгуби момичето с дългите коси от погледа си, Вакако се затича, колкото ѝ позволяваха силите, но краката не я слушаха. От време на време момичето, като се олюляваше, изчезваше сред пламъците. В такива моменти гърбът ѝ блестеше в различни цветове като хамелеон. Когато огънят придобиваше червен оттенък, гърбът ѝ изглеждаше червен, а късите сини пламъци, признак, че огънят поглъща жива плът, му придаваха хладен синкав блясък.

Вакако тича напред и се чуди защо ли гърбът на момичето излъчва светлина. Постоянно се препъва в трупове, пада върху мъртви хора, току-що изпуснали последния си дъх. Телата на умрелите бяха

меки, плътта, все още еластична, не беше загубила сили да се съпротивлява.

Вакако винаги се е страхувала от трупове. От вида на мъртвото месо и миризмата ѝ прилошава и тя започва веднага да повръща.

Но сега, когато я обкръжаваха безброй трупове, тя не изпитваше страх. Свикна и с допира на мъртвата плът.

Когато кракът ѝ се допираше до тялото на мъртвец, тя дори можеше вече да различава дали това е мъж или жена, млад човек или старец.

Ако плътта е богата и кожата е мека, значи, това е труп на младо момиче. Общо шестнайсет трупа. Мъже, старци — костите са твърди, по-малко месо — всичко девет. Вакако тича, като несъзнателно брои на пръсти труповете. Не изпитва никакво съжаление към мъртвите.

Вакако се препъна в нещо и помисли, че това е обикновен труп, но се стъписа, когато човекът вдигна очи към нея и промълви със слаб глас: „Дайте някакво лекарство!“ Тя застина на едно място и дъхът ѝ пресекна от уплаха. Този човек, явно вече в обятията на смъртта, мъртъв 90 процента, иска лекарство — упоритостта, с която той се беше вкопчил в живота, я накара да се вцепени. Вакако се отдръпна от все още живия мъртвец и побягна.

Слънцето освети гърба на момичето, което тичаше пред нея, димът поляка се разкъсваше.

Вакако стоеше в подножието на планината, определена за убежище в случай на опасност.

Ако нещо се случи, всички да се събират в планината.

Сутринта на оня августовски ден, преди да падне бомбата, учителките за пореден път строго предупредиха момичетата, че сборният пункт е в планината. Там ще се срещнат. Вакако беше тичала с всички сили, за да дойде в планината.

Потъналата в зеленината на криптомериите планина с полегати склонове сега гореше, кълба дим се издигаха в небето. Там би трябвало да работят някои от съученичките на Вакако.

Скривалището, в което се криеха момичетата, беше изкопано как да е и от тавана му постоянно капеше вода. Тя се задържаше на пода, нивото и се покачваше и стигаше до коленете, две-три момичета я

изгребваха със съдове от бакелит. Наблизо трябваше да има и ученици от други училища, които също работеха в планината.

Поне един сигурно се е спасил, но ако е така, положително ще я повика, като я забележи.

Вакако вървеше покрай възвишението. Когато извървя половината път, видя пред себе си малка рекичка, не по-широка от два метра.

В реката имаше водорасли, те създаваха усещане за прохлада, което странно не съответствуваше на опожарената околност. Вакако почувствува жажда. Покрай реката имаше много хора, по тях висяха обгорели дрипи, прикриващи полуголите им тела, изцапани е кръв и кал, те пиеха вода, скупчили глави над реката. Всички лежаха на земята по корем, с надвесени над реката лица, с разкрячени крака и пиеха вода.

Струваше й се, че вижда пред себе си огромна стоножка, като реката беше туловището, а хората — краката, зрелището действително напомняше някакво многократно питомно животно.

Вакако усети, че гърлото й е пресъхнало.

Добра се до една пролука в редицата от човешки тела, легна като другите по корем и започна да пие.

Водата е топла, мирише силно на мъх. Вакако не е яла нищо на обед и изпитата вода натежава в празния й стомах. Вакако пиеше унесено и изведнъж усети пръстите на човека до нея, които се докоснаха до лицето й. Когато тя хвана пръстите му и го погледна, човекът — оказа се, че главата му е бръсната като на монах — трмаво се преобърна и падна във водата.

Човекът лежеше с отворени очи, той беше мъртъв.

Дъното на реката е плитко, водата залива застиналите му очи и тече по-нататък. Той изглежда на около трийсет години, сигурно е баща на семейство, има жена и деца. Сега беше само някакъв предмет, малка преграда на пътя на спокойно течащата вода.

Вакако погледна отново реката.

Тя по нищо не се отличаваше от онази, която тече през опожарената от атомния взрив равнина. Казват, че в момента на взрива водата в реката закипяла, повърхността се покрила с мехури, някои от които достигали височина двайсет-трийсет сантиметра над водата.

Това траяло един миг, след което водата продължила да си тече спокойно, както преди.

Спомените връщат Вакако в миналото.

Тя е ученичка в началното училище. От една година семейството ѝ живее в един град в Китай.

Градът е построен в английски стил, от къщи от червени тухли, наредени в прави улици. През града тече река, нейните жълти води буквално преливат от бреговете. Реката е пълноводна, дълбока, не може да се стигне до дъното ѝ.

Вакако обичаше тази жълта река и често се разхождаше по брега заедно с прислужницата Ама.

Ранна лятна утрин. В леката мъгла, стелеща се над реката, като в сън изплува малка лодка, подобна на бяло зайче с щръкнали уши.

Отгоре по реката се чува параходна сирена. Това е патрулният полицейски кораб, който прави всяка сутрин обход.

Едно, две, три — брой Вакако, сочейки с пръст кърмата на кораба. Тя брой трупове на удавниците, изпънати на кърмата и завързани с въже. Те са застинали в различни пози — някои са с вдигнати нагоре ръце, като че ли молят за помощ, други в предсмъртния миг сякаш са се опитвали да литнат, борейки се задъхано с вълните, и сега лежат с широко разкрасени крака. Порят водите удавници, расичайки вълните с глави, с вирнати нагоре издути кореми.

Вакако пита: „Ама, кой от тия хора си избираш?“ Ама не иска да участвува в играта: „Трупове не са хора, госпожице, а предмети.“

Мъртвите са лишени от лекотата, с която плуват живите, те се носят надолу по течението и променят колорита на реката също като в пейзажната лирика. Носят се забързани, като че бързат нанякъде, за да си възвърнат живота, и жълтата река заедно с тях представлява една съвсем спокойна картина. Те се връщат в природата, в земята, като се сливат с естествения, умиротворен пейзаж.

Смъртта покоси хиляди човешки живота в опожарената равнина, но тази смърт нямаше нищо общо с умиротвореното връщане към природата.

„Вакако, ти ли си!“ — извика един момичешки глас. „Това съм аз, Йоко!“ — и Вакако долови приближаващи се стъпки. Крачолите на панталоните на момичето бяха раздрани от колената надолу, месото ѝ на няколко места беше разкъсано, сякаш някой го беше човъркал с лъжица. Краката ѝ бяха покрити с рани. Олюлявайки се, Йоко падна на земята по очи. Гърбът и блещукаше. Пожарът е изгорил блузата ѝ и гърбът е целият надупчен с парчета стъкло. Стъкленият прах, който се е забил в месото около парчетата, прилича на мозайка. От дишането парчетата стъкло мърдаха. Сигурно я болеше, защото тялото ѝ беше напрегнато и тя сдържаше диханието си.

Това ли е предишната Йоко? Онази цветуща Йоко, безгрижното момиче, което ѝ предлагаше да опита нейния обяд и така се радваше на своя ориз с пържени яйца?

„Виж какви рани“ — каза Йоко на местния диалект, нещо, което беше забранено в училище, и показа на Вакако израненото си тяло. „А ти не си ранена, нали?“ — и тя бързо се изправи.

Така беше наистина, но Вакако премълча. Без да се помръдне, Йоко добави, като само кимна с глава към Вакако: „Бих искала да ти дам половината от моите.“

Работеха в един и същи завод, а ето че Йоко беше покрита цялата с рани, а по тялото на Вакако нямаше нито една рана, нито едно парче стъкло. Сигурно в това ѝ е бил късметът, че току преди взрива се беше скрила в сянката на дебелия стълб.

Случайността спаси Вакако и това, изглежда, дразнеше Йоко.

Йоко има по-привлекателни черти от Вакако и е по-умна от нея.

Вакако превъзхождаше Йоко само по линията на произхода, защото баща ѝ е кмет на селото. Но семейството на Йоко е по-заможно.

Що се отнася до миканите, семейството на Йоко е в по-благоприятно положение, понеже слънчевите лъчи по-дълго огряват техния участък. Мандарините им са повече и са по-оранжеви на цвят. Но тези на семейството на Вакако са по-сладки.

На Йоко ѝ вървеше повече във всяко едно отношение. Но в решителния миг на схватката между живота и смъртта везните натежаха в полза на Вакако. Както в случаите, когато възниква трудна ситуация, ако се налага да бъде предпочетен единият от двама души и тогава селяните взимат решение, изхождайки от това, кой от двамата е

от по-знатен род, поставяйки на първо място знатността, предрешена още преди човек да се роди — така реши и съдбата, като предпочете Вакако.

Двете момичета подвиха колене и седнаха на брега на реката, без да разменят повече нито една дума. Четири-пет часа са изминали, откакто падна бомбата. След още един час слънцето ще залезе зад планината и в град И. ще настъпи първата нощ след бомбардировката.

Мракът вече обгръща земята, застила я, сливайки в едно купчините трупове. Вакако през деня постоянно се препъваше в телата на умрелите, докато бягаше, но с настъпването на тъмнината мъртъвците, които беше броила на пръсти, сякаш започнаха да оживяват. Вакако беше получила една цицина на челото от падане, когато бягаше по пепелището, и сега изведнъж се уплаши от мъртвите, в мрака те ставаха още по многобройни.

„Хайде да притичаме до някое място, където има хора“ — предложи Вакако, като се изправи. „Уморих се от тичане“ — каза със слаб глас Йоко и като погледна нагоре към Вакако, добави: „Искаш ли да избягаш оттук? Можеш да избягаш и сама.“

„Нека да избягаме заедно“ — Вакако почувствува буца в гърлото си.

Дали онези бели пръсти са били на Йоко? Ръката с дългите пръсти, която тя така жестоко ритна, е била ръката на Йоко.

Йоко нищо не спомена за това, само моли Вакако да избяга сама. Това е нейното своеобразно отмъщение, прикрито, но все пак отмъщение.

Но нима някой би могъл да постъпи другояче в онзи момент — ако Йоко беше на нейно място, едва ли и тя би имала желание да се занимава с другите.

Тя умоляваше Вакако да избяга сама. А нали преди малко Вакако с очите си я видя да бяга по-бързо, отколкото бягаше самата Вакако.

Точно така е. Гърбът, който си менеше цвета, е бил гърбът на Йоко. Тоя гръб беше следвала Вакако по време на бягството си. Значи, Йоко е изскочила малко преди нея от разрушеното здание.

Вакако е имала късмет, като се е прислонила до дебелия стълб и той я е прикрил, но затова пък това стана причина тя да се окаже затрупана сред развалините, докато Йоко, макар и обгорена, е имала възможност по-лесно да се измъкне оттам.

Онази бяла ръка не е била ръката на Йоко. Вакако е ритнала някого другото. Както и да било, зарязала е един човек сред пламъците, но станалото си е станало.

Вакако почувствува, голямо облекчение.

„Ако ще бягаме, заедно да бягаме“ — поглади тя изцапаната с кръв коса на Йоко. Може би защото беше ранена, на Йоко очите ѝ се затваряха.

„Да идем по-близо до огъня“ — каза тя, като пое протегнатата ръка на Вакако и се надигна.

„Студено ми е.“ — тракайки със зъби, тя сграбчи ръката на Вакако като малко дете.

Над морето, над земята, над планинските склонове царствуваше залез.

„Какво голямо водно конче“ — чува се гласчето на Шиги.

„Искаш ли да го хванем?“ — му предлага един човек от селото. Детето кимва. Минава вече втори ден, откакто Вакако се е завърнала. Тя стои на двора и гледа водното конче. Насекомото, размахвайки сребристи крила, се приближава към двора на Вакако.

Човекът, който разговаря с Шиге, е обут в панталони, на врата му е навита кърпа, сигурно влажна, защото от нея се издига пара. Селото е закътано навътре в планината и В-29 тук не са долитали.

Хората знаят за трагедията ма град Н. от слуховете, но за войната те сега са забравили, защото се наслаждават на багрите на морския залез.

Шиге също е обут в панталони.

„Шиге, донеси една мрежа!“

„Ей сега“ — четиригодишният Шиге се затича по склона, въртейки малкото си задниче, да търси мрежа за водното конче.

Шиге е палавник, постоянно препуска покрай реката и по хълмовете, обут в неизменния си панталон.

„Уф“ — въздъхва той, като протяга на човека мрежата и застава с ръце зад гърба, изпъчил коремче, в очакване да му хванат водното конче.

„Ти трябва още гол да ходиш. За какво са дрехи на децата“ — подкача го човекът, като взема мрежата. Шиге се смее, оголвайки

белите си зъби.

„А риба с нея може ли да се лови, а?“ — пита той.

„Дали риба или водно конче, все е едно и също“ — човекът хваща мрежата в лявата си ръка, с дясната я оправя и като изнася десния си крак една крачка напред, хвърля мрежата нагоре.

„Чичо, а как става това с мрежата?“

„Ето — оппа!“ — викна човекът и мрежата очерта ветрилообразна дъга във въздуха.

Мрежата, изплетена от тънки конци, лети към залеза, бързо се разтваря и пада на земята, хващайки водното конче в плен.

Сребърните крила на насекомото мърдат в мрежата като малка рибка.

„Ако мрежата беше желязна, сигурно щеше да го заболи, нали, чичо?“ — пита разтревожено Шиге.

„Дали ще го заболи, питаш! Ей, бързо!“ — Шиге подскочи към мрежата като щурче.

Червеното водно конче, което се бяхти в мрежата, изопва малкото си телце като струнка и Вакако затваря очи. Не иска повече да гледа как живо същество се разделя с живота.

„Йоко е умряла!“ — чува тя гласа на Йоши да се смесва с шумните възклицания на Шиге.

Вакако е спала около пет минути. И в стаята, и навън е вече тъмно, залезът е отстъпил място на мрака. Шиге все още се мъчи да освободи водното конче от мрежата.

Насекомото, останало без сили, литва нагоре, но пада обратно на земята.

„Помолете се на Буда!“ — това е гласът на бабичката, която пак седи в съседната стая. Чуват се стъпки, някой ходи по пода.

„На Буда?“ — Вакако се надигна от постелята.

„Тук ли са докарали трупа на Йоко?“ — се пита тя и затаила дъх, се втрещва към другата стая. Защо са я пренесли чак дотук, нали домът на Вакако е на хълма, а Йоко живее в долчинката, там е тяхната къща.

Какво ли е замислил Йоши? Дали не е дочула нещо отнякъде за срещата на Вакако и Йоко в град Н.?

„Стига, бабо, аз нали специално докарах тук Йоко, понеже знам как Вака-чан се безпокоеше за нея. Йоко може да отвори очи поне за

малко, за да я види. Пък и Йоко никак не се е изменила в лицето, нали я знаеш, бабо, тя си е същата.“

„Е, да, тя е късметлия..., хубавите момичета стават още по-красиви, като се превърнат в Буда. Йоши-сан, дай да я видя!“

Но Йоши казва с решителен глас, след като мълчи известно време: „След като умряло детето, червеите са проявили тялото ѝ, затова аз я намазах с вар, та да не изгние съвсем. Цялата няма да я покажа.“

„Червеите ли са я яли, Йоши-сан? Ех, не е само нея да са я яли, ами всички, които са умрели в града.“

Като сдържаше укоризненото си чувство към бабичката, която беше така безчувствена, Цуне каза: „Йоши-сан, ти наистина много си се изморила, докато стигнеш дотук. Ей сега ще събудя Вакако“ — и тя откряна фусума. В съседната засенчена стая гореше лампа заради въздушните атаки и в осветения кръг Вакако различи бялото лице на Йоши с прибрани на кок коси. Тя беше облечена, както и преди, в момпе^[1], над което беше сложила бяла връхна дреха и белият цвят подчертаваше строгостта на лицето ѝ.

Малко по-встрани, върху дъска, покрита с бяло платно, лежеше трупът на Йоко.

Вакако зарови лице в постелята.

„Е, Йоши-сан, дай на старата жена да погледне Буда. Много ми е жал на мене за Йо-чан. Само Вака-сан остана жива, а колко щеше да е хубаво, ако и двете бяха оцелели. Да можеше, бих ѝ дала моя живот, аз съм вече стара, ех!“ — говореше бабичката, като се приближаваше към трупа на Йоко, поставен върху дъската. По едно време тя погледна към Вакако.

Бабичката така се развълнува от смъртта на Йоко, че се разплака. В селото рядко се случваше някой да умира — един-двама за десетина години. Умираха малко хора, предимно старци. Беше дошъл и редът на тази бабичка. Тя се страхуваше от смъртта, всеки ден очакваше да умре, а ето че четиринайсетгодишната Йоко беше умряла преди нея.

Като скърбеше за смъртта на Йоко, на бабичката ѝ се струваше, че смъртта е взела този път жертвата си, така че нейният собствен край се отдалечаваше и тази мисъл сякаш я успокояваше.

Макар да ронеше сълзи, това сигурно беше преструвка. Поне така смяташе Вакако.

От онази сутрин, когато Вакако се върна вкъщи, след като избяга от града, бабичката постоянно седеше у тях. Повтаряше непрекъснато „Слава богу, че Вака-чан е жива и здрава“, а в същност се старееше да открие по нея някакъв признак на скорошна смърт, необичайна бледност на кожата или нещо друго. Смъртта може би вече дебнеше и Вакако.

Селяните посрещнаха завръщането на Вакако като празник, може би така ще я изпратят и на последния ѝ път.

„Както ти ми каза, Вака-чан, така беше — намерих Йоко в оная падина на хълма. Лежеше сама, мъртва, с подвити колене.“

Тялото на Йоко се беше вдървило, приличаше на бъчва под бялото платно.

„Вака-сан ли ти каза? Значи Вака-сан е знаела. Е, да, нали заедно са избягали на оная планина, та тя ти е казала“ — рече бабичката, като надникна през фусума.

„Кой ти каза?“ — запита Цуне с рязък глас.

„Кога, вчера ли? Преструвала си се, или наистина вчера си била забравила, а днес си си припомнила, така ли е?“ — бабичката обърна въпроса на Цуне в друга посока.

„И ти ли си я питала, Йоши-сан?“ — се обърна към нея Цуне, но Йоши не ѝ отговори.

„Като прегърнах Йоко и я вдигнах от земята, червеите, които бяха на гърба ѝ, полазиха по коленете ми..., започнаха да лазят по тялото ми, взеха ме за тяхна играчка. Също като Йоко“ — и тя поглади платното, което покриваше вдървения труп на Йоко. Бабичката рече: „Червеите са си червеи, Йоши-сан, нали знаеш, и те са живинка. Ех, дълга беше войната.“

Дали някой е видял това, си мисли Вакако, като си спомня какво се беше случило тогава. Само онзи мъж, в който се беше спънала, беше жив — единствено той сред всички, които лежах наоколо.

Той също беше наполовина мъртъв. Помоли за лекарство, но без да чака отговор, затвори очи. И той може би е бил от село, сигурно е умрял, преди да настъпи нощта. Никой друг не го беше видял, освен Вакако.

След това — Йоко. Но Йоко е умряла по-късно и тя не може да каже нищо на Йоши и на бабичката. За това никой нищо не знае.

От ден на ден Вакако отслабваше все повече, силите я напускаха. Кожата ѝ ставаше все по-бледна, под очите ѝ отчетливо се виждаха кръвоносните съдове като лилави бръчици.

Опитва се да каже нещо и мъчително мърда шията си, но от устата ѝ не излиза нито звук. Старият селски лекар я прегледа, но единственото, което той препоръча, беше да ѝ дават пресни плодове.

Към края на лятото Вакако можеше само да лежи с изпънати покрай тялото измършавели ръце и да гледа тавана.

„Какво виждаш там?“ — я попита Цуне, като видя как се е втренчила в тавана. „Шарките на дървесината — ѝ отговори Вакако — те ми напомнят Йоко.“

След половин месец по ръцете на Вакако започнаха да се забелязват малки червени точки, които приличаха на ухапвания от комари.

Когато Цуне разчопли една точка, без сама да знае защо, с края на нокътя си, връхчето се отдели и отвътре се показа малко косъмче, в корена му имаше зърно гной. За да не уморява Вакако, Цуне сама се опита да изчовърка още едно.

Показа се още едно тънко косъмче като бурен със загниващи корени, което имаше в основата си малко гнойно зрънце.

Хората, които се завърнаха живи на село след бомбардировката в град Н., бяха също подложени на въздействието на бомбата от нов тип, при тях започваше загниване на раните и порите на кожата, което несъмнено ставаше причина за смъртта им.

Нито едно лекарство не е в състояние да предотврати тази смърт — така смяташе и старият селски лекар. Той разбираше, че положението на Вакако е безнадеждно.

Цуне само гледаше как Вакако постепенно умира. Наоколо започнаха да се събират рояк мухи, усетили миризмата на загнояващата кожа. Цуне пропъждаше мухите, които кацаха по Вакако, и не се отделяше от нея нито на една крачка.

Цуне се измъчваше, че не може повече нищо да направи за нея.

Двете се изкачиха на планината, както беше уговорката с учителката. Пожарът беше изгаснал, но от обгорелите дървета

продължаваше да се издига лилав дим и горещият въздух им се стори някак особен. Изглеждаше, че Йоко много я мъчат болките в гърба, защото тя все се спира и стене: „Ох, че боли!“

Вакако забеляза една нова вдлъбнатина, зейнала в склона на планината, който до вчера се издигаше плавно.

Вдлъбнатината се намира от северната страна на възвишението, там земята е влажна. Вакако седна с подвити колене, като опря гръб на стената от пръст, която обграждаше вдлъбнатината, за да разхлади кожата си.

Йоко седна до нея, без да се опира в стената от пръст, веднага я лъхна земната прохлада. Скоро ще настане вечер, двете седят в една и съща поза, с подвити колене, и умората постепенно ги напуска. Това е поза на пълен покой, при която гърбът не е така напрегнат и изправен.

В планината е тихо. Вятър подухва в падината. От другата страна се чува шум — нещо се търкаля по склона.

Вакако наостря уши. Шумът идва някъде отгоре, удря се в земята и замира, след това планината отново потъва в покой.

„Нещо ме боде в гърба“ — изплака Йоко, лицето ѝ, посивяло като пръстта, се изкриви от болка.

Парчетата стъкло са се врязали още по-дълбоко в месото. Само да се докосне, и болката в гърба ѝ се усилва.

Ако се извадят поне няколко, сигурно болката малко ще се успокои. В средата на гърба ѝ са се забили парчета по четири-пет сантиметра. Вакако ги издърпа бързо, без да се докосва до другите. Йоко изкрещя и я отблъсна. Вакако загуби равновесие и се опря с ръка на самия гръб на Йоко.

„Ох!“ — Йоко спря да диша и гърбът ѝ се напрегна. Тогава от гърба ѝ нещо падна. Беше личинка.

Издут от изпитата кръв, червеят гърчеше кръглото си тяло, пълзейки по стъклото, но като се плъзна надолу, се пхна в отвора на най-близката рана.

Този червей, който може да се смаже с един пръст, смуче кръвта на Такако.

Червеите се хранят само с гнили отпадъци. Рибешки кости на буницето край пътеката, която минава покрай оризищата. Трупове на умрели котки в резервоарите за вода. Змийски карангии, изхвърлени край пътя лятно време.

Те се нахвърлят само на отпадъци.

„Червей“ — каза Вакако, сочейки гърба на Йоко.

„Червей ли? — повтори Йоко. — Защо ли са ме полазили?“

„Йоко, те са живи, мърдат!“

Като казва това, Вакако се ужасява от страшния смисъл на собствените си думи.

Има мухи, които са били близо до епицентъра на взрива, но които са се спасили по чудо, както и Вакако, без дори да повредят крехките си тънки крилца. Те са надушили, изглежда, че Йоко скоро ще умре, самите те са част от приближаващата се смърт. Много са бързи тия мухи. Те пораждат нов живот на развалините на стария.

Личинките, които пълзят по раните на Йоко, ще се превърнат в мухи и на свой ред ще породят нов живот. За да може всичко да върви, както е определено, те ядат плътта на Йоко. После ще се превърнат в онези мухи, които ще нападнат Вакако. Кръговратът на живота не спира нито за миг.

След като погълнат гордостта на Йоко — нейната хубост, — ще дойде ред и на Вакако.

Както труповете, които се носеха по жълтата река, се връщаха към майката земя, така и Вакако ще се прероди може би в личинките. Червейчетата, които ще бъдат продължение на очите и раменете на Йоко, ще бъдат вероятно тези, които ще погълнат и Вакако.

Дори Йоко да си отиде от този свят, нищо не може да се промени.

Държейки ръцете си отзад, за да не се досети Йоко за намеренията ѝ, Вакако се отдръпва, без да става от земята.

Йоко, която седеше с глава, подпряна на коленете, се обезпокои и извърна очи към Вакако. Един сит червей се търкулна и падна от гърба ѝ. Извивайки преялото си туловище, той запълзя към Вакако, като си пробива път през грапавините.

Вакако смачка червея, както седеше на земята, Йоко я наблюдаваше мълчаливо.

Красивите очи на Йоко, по-рано обект на завистта на Вакако, са загубили вече блясъка си.

„Червейте се хранят от мене. Щом е така, значи те са част от мене“ — засмя се тя.

След като нервите ѝ се отпуснаха, мисълта за пълзящите по тялото ѝ червей не ѝ се виждаше толкова отвратителна. Изведнъж тя се

начумери: „Не ги убивай, чуваш ли! Те са мои!“ Вакако се втурна надолу по хълма.

„Не ме оставяй сама!“ — изкрещя Йоко. Вакако запуши ушите си с ръце и продължи да тича по склона.

Като стигна до притихналата равнина, Вакако тръгна с бърза крачка. В рекичката се отразяваха облаците и течащата вода блестеше на слънцето.

Вакако се загледа в мръсните води, в които на места се открояваха по-чисти ивици, и падна. Остана да лежи, гледайки небето. В синьото небе слънцето изглежда бяло. Вчера то приличаше на загниващ домати, който люлее в небето своите разпадащи се меса. В летен ден по обед слънцето би трябвало да се намира над главата, а вчера беше паднало почти до хоризонта по пладне. Сега слънчевата светлина се лееше мирно, ярка и ослепителна. Чува се рев на мотор.

Това е металният вой на В-29. Но никой вече не бяга. И хората, които обикалят и гледат трупове с надежда да узнаят нещо за съдбата на близките си, и ранените, по които висят дрипи, смътно напомнящи дрехи, само лениво поглеждат към небето.

Като чу приближаващия се рев, Вакако затвори очи. „Ако пак онази светлина прореже небето, няма вече да бягам. Уморих се — мисли си тя. — Искам малко да поспя ей тук.“

Върху нея пада сянката на снишаващ се самолет.

Опожарената равнина е по-шумна от вчера. От взрива са минали вече три дена. Хора от околността, които са научили за трагедията на град Н., са дошли да търсят близките си. Те носят със себе си манерки с вода и пакети с разни вещи, бродят наоколо, превързали носовете и устата си с кърпи. На пепелището е оживено. С водата, която блика от разрушения водопровод, някои мият лицата си от кръвта, плакнат устата си. Вакако изведнъж се почувствува здрава.

Тълпи хора вървят нагоре по пътеката покрай реката по посока към планината. Вакако се присъедини към техните редици. Нищо не беше слагала в устата си, освен вода.

Безпокоеше се какво ли е станало с Йоко.

„Откъде ли е това момиче? Горкичкото!“

Като чу шепота на жените, Вакако се спря и надникна в кръга. Намираше се пред познатата ѝ падина. Майките, които търсеха дъщерите си, бяха привели рамене и ръцете им се докосваха.

Йоко беше мъртва. Малко встрани от мястото, където бе седяла вчера, встрани от стената, както си беше с подвити колене, тя лежеше мъртва. Падината е изпълнена със зловоние, Вакако усети, че ѝ се гади.

Една жена прогони с ръка мухите от лицето на Йоко и каза: „Горката, как са я налепили мухите!“ Мухите излетяха, бръмчейки шумно.

Вакако ги гледа да отлитат към слънцето и си мисли: „Йоко е мъртва.“ Но после изведнъж тя прошепна „Какво общо имам аз с това“ и тръгна да слиза от хълма.

Вакако умря. Два-три дена, преди да умре, температурата и се вдигна до четирийсет градуса.

В просъница тя отваря очи и вижда фигурите по дървесината на тавана да ѝ се смеят. Веднага силно зажумява.

Като затвори очи, пред нея се появи Йоко. Няколко малки Йоко, по-малки от нокът, кръжат около постелята на Вакако. Те имат дълги коси и са пъстро облечени, както Йоко през оня ден.

Със същата стъпка те кръжат около постелята.

Колкото и да вика Вакако, нито една от тях не я поглежда. Всичките са ѝ обърнали гръб. В който край на леглото и да се намират, те не поглеждат към Вакако.

Йоко ѝ е сърдита.

„Йоко, разбери, нямаше друг начин, не можеш да направя нищо, нали разбираш“ — но каквото и да говори Вакако, Йоко не се обръща.

Фигурите се движат с уверена стъпка, гърбовете им са напрегнати.

„Мамо!“ — вика Вакако.

„Тук съм!“ — Цуне хваща ръката ѝ с двете си топли ръце и се вглежда в нея с нежност.

Вакако отваря очи и простенва: „Червеите, ето ги!“

„Къде са?“ — Цуне оглежда стаята, но Вакако показва главата си.

„Тук, в главата ми!“ Цуне стиска ръката на Вакако с всичка сила. Тя осъзнава, че смъртта на Вакако е близко.

Откакто видя за първи път червените петънца по кожата на Вакако, тя разбра цялата безнадеждност на положението ѝ.

Цуне беше чувала, че преди смъртта си жертвите на атомната бомбардировка непременно полудяват. Дали това се дължи на високата температура, или е следствие на онова зарево? Глупости говорят хората, с една дума. По ръцете на Вакако не беше останало нито едно нормално косъмче, всички пори бяха пълни с гной. Същото беше и по краката ѝ. Цуне сменяше всеки ден постелното бельо, но то пак се изцапваше с кръв и гной.

„Няма никакви червеи, чуваш ли?“ — каза Цуне, като допря устни до ухото на Вакако. Вакако се разсмя, като че ли са я погъделичкали, сви рамене и отговори: „Не се ли виждат! В главата ми е пълно с тях.“ После добави: „Аз нали не ѝ помогнах, затова тя се сърди.“

„На кого не си помогнала?“ — Цуне иска да узнае какво се е случило между Вакако и Йоко. Ако е вярно това, което приказват, че Вакако я е изоставила в планината, Цуне ще я успокои, ще направи всичко, за да се отпусне сърцето ѝ. Нали тя е искала да се спаси, затова е оставила Йоко и със сетни сили се е добрала до селото на мандарините, където живее майка ѝ.

През тези бързолетни дни, които изминаха, откакто падна бомбата, Вакако за първи път така силно обичаше живота и така сериозно се отнасяше към всичко. Ако причината за това беше съжалението, че не се е притекла на помощ на Йоко, то Вакако беше много нещастна, Йоши сигурно знае какво се е случило.

Цуне отиде в дома на Йоши.

„Истина ли е това, което говорят? Ако знаеш, кажи ми, моля ти се.“

„Дали е истина? Това знае сигурно Вака-чан. Аз го чух от нейните уста. Това, което знам аз, е, че Йоко е умряла сама в планината. Нищо повече не знам“ — каза тя, като погледна Цуне.

„Ти нали искаше специално да докараш Йоко-чан, за да я види Вакако. Затова я докара, защото вярваш, че Вакако я е изоставила сама в планината.“

„Виж, нали именно Вака-чан ми каза, че Йоко е в планината.“

Цуне погледна втренчено във влажните блестящи очи Йоши, която така приличаше на Йоко, и каза: „Това е жестоко. Вакако също

може би е узнала от някой друг. Слуховете са лъжливи. Вакако е била сама още в началото, когато е бягала. Ако са били заедно, и Йоко щеше да се спаси.“

„Може и така да е. Йоко вече е мъртва, няма да я събудя.“

„Но понеже само Вакако се е спасила, всички съчувствуват единствено на Йоко. Вакако не е виновна, че Йоко е умряла, нали, Йоши-сан?“

Йоши стоеше с гръб към Цуне и мачкаше в ръцете си табличката с посмъртното име на дъщеря си. Цуне продължаваше: „Кажете ми го самата ти на хората от селото, на бабичката и на другите. Вакако за нищо не е виновна.“ По пътя хората от селото спираха Цуне, която вървеше забързана към дома на Йоши, и я питаха как е Вака-чан. Тя им отговаряше с отпаднал глас, че няма да я бъде дълго.

Цуне знае колко е добра Вакако. Дори да са верни слуховите, някой трябва да носи за тях отговорност. Йо-ши, която е погребала току-що Йоко, не носи отговорност за тях.

Йоши не е права да упреква Вакако. Ако трябва да мрази нещо, то е онази ужасна огнена топка.

Да мрази злощастната съдба, която отне живота на децата.

„Около мене обикалят много Йоко“ — унесена от температурата, Вакако шари с ръка по въздуха.

„Няма нищо страшно, мама ще ги хване“ — шепне Цуне, но гласът ѝ не достига до съзнанието на Вакако. В главата ѝ е пълно с мухи, които кръжат и размахват крила, тяхното бръмчене заглушава думите на Цуне.

Тези мухи са дошли направо от падината там горе, в планината.

„Колко са досадни, дано по-скоро да стане тихо“ — мисли си Вакако.

„Убий мухите!“

„Добре, ей сега мама ще убие всички, които измъчват Вакако.“

На безкръвното лице на Вакако се появява слаба усмивка. Вакако започва да диша шумно, отривисто, устата ѝ изведнъж се отваря и тя издъхва.

Цуне продължава да гледа усмивката на Вакако, която остава на лицето ѝ.

Скоро ще настъпи есен. Слънцето осветява стаята и на лицето на Вакако се очертават дълбоки сенки. Слабата усмивка не слиза от него и

му придава израз, който не прилича на израза на едно момиче, живяло четиринайсет години и един месец, и прави сенките още по-дълбоки. Цуне гледа изстиващия труп на Вакако. Тя не можеше да разбере защо Вакако толкова се страхуваше от мухите. Но в треската от високата температура тя дори казваше: „Мамо, мухите вече имат зъби, те хапят!“ Смисълът на тези думи Цуне не може да си представи, но разбира, че на Вакако ѝ е тежал някакъв страх. Не искаше да мисли, че този страх е била Йоко.

Отнякъде дотича бабичката и занарежда: „И тя ли си отиде, Вака-чан, на лицето ѝ само едни очи са останали. Така си умира човек. Йоши-сан, прости ѝ на Вака-сан.“

Последните думи се отнасяха до току-що влязлата Йоши.

„На Вакако няма какво да ѝ се прощава“ — рече Цуне.

„Трябва на Вака-сан да ѝ се постави паметник в оная долчинка, до паметника на Йо-чан. Нали те бяха приятелки.“

„Не споменавайте Йоко“ — каза Йоши.

„Йоши-сан, не приказвай странни неща, не споменавай с лоша дума Вакако. Децата нямат никаква вина. Разбери това“ — проговори отчетливо Цуне.

Редом с паметника на Йоко в долчинката поставиха един нов дървен паметник за Вакако.

Бащата на Вакако не беше съгласен, понеже те имаха в селото хубав паметник на прадедите им, но Цуне не го послуша, каза му, че такава е била волята на Вакако.

Паметниците на двете момичета са обърнали гръб на опожарената равнина на града Н., откъдето духа вятърът. Обкръжени от много други паметници, те се полюшват от вятъра.

Цуне прекоси няколко хълма, донесе мандаринови клонки с още твърди, неузрели мандарини и постави една клонка на паметника на Вакако, а също и на паметника на Йоко.

Паметниците разделяха струята на вятъра на две и стенеха с тънки гласчета.

„Разкажете нещо интересно на мама“ — говореше Цуне на двата паметника.

И на Цуне ѝ се струваше, че чува гласовете на Вакако и Йоко да се смеят.

[1] Женски панталон за работа от типа на шалварите. ↑

Издание:

Автор: Хаяши Кьоко

Заглавие: Площадката на празненствата

Преводач: Нели Чалъкова

Година на превод: 1980

Език, от който е преведено: японски

Издател: Държавно военно издателство

Град на издателя: София

Година на издаване: 1980

Тип: сборник повести; документална повест

Националност: японска (не е указано)

Печатница: Печатница на Военното издателство

Редактор: Рашко Сугарев

Художествен редактор: Красимира Деспотова

Технически редактор: Цветанка Николова

Рецензент: Ефрем Каранфилов

Художник: Христо Алексиев

Коректор: Димитър Матеев

Адрес в Библиоман: <https://biblioman.chitanka.info/books/5436>

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.